

H 29-111

49—

S. M. BRAILOVSKAJA da M. A. RYBNIKOVA

LITERATURA XRESTOMATIJA

NAČALNĚJ SKOLALB

PERVOJ ČAŠT

KOMI GOSIZDAT
SĚKTĚVKAR 1933

S.

31-

L
X

52

S. M. BRAILOVSKAJA da M. A. RYBNIKOVA

Коми-3

31-1789

L I T E R A T U R A X R E S T O M A T I J A

N A Ç A Ľ N Ə J S K O L A Ľ B

P E R V O J Ç A Ş T

K O J M Ə D V O V E L Ə D Ç B Ş J A S Ľ B

*Roç uçebniksə vñşədəta
RSFSR-sa HKP kollegijaən
Komiədəmsə vñşədəis
Komi Ovlonovnjuraləs*

П.Б. ДИП.

4.1938 г.

856

K O M I G O S I Z D A T
S Ъ К Т Ъ В К А R 1 9 3 3

IZDATELSTVOŠAN.

Ličteratura xrestomatija komi kыv vьlэ vizэdнь, меdша-ңin кьvвигjas, зев
зэкьd из. Сь вэсна эtkытпн роç кьvвиг vezэша сь җата кьтпн-зэ кьvвигjas
komi pisateljasлыš воҗтэмн. Сь вэсна-зэ ипа кьvвиг vizэdэма роç avторjas ҖERTI
кьтшурэ деина vezььсталэмн.

КОМИ ГИЗ.

С. М. БРАИЛОВСКАЯ и М. А. РЫБНИКОВА

ХРЕСТОМАТИЯ
ПО
ЛИТЕРАТУРЕ

ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Часть 1.

Третий год обучения

Утверждено коллегией НКП РСФСР

Перевод утвержден зав. Коми Облоно

Отв. редактор Н. А. Улягин. Тех. редактор — М. Шестаков.
Рисунки худ. Д. А. Карлэвского, Б. А. Дегтярева, П. В. Малькова и Д. А. Шмарникова.

Уполн. Облита № А-838 Издание № 82 Заказ № 2428 Тираж 11.000 экз.
Бумага 62×94 1/16 61/2 печ. листов. В 1 бум. л. 39.904 знаков. Сдано в про-
изводство 3/VIII-33 г. Подписано к печати 16/VIII-33 г.

Типография Коми Госиздата. г. Сыктывкар, Коммунистическая, 2.

O T R A D .

S. Marsak şerti.

Komiædis Ped Gen.

Киеәм-нә прохозәј ¹⁾
 Карті мунә зурә,
 Киеәм краснокозәј ²⁾
 Таеәми кужура?

Гаҗьс зепьд, ладә,
 Кокни дәрәм, кәм,
 Пелкиник баклага ³⁾
 Сужавокәс ем.

Туса ави ьзьд,
 Кокьс терьв зев;
 Трамвайльс туй вузә —
 Трамвай сувтә чәв.

Туйсә
 Ставнас воҗтис,
 Зьмгә, кьзи слән.
 Тәдәппьд-ә
 Нимьс
 Кьмьп сьлән ем?

Ваңка,
 Єә-и Колька,
 Таңка,
 Єә-и Ола,

Лоңа и Шероза,
 Соңа и Аҗоса.
 А јәзьс суә рад —
 Тажә-пә отрад.

Vadoras-нә коди
 Коллә гәза лун,
 Заритчә гозвозьп
 Луньс-лун.

Пелромјасньс јонәс,
 Наҗ-зә раҗ-код донәс.
 Мьскујасньс-әд
 Чугуньс-на шәд.

Дәрәмьс-нә кәни?
 Кәни гаҗьс, кәм?
 Сужавокьс әни
 Баклазкаьс кән?

Раҗкәм —
 Сәмьп куҗик,
 Заритчәма миҗа:
 Со-и „дәрәм-гаҗ“ —
 Сеҗса ңинәм наҗ.

¹⁾ Прохозәј — ветьс-муньс.

²⁾ Краснокозәј — гәрдов, гозјаләм куҗика морт.

³⁾ Баклага (баклазка) — роходјас дьрји, пуҗесествијәјас дьрји ва пов-
 тәдлан ләсидик доз.

Adzan —
Vez lud vьln
Dəra kerka una.
Təvru loktas—jar,
Tirzə dəra kar.

Kerkajas
Ruđ gov rəma,
Bedjas pomə doməma —
Bьttə parus das
Bьd zduk kaçnь daş.

Uliçjas—
On zəmdь,
Olьşjasьs —
Kəmtəm.
Jəzьs suə rad—
Lagerьn otrad.

Ziļa boşşis uzə
Əteə una mort.
Vьna uzən jurgə
Seni gora şort.

Seşşə munis
Vizjas vьlə
bekəm turun
Kurtнь ziļa—
Purkəsitəm turun,
Bьttə letəm vurun.

Zoriz una, una
Koşmə gozja lunə,
Jəzьs suə rad —
Uzalə otrad.

Kueəm flot-nə kvьtə
Gьld jььs vьvti?
Pьznьrjasьs joşəş.
Una, tom matrosjas
Sьnьstənь
Vasə,
Sodtьstənь
Ədsə.
Ej, en uz, vəzalьş,
Indь tujsə
Pьzalь!
Kьvnad veşşərə en doļ —
Kosinə med pьz oz kol!

Sonə kueəm jurjas
Şarvizənь — tьr:
Kodjas vizuv juas
Şalkədçənь dьr?

Kueəm vorsəm-durəm tan,
Bьdən-taj-nə dərəmtəm?
Jəzьs suə rad —
Kupajtçə otrad.

JUAŞANJAS.

1. Mьj vəсна gizьşьs tajə kvьburль nimsə puktəma „Otrad“, a avu „Pionerjas“?

2. Kueəmzьk otradьs gozəmnьn (paşkəmnьs, tusa-kuçikьs)? Viş-taləj kvьburas gizətm kvьjasən.

3. Kьvburas kьzi suəma lagersə da mьj viştaləma pionerskəj palatkajas jьlьş?

4. Otradьs kьzi kadsə kollədis lagersə oligas?

5. Kəni vəli gozəmnas tijan otrad? Kьzi olis sijə? Kueəm po-leznəj uz vəçis tijan otradnьd [skolalь, kolhozьlь, zavodьlь otsaşəm kuza? Gizəj sь jьlьş.

GOZŞA LUN.

Tima Ven.

Şondi jona pəzə.
Nükürtçəmə kor.
Bekəm turun koşmə.
Zikəz jamə sor.
Goz sajjasə çelad
Sajlaşənlə ryr.

Çerijas-moz gərtyn
Şalkədcənlə dyr.
Vər-pu sajjan kymər
Kyrta vıtta eryl.
Jugnıtçylis çardvi...
Kylə ылn gьm.

KASTANKA.

A. P. Сехов.

I. Ысыләм вәсна.

Ruclənkod nьra tom gərd pon vozə-vərə kotralə trotuar vьvti da majsəşəm-ryrəş gəgər gonjalə. Mukəd dьrji sijə suvtystlas da niksigtьr to əti, to məd kьnman koksə leptig tьr soga məvpalə; kьzi-nə sizi sijə vermis vьsnь?

Sijə zev vura pomnitə, kьzi koljədis talunja lunşə da kьzi vərjarom veşkalis tajə tədtəm trotuarəş vьlə.

Talunja lunşə so kьzi panşis: kəzainəş sьlən, stolər Luka Aleksandrəç, sarkaaşis, kiñaulas boştis gərd çəşjanən təvystəm ruş vəçəm kueəmkə tor da gorədis:

— No, Kastanka, mədim!

Çukəstəm vьlə Kastanka petis verstak ¹⁾ ulş, kəni vəli kujlə nəvəd struzki vьln, şələməş nuzmovtçylis da vətçis kəzainəş vərşə.

Luka Aleksandrəçlən zakazçikjas jona ылn olənlə. Vьd dinə na ordə votəz Luka Aleksandrəçlə vəşigtə loi nekьmьnləş kezavnь traktirə, medьm nurjaşstnь.

Kastanka pomnitə, mьj talun sijə jona ысылis—sьlə vəli nımkod, mьj kəzainəş eəe sijəş şəras boştis gulajtnь. Dolьdlaş jona çetçalis, uvtigtьr uşlaşis konnozelezka ²⁾ vagonjas vьlə, kotralis kerka əsinuvjasti da vətlyşis ponjas vərşə. Stolər unalş şinuvşəş vostylis sijəş,—suvtas vəli da skərə çuksalə. Ətrьr vəşigtə kutis pelədləş, sanədləstis da suis:

— Ak te, tra... şi... ça, on-taj... pro... pa... dit.

¹⁾ Verstak—stolarnəj uzjas vəçigən kolan stanok.

²⁾ Konnozelezka—vəvjas vьnən uzalan karsa kərttuj.

Zakazçikjas ordə voləm vərən Luka Aleksandroviç kezavlis çojb̄s ordə—jūstis da zakušit̄stis; seşaŋ munis t̄dsa pereplotçik ordə, pereplotçikšaŋ—traktirə, traktiršaŋ—svat̄s ordə da s. v. Zeñdika vištavn̄-kə, kor Kastanka veškalis tajə t̄dtəm trotuar v̄lə—r̄t-ñin pukšə v̄li.

Kastanka kutis isavn̄ trotuar, med̄m eškə koktuj duk šerti tujavn̄ kəzainsə, no ta vozv̄l̄n̄ kueəmkə trust buree munəma v̄l̄ rezinkəvəj kolosən da əni sešša kauçuk duk̄s stav mukəd dukšə vevt̄ə, ñinəm on-i gəgərvo.

Kotralə Kastanka rom̄š-romə da oz adz̄ kəzainsə, a pemdə-ñin. Uliç ətmədar vok̄n̄ əzjisn̄ pənarjas, daj kerka əsinjas̄n̄ t̄dovt̄cisn̄ vijas. Ušə ḡr̄š̄ l̄m da jez̄da krašitə mostəvəjsə, vəvjasl̄š̄ m̄šjas, izvozçikjasl̄š̄ sarkajas. K̄m̄n̄ jona pemdə, s̄m̄n̄ jonz̄ka jez̄də v̄lav̄v.

Kor zikəz-ñin pemdis, Kastanka roməz uš̄i šələmnas. Sijə lask̄šis kueəmkə kiçə vokə da kutis soga v̄rdn̄. Luka Aleksandroviçskəd lunt̄r̄ vetl̄dl̄m̄š̄ muzis, peljas̄s, kokjas̄s k̄nmisn̄. Sešša k̄n̄əməs̄ jona şumalis. Lunt̄r̄ən̄ koŋər s̄m̄n̄ k̄k̄ p̄r̄jə-i šoj̄stis: pereplotçik ord̄n̄ klešter lak̄stis da traktir̄n̄ kalbas-k̄s kurtç̄stis—so-i stav̄s. Sijə-kə eškə v̄li mort, dert tazi m̄v̄r̄stis:

„Tazi ovn̄ oz sogm̄! Kolə l̄jš̄n̄!“

II. D̄ivəkod̄ t̄dtəm mort.

No Kastanka ñinəm j̄l̄š̄ ez m̄v̄rav, s̄m̄n̄ v̄rdis. Kor ñev̄d̄ l̄m̄ zikəz t̄rtis s̄l̄š̄ m̄šsə da jursə, kor muzv̄v̄š̄s̄ vuḡrtis šək̄d̄ un̄mən, seki əzəs gołs̄ k̄lə voš̄šis da kuçkis Kastankaəs. Kastanka suvtis. Əzəsəd petis kueəmkə t̄dtəm mort. Kastanka burə kokulas s̄l̄š̄ veškalis da ñikəstis. T̄dtəm mort̄s̄ kor̄rt̄cis da jualis s̄l̄š̄:

— Kut̄u, te-nə k̄š̄? Dojdi tenə? O, koŋərəj, koŋərəj! No, no, en sk̄ərm̄... Vinovat.

L̄m̄çirjasa šinl̄š̄jas̄r̄r̄ Kastanka vizədlis da adzis k̄z̄ da zeñd̄ tusaə, vritəm pašk̄d̄ çuzəma, vur paša da cilindra ¹⁾ t̄dtəm d̄d̄əəs.

— M̄j-nə te ñiksan?—vəra s̄b̄šis̄ sijə da çunjasnas ves̄stis Kastanka m̄š̄ v̄l̄š̄ l̄m̄sə.—Kəni-nə tenad̄ kəzain̄d̄?

¹⁾ Cilindr—əuz̄d̄ da pašk̄d̄ p̄ d̄əsa šlapa.

Тьдалә, vosәмьд-таж? Ок, коңәрәј понјәј! [Мьј-зә ми текәд әни кутам вәчнь?

Кастанка кьлис тәдтәм mortльс meli шорнисә да һильстис сьльс кисә, сеҫса нәста-на нора pondis һиксьнь.

— Ак, те, musәәј, миҫаәј!—suis тәдтәм mort—Зик-зә те руҫ код! No-инә munam мекәд! Gaskәш-и sogman меньм-да... No, fujt!

Тәдтәм mort әвтьстис Кастанкаль кина: „Munam!“ Кастанка мәдәдҫис.

Ҫасзын мьшти кьмын Кастанка вәли пукалә jugьд, вьд komnataьн да јурсә vokвьв katovtәмән melia vizәдә тәдтәм mort вьлә, kodi вәли рьзан сәјн пукалә да әвәдәјтә. Sijә шәјә да еәе-и Кастанкаль сьвьлстәлә мьјсурә... Medvoz шетис һантор да сьртот, сеҫса јәјтор, pirәг зьн, курәг льјас. Ёгьјувьс Кастанка ставсә зев әдјә шәјис, вешгтә шәјанльс кәрсә ez тәдмав. Кьмын јона шәјә, сьмын јона вьтә еьгмә.

— Омәла-зә, тьдалә, тенә кәзайньд verdләма!—suis тәдтәм mort, kurtҫavtәгьс шәјанторсә gorsa һьлаләм вьлә vizәdig moz—Attә, киеәм те омәлик! Сәмын ль да ку...

Кастанка јона una шәјис, no ez рәт, сәмын kodzis шәјәмшьс. Шәјәм вәргн һүзәдҫис зоз сәрә да дольдлаьс кутис вәзнас legәднь. Кор вьл кәзайньс креслән пукалиг куритис шәјара, Кастанка мәвпәлис кәни бурзьк—тажә mort ордын, ај-нә stolар ордын? Тәдтәм mortлән паҫераьс ави озьр һи ави миҫа: lampa, диван да кресләш әтар һинәм сеҫса сьлән ави, vezәсьс зик тьртәмкод; stolарлән-зә паҫераьс вьд кәлујнас тьрәма: seni em рьзан, verstak, struzkijas, әзинјас, struzјас, ҫизика poz, ләкан... Тажә тәдтәм mort паҫераьн һекиеәм duk оз кьв, а stolар ордын век ру, век кьлә кљей lak да struzki duk. No тајә mort ордын әтивокшаң бур: sijә јона verdә, сеҫса һиәтҫьд-на ez ҫузјьвь да lokьс ez gorәдль:

— „Mun таш, proklatәј lov!“

Шәјарасә куритәм вәргн вьл кәзайньс кьтҫәкә petavlis да vajis зәлаһик matрас.

— Ej te, куту, lok татҫә!—suis sijә да matrassә puktis диван dorә, pelesә.—Vod татҫә. Uz!

Kastanka kutis unmovšny. Məvnpas adzə kotraləş pon-
jasə; eə kotərtis i kuz gəna pərgəş pudel ¹⁾, kodəs-taj
talun adzylis bylaəş, — sijə veļmaa ūinna da gəna nra.
Kijas əzin kutigtər Feduska, stolərlən piəş, vətçis pudel
vərsə; seşsa açs drug loi gəna, dolbda uvtystis da ūivədçis
Kastanka dorə. Najə məda-mədnəsləş isystisnə nrynsə da
kotərtisnə bylavlə.

III. Bur vyl tədsajas.

Kor Kastanka sadmis, miça jugbd-nin vəli da bylavyləş
kylis lunja zyk. Vezəşn niəti lov abu. Kastanka nuzmunlis,
oĵtsystis da zuməş çuzəmən kbeovtis vezəsti. Bvd pələsəş
isystis, kalidoras petalis, no şələmvylas ninəmtor ez vo. Ka-
lidorə petan əzəs kənzi vəli nəsta əti əzəs. Kastanka məv-
pəstis, seşsa lapajasnas gəzjaşəmən voştis da pəris məd
vezəsə. Tani krəvat vylən vajkəvəj eskənən sebraşəmən üzis
açs zakazçikəş—tərtja tədtəm mortəş.

— Rrrr...—pondylis ergəny Kastanka, no dumvylas uşi
tərtja ūojanəş da melija pondis vəzsə legədnə, vyl kəzainsə
isavnə.

Kastanka isystis sbləş paşkəmsə da sapəgsə—vəvduk
seş kylə. Tajə vezəsas vəli nəsta ūiptəm əzəs. Kastanka
gəzjaşystis tajə əzəsas, liçkəstis morəsnas da voştis: pəz-
zə seş kylis zev asləş ūikas duk. Eralig da gəgər vizədigtyr
Kastanka pəris miştəm spalera zolanik vezəsə, a seşsa pov-
zəm pərgəş vərənçis. Sijə adzis zik vitçətmor. Jursə mulaŋ
kusiŋtəmən, bordjassə paşkədəmən, çuskigtər sylan loktis
rudov zozəg. Bokənzək, matras vylən kujlis jezbd kaŋ. Sijə
kor adzis Kastankaəs, megrən ūinis məkusə, vəzsə vylə
leptis, eətaşis da eə-zə kutis çuskəny. Kastanka povzis, no
medym eşkə poləmsə ne petkədləny, goraa ūvtigtər uškəd-
çis kaŋ vylə... Kaŋəş nəsta-na jona gərbaşis, pondis lokəş
çuskəny da şələşny; seşsa koklapanas kuçkis Kastankalə n-
ras. Kastanka vərvv çetçystis, pukşis nolan lapa vylas da
goraa kutis uvtəny kaŋəs; buree sekə zozəgəş loktis Kastanka
vərladorə da məkəş jona kokəstis. Kastanka zvirksuvtis da
uškədçis zozəg vylə.

¹⁾ P u d e l—asləş ūikas pon.

— Мъј-нин loi tijan?—kodkə jonakod gorədis. Vezəsə pьris tədtəm mortьs—xalata, vomas 'sigara.

— Мъј тaja? Сьт mestavьlanьd!

Sijə loktis kaņ dorə, peçiktis gərba mьskas da suis:

— Fedor Timofejič, — мъј te çuskan? Koş leptəmьnd?
Ak, te, pərьs kanallə! Vod!

Seşsa zozəglь gorədis:

— Ivan Ivanьс,—mun aslad mestaə!

Kaņ munis aslas matras vьlə da kunis şinjassə. Çuzəm da usjas şertьs tədçə—açьs zev nezdəvəlan sь radi, мъј skərmьlis da tьskə pьralis. Kastanka kutis noraa niksьnь, a zozəglьs gołasə çurgədis da мъјkəjьlьs terьba-terьba, no zik gəgərvotama pondis şornitьnь.

— Saņ, saņ!—oјtsьstig-moz sьşis kəzain.—Kolə ətuv da saņa ovnь.—Malьstis Kastankaəs da vozə viştalis:—A te, tьzik, en pov... Tajjas-əd zev 'saņaş. Çəvль, kьzi-nə mi pondam tenə niтьnь. Niтəgьd oz poz drugə.

Tədtəm mort çəvolьstis da suis:

— Kьvzь-zə... Te loan—Tətkal... Gəgərvoan? Tətkal!
Nekьmьnьs suis „Tətkal“ kьvsə da petis.

Kastanka puksis da kutis vizədnь vьl tədsajas vьlə. Kaņьs çəvkujlə matras vьln da moda petkədlə, vьttə uzə. Zozəglьs gołasə nuzədəmən da əti inьn tapikaşigtьr мъјkə jona şələmьs ropkədə. Tьdalə, taja vьvti təlka zozəg; viştalas, viştalas da vərьntçьstlas,—senzə aslas şamlun vьlə... Kastanka kьvzьstis sijəs, seşsa „rrrr“... voçasuis da çetçis peləşjasьs isaşnь. Əti peləşьs adzis zolanik vor, vor pьekьn kətədəm anкьe da kətədəm nantorjas. Kastanka vidlis anкьesə—abu çəskьd, vidlis naņsə da kutis şojnь. Zozəglьs taş ez skərmь, mədarə-na, sijə kutis nəsta-na terьba şornitьnь. Seşsa açьs loktis vor dorə da eəe-zə kokьstis nekьmьn anкьetuş—mi-pə-əd kutam ləşavnь tekəd.

IV. „Poztьr divə“.

Nedьr мъşti tədtəm mort vara pьris da şəras vajis ku-əmkə teskodtor—П sьpas nogən puьs vəçəmtor. Şəras seni əsalə zьnən da kərtaləma pistolet. Zьnən kьvşan da pistolet kurəksan letçənь kueəmkə kəvtorjas. Tədtəm mort П-sə puktis vezəs sərə, мъјkə dьra noksis kəvtorjasən, seşsa vi-zədlis zozəg vьlə da suis:

— Ivan Ivanьс, lokьl-zə!

Зозэг loktis сь dorə da vidьсьəmpрьгьс suvtis.

— Nu-s,—сьəшis tədtəm mort,— medvozza torшəпьс za-
voditam. Pervoj vaj kopьrtьсьv jəzьsь! No, terьvзьka!

Ivan Ivanьс ңuzədis golasə, gəgərvok pondis gonjavнь
da koknas ңisnitis—сьпьstis.

— Siz, molodeç!.. Əni sešša kuv!

Зозэг gae vodis da kokjassə çergədis. Nəsta ңekьmь
pokus vəçəm vəгьп tədtəm mort drug kutьсьis juras da
rovзəmpрьгьс gorədis:

— Karaul! Pəzar! Sotçam!

Ivan Ivanьс kotərtis П-koç tas dorə, ңьrnas kutis kəvsə
da pondis zvənitнь.

Tədtəm mortь jona šələmvьlas vois tajətor. Sijə ma-
lalьstis zozəgəs da suis:

— Molodeç, Ivan Ivanьс! Əni, suam, ta med juvelir¹⁾
zarniən da dona izjasən vuzašan. Suam, te loktin aslad ma-
gazinə da gušəсьšjasəs seš suin. Mьj eškə te seki vəçin?

Зозэг vomnas kurtçis məd kəvsə da traknitis,—pisto-
let klop—ьjis. Zvənitəмьс Kastankаль šələmvьlas jona vois.
a ьjəm сьсə kьləm vəгьп vešigtə kutis çetçavnь da uvtnь.

— Tətka, сьt mestavьlad!—gorədis tədtəm mort.

Ivan Ivanьсlən ызьс tajən ez-na pomaš. Зoң ças çəz
tədtəm mortьс kotrədlis da vьdnogьс çetçədlis sijəs. Kas-
tanka šinsə ez çəvtь Ivan Ivanьс vьльс, dolьdlaьс рьт uv-
tis da mukəd dьrji vətььсis сь vəřa.

Korkə-ңekorkə tədtəm mort pomalis velədəmsə, çьс-
kьstis jurvьvьсьс pəř da petis. Fedor Timofeiç dəzməməп
çuшitit, vodis matras vьlə da kuшis šinjassə. Ivan Ivanьс
munis vor dorə.

Kastanka ez-i kəzav, kьzi koļi lunьс. Rьtnas matrasьс-
kəd eəe petkədisнь sijəs ңajt spalerjasa vezəsə. Seni i koļ-
lis vojsə Fedor Timofeiçkəd da zozəgkəd ətləп.

V. Talant! Talant!..

Koļi təльс.

Kastanka velalis-ңin „Tətka“ ңimə da vьd rьt v. rdan
çəskьd šojanə. Velalis eəe-i tədtəm mort da mukəd olьšjas
dorə. Oləмьс jona гьльда mədəçis vizuvtnь.

1) Juvelir—zarnьс, eзьсьс da dona izjasьс vьdšama izdell as v. alьс.

Бъд лун а̀тсаман панса. Векзък медвоз садма Иванъс. Сиж локтас Татка дорә ливан кан дорә да кутас мьжкә жыльс сәрнъ—вормоцитнъ. Мукәд дьрји вьлә журсә лертас да жона куза мьжкә виштас. Возьнсә Кастанка сәйтлис, мьж тазсә сижъ ьзъд мьвкьдлуньс вәсна сорнитә, по мьжкә дьра мьшти гәгәрвоис—прәстә вәләм рәдејтә сәрнъ, мукәд јасль дәзмәдцьнъ. Та вәгьн сеҗса кор вәли локтас варов зозәгьс сь дорә, Кастанка сәмьн ег-г-г-зньс pondas.

Fedor-зә Тимофејиҗ вәли зик мәд шикас господин. Кор садмас, сьтор оз лез, оз вәрзәдць, веҗигтә шинјассә оз воҗ-ть. Сьль вьттә став овмәсьс веҗкод, веҗигтә асҗьс сәскьд әвәдсә сојигас mustama сусјәдлә.

Лунјасьс зев гәзаа коҗәнъ, а гьтјас—гәзтәма. Кәзәин вьд гьт кьтцәкә муна да еәе сәрас канәс i зозәгәс воҗтә. Татка колас әтнәс, водас, матрас вьлас да pondas согавнъ... Соҗьс сь дорә локтә оз drug, а воҗасән, кьзи-i ремьдьс локтә комнатаә. Век воҗтә сеҗән, мьж куҗуль оз lo okota ивтцьнъ, сојнъ, везәсьс-везәсә котравнъ да веҗигтә визәднъ. Сеҗса мәврас сизәнъ киеәмкә кьк ловјалов—ниҗә понјас, ниҗә мортјас, најә зев мели сизәмаәс, санәс, по тәдтәмәс. Кор Татка адзас најәс мәвпнәс, pondә вәзсә лөгәднъ—асльс сәјтсә, вьттә кәнкә да кәркә адзьвлис најәс да рәдејт-лис... А кор кутас уммовшнъ, век кьлә, вьттә на вердьс петә кљј duk, lak duk да струзки duk.

Дьрән Кастанка велалис вьл оләмә, веҗигтә јәјсалис, стат-мис. Веләдәм возвьльн әтрьс кәзәин мальстис сижәс да suis:

— Kad-нин мижань, Татка, узә воҗсьнъ. Тьрмас ted нәмузтәмавнъ! Ме кәсја тенә артисткаә веләднъ... Кәсјан лопь артисткаән?

I kutis сеҗса веләднъ вьдсәма тәрсә вәҗнъ. Медвозза урокә Кастанка велалис вәркәкјас вьльн сулавнъ да вәтләд-льнъ—тајә тор жона воис асльс сәләмвьлас. Мәд урокас сьль колә вәли вәркәкјас жыльн сәтсәвнъ да кватајтнъ јур веҗтас куҗан сакәртәт. Сеҗса сь вәгьн велалис јәктнъ, круг куза котравнъ, музька vorsigән оmlавнъ, льҗсьнъ, звәнитнъ. Тә-льс мьшти Кастанка вермис-нин везнь Федор Тимофејиҗәс. Кастанка жона сәләмьс веләдцис да ас веләләмьс вьлә ним-кодәсис; вьвти-нин вәли асльс гланитсә кьвсә нүзәдәмән кот-равнъ геҗ куза, сәтсәвнъ аськ рьети да пәрьс Федор Тимо-фејиҗ вьлә кавјәсәмән вәтләдльнъ. Кор артмас вәли аслас ку-

eamkə vɫ pokus, sek goraa voʃsas uvtnʲ, a velədbʲsʲs
pondə senzʲnʲ, oʃkʲnʲ da nʲmkoda nʲrtʲnʲ kʲpʲdəsʲjassə:

— Talant! Talant!—sualis sʲjə.— Talant-i em! Tenə
tədəmʲʃ pondasʲnʲ jona radejtʲnʲ!

I Tətka velalis „talant“ kʲvʲjas. Kəzainʲs mʲjəp suas
tajə kʲvsə, kutə çetčas da kutas gonjavʲnʲ—vʲttə tajə kʲv-
jʲs loi sʲlʲ vɫ nʲm.

VI. Torkʃəm rʲt.

Əti rʲtə kəzain pʲris nʲjt spalera vezəsə da kʲpʲdəsʲjas-
sə nʲrtigtʲr suis:

— Nu-s...

Sʲjə nəsta-na mʲjkə kəsʲis sunʲ, no ez su da vər pe-
tis. Tətka gəgərvois—kəzain talun mʲjkə inas oz əsʲj. Ne-
dʲr-mʲʃti sʲjə vər loktis da viʃtalis:

— Talun as ʃərə voʃta Tətkaəs da Fedor Tʲimofeiçəs.
Talun te, Tətka, kutan vorsʲnʲ viʃməm Ivan Ivanʲç pʲddi.
Oməlik dʲelanʲm! Nʲnəmʲs mijan abu daʃtəma, eəəʲs-na
velədçʲlim—kod tədas, artmas oz!

Seʃsa sʲjə vara-na kʲtçəkə petavlis da paʃəʃəmən-nʲn
loktis. Kanəs voʃtis vozkokʲjasədbʲs, leptis da puktis paʃ
morəs pʲekas. Sʲlʲ—Fedor Tʲimofeiçʲlʲ—vʲttə zik veʃkod,
veʃigtə ʃʲnjassə ez voʃtvʲlʲ...

— Tətka, mədim,—çukəstis kəzain.

Bəzsə legədigtʲr Tətka mədədçʲis kəzain vərʃa,—açʲs
oz təd kʲtçə. Nədʲr mʲʃti sʲjə vəli pukalə-nʲn doqdʲn,
kəzain kokulʲn da kʲvzə sʲlʲʃ vormoçitəmsə.

— Oz artmʲ! Stramitçam talun!

Doqdʲnʲs suvtis ʲzəbd kerka dorə. Kuim əzəsə vʲd zduk
pʲrəpʲ kueəmkə jəz. Jəzʲs jona una. Eəe-i vəvʲjas loktəpʲ
kerka doras, a ponʲjas avuəʃ, zik oz tʲdavʲnʲ.

Kəzain kias voʃtis Tətkaəs da puktis paʃ-morəs pʲekas,
kəni vəli Fedor Tʲimofeiç. Paʃ pʲekʲn pemyd, no sonyd.
Zduk-dʲra kezlə əzʲylisʲnʲ kanlən ʃʲnʲjas. Tətka nʲlʲbstis sʲ-
lʲʃ pʲlʲsə da pondʲis vurʲzʲka meʃtitçʲnʲ; kəzəbd kokʲjasnas
kutis nokositçʲnʲ, kanəs dəzmədʲnʲ. Ətʲpʲr jursə mʲtçʲlis
paʃ pʲekʲʃ, seʃsa ədʲzəzʲk vər ʃʲjʲis. Sʲlʲ kazitçʲis, vʲttə sʲjə
adʲzʲlis kueəmkə ʲzəbd kerka pʲekəs, tʲrʲs seni dʲivəkod lov-

jas; kerka pьekəs ətmədar vokas vəçaləma kueəmkə vezəs-
jas da resotkajas, seşan vizədcənp miştəm çuzəmjas: şurajas,
kuz peļajas, vən kod çuzəmjas da nəsta kueəmkə əti—jona
kьz, ota çuzəma, nьгьs pьdđi vəz lotьkaşə da vòmşьs viłədam
kьk lь çurvizənp.

Kaң pondьvliş ңavzьnp—sьlь dəzьmьmən-ңin loi Tətka
kokulьn kujlьnp. Seki vurəe kəzain razis paşsə da gorədis
„gor!“ Fedor Tımofeiç da Tətka çetçьstisnь zozə. Najə əni
zolanik vezəsn, —ştənjassə pəvjasьş vəçəma. Zolanik pь-
zan, zerkala, taburetka da mukəd taeəm sьllə-mьlləş ətdor
seşsa ңinəm abu. Fedov Tımofeiç ңulis, sьlədis asşьs paşsə,
munis taburetka ulə da vodis. Kəzain kutis pərtçьşnp, sijə
vek-na mьjьşkə vьtə polьstis... Kəzain pərtçьşis gortas
moz-zə da səmn ulьs vєllə kezьş kolі. Seşsa pukşis tabu-
retka vьlə da zerkalaə vizədcigьr kutis mьjkə jona tєskod-
tor vəçnp. Medvoz sijə parikaşis*), seşsa kueəmkə jezьd-
torjən mavtis çuzəmsə da sь vьlə vəçis us-tosjas, şinkьm-
jas, çuzəmbanjassə gərdən mavtis. Tajən ez-na ponav asşьs
uzsə. Çuzəmsə da golasə mavtəm vəгьn kutis paştaşnp ku-
eəmkə zev tєskod paşkəmə—taeəm paşkəmsə Tətka ңekor-
na ңekьş ez adzьvlь. Məvпьstəj: gьгьş çvetjasa şitçьş vу-
rəm paşkьd gaç; əti gaçkokьs vurəma rudov şitçьş, məd-
sə—jugьdvizьş. Tajə gaçpijas vəççəm vəгьn kəzain paştalis
vьzd voroтnika kurtoçka, kokjasas şujis miça çulkijas da
turunviz basmakjas...

Tətkalən şinmas kutis veravnь. Jezьd çuzəma da paş-
kьd gaça mort verdьş-petə kəzain duk, gələşьs sьlən-zə,
no Tətka lь mukəd dьrji kazitçə—tajə abu sijə, ңekor-na
taeəmnas ez adzьvlь.

Jezьd ziletkaa mort şujlis jursə vezəsə da suis:

— Əni vorsə miss Arabella. Sь vəгьn—ti.

Kəzain voça ңinəm ez su. Kьskis pьzan ulьş vьzd
çomodan, pukşis da pondis vidçьşnp. Kijasьş tiralьstəm
serti Tətka kazalis, mьj şələmьs sьlən mьjьşkə polьstə.

— Gospodin Zorз, vaj lok-ңin!— əzəs saşan kodkə
gorədis.

Kəzain çetçis, taburetka ulьş kьskis kaңəs da çomoda-
nə puktis.

1) P a r i k—jəz jursiьş vəçəm priçoska, vorsiganьs arіstijas paştavlənp.

— Lok, Tætka!—s̄bašis n̄əzjənik.

Tætka loktis s̄b dorə; kəzain v̄ostis da ok̄ystis juras, sešša puktis Fedor Timofeičkəd ortčən. Ta v̄əryn pemdis... Tætka kutis talavn̄ kanəs, ḡəzjašn̄ čomodan p̄ek̄n... Sešša čomodan̄s pondis ḡə va v̄l̄n̄ moz p̄əl̄našn̄...

— So-i me lokti!—gorəd̄is kəzain.—So-i me lokti!

Tætka kazalis, m̄j tajəs gorəd̄igən čomodan dugdis katlašn̄ da inmis kueəmkə čorədtorjə. K̄ylis gorzəm, kueəmkə sum: kodjaskə kekənačašisn̄, goraa šeralisn̄... Kəzain eəe-zə goraa šerəktis,—taeəma s̄yl̄š šeraləmsə Tætka n̄e-kor-na əz k̄v̄l̄.

— Ga!—gorəd̄is sijə, med eškə gəgər k̄ylas.—Bur jəz! Me murtsa-na lokti vokzalšan! Kuv̄šis menam vav da kolis kueəmkə embur. Čomodan jona šək̄d, seni, t̄dala, zapņi em... Ga-a! Zoņ millon-kə-nə tan! Čas, əni mi v̄ostam da vizədlam...

Goismuni čomodan toman. Juḡd vi sot̄ystis Tətkaļš sinsə; Tætka četč̄stis čomodan̄š da goraa uvtčigt̄r kutis kotrav̄n̄ kəzain gəgər.

— Ga!—gorəd̄is kəzain.—Fedor Timofeič, bur svat! Dona Tætka! Dona redvuzəj, mor̄s tijanəs oz-taj nu!

Kəzain k̄m̄n̄ ušis l̄ə v̄l̄ə, s̄v̄j̄stis kanəs da Tətka-əs, sešša pondis najəs kutl̄n̄. Tætka voz̄nsə saipaj munli—gəgər juḡd, t̄r̄s̄ kueəmkə jəz—sešša m̄ntəd̄cis kəzain̄š da durpor moz kutis uvtigt̄r bergavn̄.

— Tætka, vaj puk̄s̄!—melija suis kəzain.

Tætka tədə-ņin, m̄j tajə loə: ədjəz̄k̄ kais uləs v̄l̄ə da puk̄šis. Sešša pondis kəzain v̄l̄ə vizəd̄n̄. Šinjas̄s s̄l̄ən vazkoda melia vizəd̄ən̄, s̄əmn̄ vom̄s da piņas̄s mištəma zervizən̄. Ač̄s̄ vak̄šə, četč̄alə, tuplašə da girzə, v̄t̄tə s̄yl̄ jona gaza. Tətkaļš eəe-zə loi dol̄d; kazalis una mortl̄š vizəd̄əm da n̄rsə v̄v̄laņ leptəmən kutis uvt̄n̄.

— Te, Tətuska, pukal̄st,—vištalis kəzain,—mi svatkəd kamarinskəj jəktam.

Fedor Timofeič suvtis da kutis veškodp̄r̄š vidč̄šn̄, kor-ņin sijəs eəktasn̄ jəjtavn̄. Fedor Timofeič zev d̄sa da d̄əzməmp̄r̄š jəktis aš̄s̄ pajsə, sešša ojt̄s̄stis da puk̄šis.

— Nu-s, Tætka,—s̄bašis kəzain,—əni teja-meja š̄l̄stam, a sešša-i jəkt̄stam. Siz-əd̄?

— Kəzain kəskis zepšs pəlan da pondis vorsnə. Tətka muzykətə zev oz radejt,—sə vənə pukšis da pondis omļavnə. Gəgərvok kutisnə kekenəšnə da gorzəpnə. Kəzain korvrtčylis jəzļ da kor gəgər čəv laŋtis, vara kutis vorsnə... Kor Kastanka saməj voštšis limzavnə, vļn jəz pəvstas kodkə goraa okəstis.

— Tətəj!—kļis kueəmkə dətinkalən gorədəm.—Tajə-əd Kastankanəm!

— Kastanka-i em!—səšis kod jura mort.—Kastanka! Zvļš-taj tajə mijan Kastankanəm, Feduska.

Kodkə seki sušovtis. Sešša dətinka da dādə goraa čukəstisnə:

— Kastanka! Kastanka!

Tətka vizədlis sļanə, kļš vəli čuksaləpnə. Adzis kļk čuzəm: ətšs gəna, kod da ņimjalana; mədšs—paškədvān-jasa, tominik, povzəm... Kastanka gəgərvois, kazalis kodjas tajə. Tətka ušis uləs vļš da pondis tupļəšnə ləa vļn, sešša četčis da ņimkodə uvčigtər uškədčis palan. Sļš voča gorədisnə kļkən—dətinka da vaťs:

— Kastanka! Kastanka!

Tətka četčystis varjer¹⁾ vomən, sešša kueəmkə mort pelpom vvti kajis lozə²⁾. Medym nəsta vļzzyk kavšəpnə, kolə vəli četčystnə vėl zuzəd šten vomən. Tətka četčystlis-zə eškə, no ez vo da vər sļuvdis. Sešša kļš-kijə pondisnə sijəs šetavnə, sizi voədčis gallorka³⁾...

Časzn mīštī Kastanka vəli uļič vvti-ņin munə, vətčə kļeja da lak duka jəz vərša. Luka Aleksandrč satlaligtər vošlalə da vormočitə:

— Te, Kastanka, mort šertī seeəm-zə ņinəm, kzi-i stolər šerli plətnik.

Sykəd ortčən vošlalis vaťs kartuza Feduska. Kastanka vizədīs nāl mškanš da ašļš vəli čajtčə, mј sijə vazən-ņin tazi vətčə na vərša da radlə.

Dumvļas uši sijə vezəs, kəni ovlis zozəgkəd, Fedor Timofeičkəd; məvrystis čəskəd šojan jļš, vėlədcəm da cirkən vorsəm jļš... Əni stav tajə oləmšs čajtčə kuz, gaz-təm da zug vətən.

1) Barjer—poezmain.

2) Loza—(teatrņn līvə cirkņn) scenalač vošša dēvzəd zyrkod, vizədšjasļš.

3) Gallorka—teatrņn vļli sudta—radšs.

JUAŞANJAS.

1. Къзи Кастанка востис ашъс къзайнсә?
2. Мъј адзис Кастанка вѣ къзайн орды?
3. Мъјән торјаләнъ стојарлән да вѣ къзайнлән ратераъс?
4. Къеәм „розтыр дивә“ адзѣлис Кастанка вѣ къзайн орды?
5. Къзи гизъсъс реткәдләма кансә да зозәгсә?
6. Къеәм торјасә веләдѣлис Кастанка клоун орды?
7. Мъјтор сензәдис да роузәдис Кастанкаәс сиркән?
8. Мъј реткәдләнъ вәли сиркән да къзи гътс ромаşис?

UPRAZNEŅŅŅJAS.

1. Къзи Çехов њимтәма виштлъс торја јукәнјассә? Вишт јукәнјаслән њимјасъс бура-ә реткәдләнъ налъс рѣкәссә (гизәм-торсә)?

2. Ашъд гизәј вишттор сь јлъс, къзи ремәсјас ас коласанъс ләшаләнъ ливә оз ләшавнъ, ливә къзи морт да ремәс ләшаләнъ.

ÇERIKЪJЪS DA ÇERI JЪLЪS MOJD

A. Ş. Puskin şerti
Komiadis Peđ Gen

I.

Zev paşkьd, ləz sariz verdьn
Starik da staruka olisьn;
Zemlanka-kerkuьn 1) najə
Komьn da kuim vo vьlisьn.
Starikъs tьvjavlis çeri,
Staruka gortalis-peçkis.
Starikъs ətrьr aşşьs tьv çəvtis,
Nujt sorən tьvjъs bəg loktis.
Məđъs-na tьv siјə çəvtis,
Sarizsa turunkəd tьvjъs bəg loktis.
Kojməđъs tьv siјə çəvtis,
Zik ətka çerikəd tьv sьlən loktis,
A çeribъs divəkod—zarņi.
Kevmъşis sek zarņi çeri,
Mort-nogən sьaşis tazi:
„Lez menə sarizə, pələ.

1) Z e m l a n k a—ми рѣкә вәçәм зојанік керкатор, абу рибъс вәçәма, а миъс.

Bura me mьntьsa tenьd:
Vəça, kəť mьj tenьd kolə“.
Çujmis i povzis sek pələ:
Əd komьn da kuim vo kьjşis,
A ez kьvlь çerilьş şorņi.
Lezis vər çerisə pələ
Da taz sьlv melia suis:
„Mun-zə, vaj, vər, zarņi çeri.
Ñinəmtor tenşьd og voşt me;
Mun aslad gort-sariz pьekə,
Ujav da gazədçь seni“.

2.

Loktis pəl gəťrьs dorə,
Viştalis divətor jьlvş.
„Talun-əd sedlis mem çeri,
A çerilьş divəkod—zarņi;
Mi-nogən şorņitis sijə,
Gortas vər—sarizas—vəzjьşis,
Bzьd don sь pьddi kəsjьşis:

„Vəça-pə, mьj tenьd kolə“.
Don sьlvş voştнь eg lьşt me;
Bər lezi ləzalan sarizə“.
Staruka pinaşнь kutis:

„Zik-zə te jəj, pərvş vьzvь,
Аvu-i kuzəmьd ñinəmtor kornь.
Med-əd kəť vor sьlvş korin,
Adzan, so aslanьm potis“.

Munis pələ vər sariz dorə.
Adzə: təkəťə gьzvьstə sariz.
Zarņi çerias çuksavнь kutis.
Loktis çeri da jualis sьlvş:
„Mьj-zə ted, pələlv, kolə“?
Starik korpьrtçis, çerilьş suis:
„En ləgaş, te, zarņi çeri!
Pinalis gəťrəj, vidis,

Menə, pərgəs, matə zik vostis:
Ковтəта сьл вьл vor,
Aslanьm potis-ñin zikəz“.
Suis sek taz zarni çeri:
„En majsas, mun gortad, pələ.
Loas vьl vor tijan əni“.

3.

Loktis pələ gətrьs dorə,
Adzə—vьl vor-ñin sulalə əni.
No staruka vara-na vidçə:
„Zik-zə te jəj, pərgьs vьzvь.
Boştin da vor menьm korin.
Vorjьd-nə vьzdə dovra?
Pьr-zə mun çeriьd dorə,
Корьтçьv, kor sьlş kerka.

Munis pələ ləz sariz dorə.
(Pətydləz sarizьs gudьr).
Zarni çeriəs çuksavнь kutis.
Loktic çeri da jualis sьlş:
„Mьj-zə ted, pələlь, kolə“?
Pələ korьtçis, çerilь suis:
„En ləgaş, te, zarni çeri!
Nəsta jonьka gətrəj vidis,
Menə, pərgəs, matə zik vostis:
Kerka-taj korə piņasьs vava“.
Suis sek taz zarni çeri:
„En sogşь, mun gortad pələ,
Ladnə: loas-i kerka med tijan“.

4.

Munis pələ zemlanka dorə,
A zemlanka avu-ñin seni;
Zьmvizə çardaka kerka,—
Paç struva—kirpiçьs, jezьd;
Vorota dьv ruьş vəçəma.
Əsiñə vizədcə staruka,

Muziksə mьjvermə vidə:
„Zik-ŋin-taj jəjmətməd, vьzvь!
Jəjlaəb kerka, so, korin.
Pьr-zə mun, kopьrtčь çerilь:
Og kəsь kreštanka lonь,
Ozьr dvoranka¹⁾ med loa“.

Munis pələ ləz sariz dorə.
(Сьзəmə, muralə sariz).
Zarŋi çerias çuksavnь kutis.
Loktis çeri da jualis sьlьs:
„Mьj-zə ted, pələlь, kolə?“
Pələ kopьrtçis, çerilь suis:
„En ləgaş, te, zarŋi çerilь!
Vazьs jonzьka getьrəj skərmis,
Menə, pərgəşəs, matə zik vostis:
Oz-ŋin kəsь lonь kreštankaən,
Kəsə lonь ozьr dvorankaən“.
Suis pələlь taz zarŋi çeri:
„En sogşь, mun-zə vəg, pələ“.

5.

Loktis pələ gətyrьs dorə,
I mьj siə adzis? zuzьd tere²⁾,
Gətyrьs sulalə kiçəpəs vьlnь,
Dona sovo(-ku dusegrejka³⁾,
Juras paçəbь⁴⁾ vurədəm kiçka⁵⁾,
Şьlь gəgərgьs zemçuga şikəe,
Zarŋi çuңkьejas kijasьn una.
Kokas sapozki—miçəbь-miça.
Sь vozьn terьv zev slugajas;
Najəs nəjtə da jurşiad kьskalə.
Aslas gətyrьlь starik taz suis:

1) Ozьr dvoranka—ozьr vař-mamşaq petəm dvoranka.

2) Tere²⁾—vazən tazi sulisnь ozьra olьşlьs kerka.

3) Dusegrejka—sosjastəm, sonьd kovta.

4) Paçə—zarŋiən livə ezyşən vьşvajtəm səvk livə vařxat.

5) Kiçka—vazən pьvvařajas povlisnь jurvylanьs.

„Čoləm, varǵna-šudarǵna dvoranka!
Šələmǵd tenad tədəmǵş burmis“?

Łokǵş zev staruka muziksə çirǵstis,
Pələs gidǵnə uzavǵn ǵstis.
Vezon daj məd sizi kolǵ,
Nəsta jonǵǵka staruka durmis:

Bara-na çerila starikəs ǵstis:
„Vetǵ, korǵrtçǵ çerilǵ zilə,
Og kəsǵ ǵonǵ dvorankaən,
Kəsja ǵonǵ me vəlǵnəj saricaən“.

Povzis da kevmǵşǵnǵ pondǵlis pələ.
„Mǵj-nə te, jəjmin-məj, vava?
Əd te kǵv sunǵ, tuvçǵşǵnǵ on kuz,
Sarstvo paştala şeravǵn kutasǵ“.

Staruka zev jona skərmis,
Banvokas muzikǵ kuçkis.
„Kǵş-nə te, şəd muzik, pınaşǵn ǵştan,
Mekəd venǵşǵnǵ—ozǵ dvorankakəd“.

Mun, mun sarizlan, burən ted sua;
On-kə burən mun—nuədani vǵnən.“

Sarizlan mədədçis pələ.
(Şədədis sarizǵş stavnas).
Zarǵi çeriəs çuksavǵn kutis.
Loktis çeri da jualis sǵǵş:

„Mǵj-zə ted, pələǵ, kolə?“
Starik korǵrtçis, çerilǵ suis:
„En ləğaş, te, zarǵi çeri!
Bara-na gəǵrəj zǵngə:

Dvorankaən oz kəsǵ ǵonǵ,
Kəsja ǵonǵ vəlǵnəj saricaən“.
Viştalis pələǵ taz zarǵi çeri:
„En sogşǵ, mədədçǵ pələ.
Ladnə! Sariçaən staruka loas!“

6.

Loktis pələ staruka dorə.
 Məj-zə? Sə vozьn sarskəj palatajas,
 Palatajas pьekьş adzis starukasə,
 Saricaən pukałə pьzanьs sajn,
 Slugajas sьlən—vojara, dvorana,
 Zamorskəj ¹⁾ vinajas kištəнь, mьtсəнь;
 Peçatnəj prenikəs²⁾ staruka şojə;

¹⁾ Zamorskəj—more sajnş vajəna.

²⁾ Peçatnəj prenik—şerpasa iibə kueəmke figura kod prenik.

Съ гэгәр strazaъs sulalә,
Релромън çerjassә kutә.
Кор-таж adzis starik, jona povzis,
Kokulәz starukalъ kopъrtcis,

Suis: „Zdorovo, groznaj sarica!
Әni, dert-nin-әd, şalәмәd burmis?“
Staruka veşig әz vizәdlә,
Sәмън şinvozsъs vәtilyн еәktis.
Теръва loktisнъ vojara, dvorana,
Kutisнъ рәгъsәs гәгәтвok zurәdnъ,
А әзәsн strazaъs uşkәdçis,
Çerjasnas murtsa ez kerav;
Jәzъs sen şeralә-vakşә:

„Şәd-kulъ, siz ted i kolә,
Vozә med, neveza, velalan:
Jәz doddә nekор en pukşъ.“
Vezon daj mәd vara koļi,
Vaz dorъş jonъka staruka durmis“:
Muzikla slugaәs ыstis.
Korşisнъ starikәs, vajisнъ.
Taz suis sъly staruka:

„Vetly mun kopъrәn çerily,
Og lo med vәlnәj saricaәn,
Kәşja lonъ me moreas ыздәn,
Med me ovmәdçә Okian-moreъn,
Med kъvzъşә mem zarni çeri
Da vetlәdlә, kъtçә me ыsta“.
Kъv es ыşt viştavnъ рәлә,
Kъv-ni-zъn paпъdnog ez su.

Mәdәdçis lәz sariz dorә,
Vizәdә,—sarizъs vez valәn vetlә:
Poļdәmnъ, kъртәmnъ skәralan gъjas,
Vez vъgјәn rezәnъ, miştәma murzәnъ.
Kutis рәлә çerias çuksavnъ.
Loktis çeri da јualis sъlyс:
„Mъj-zә ted, рәләly, kolә?“

Pərgəş mort korırtçis, çerilə suis:
 „En ləgəş, te, zarı çeri!
 Matə zik vostis proklatəj vava.
 Oz-ıñn okotit lonə saricaən,
 Kəsje moreas ızdən lonə;
 Medəm-pə Okian-moreən olas,
 Medəm-pə ačəd te sluzitan sılə
 Da vetlədlan kesjədləm şerti-s“.
 Nınəm ez su zarı çeri,
 Bəzjvnas mutkərtis səmən
 Da ıjəstis sarizə pədə.

Jona dər pərgəş mort sulalis seni,
 Vidçəşnə voçakəv ez vermə—munis.
 Vizədə: vara-ıñn zemlanka sulalə;
 Gətərgəş vaz mozəş pukalə seni,
 A sılə dorən potəm vor kujlə.

JUAŞANJAS.

1. Bərdəşşə mıj vəli eəktə starukaəş kornə zarı çeriləş?
2. Kəzizək ašşə kutis starukaəş, kor vəli kreştankaən, dvo-rankaən da seşşa saricaən? Kəzi staruka ızdavlis starikəş vılən da sluga—jəzəş vılən?
3. Mıj vəsna çeri ez vəç sılə şerti, kəzi medvərjaşşə koris staruka?
4. Mıj vəsna tajə gizədsə suəma mojdən?

UPRAZNEŇŇƏJAS.

1. Mojd torja jukənjasılə ašnəd puktaləj nımjas.
2. Bərdəşşə kəzi vezləşis sarizəş? Mojdəş boštəm şornikuzajas-sə puktaləj kolana pəradokən: „Pemydləz sarizəş gudər“, „Təkətə gyləstə sariz“, „Gyləmə, muralə sariz“, „Şədədis sarizəş stavnas“, „Sarizəş vez valən vetlə“.

ZERKALA DA ƏBLƏZZANA

(Başna)

*I. A. Krılov şerti.
Komiadis Peş Gen.*

Martyska zerkalaş adzis asşys çüzəm

Da oskəs nəzjənıkən koknas zıngıs:

— „So, vizəd,—suə,—menam vok!

Təd, kodlən taeəm miştəm çüzəm?

Кыз veznaşə da çuklaşə vıdnog!

Ɖert menə eşkə vijis sog,

Me-kə eşkə taeəmi-zə çüzli.

Zik veşkyda me tani sua ted:

Em menam jortjas pəvsyn taeəmys goz-məd,

Me verma çınjas vlybn artavnı kət əni.

— „As jortjastə çem divitnı kыз-sura,

Oz-ə, lıva, kov ted aslan bergədcıvny vıra?“—

Suis slyb oskys taeəm kыv;

No oslyş velədəmsə martyska „ez-i kыv“.

JUAŞANJAS

1. Kodjas şornıtəny tajə vaşnaşn? Kodəs kolə gəgərvony martyska kodnas?

2. Mыj vıstələ martyskaş zerkalaş adzəm veznaşşys jlyşş? Kodəs-nə sıjə adzyləma?

3. Mыjə velədis os?

4. Skolasa lıvə otradsa tıjan oləmanıd korzyk eşkə ləşalis kaztystnı oslyş kыvjassə?

KƏJİN DA KAN

(Başna)

*Nosdinsa Vittor
(Rəç şerti)*

Kəjin, so, şikt vylə loktəma vərşan,—

Аву-ніn „gəştitnı“,—povzəma, kaskə¹⁾:

„Pıscələn, ponjasən vətçəny vərşan;

1) K a s k ə—lobş tırəma, şəkda lolalə.

Verma-pə kətçəkə zevşьnь, gaskə?...“

Dert, eşkə pьras kət kod ordə—san,
Sьb-taj vьdlaьn əzəsьs pədsa.

Adzə drug: pos vьbьn pukalə kan,—
Kevmьsə sь-vozьn, vьtəkə tədsa:

— „Kьsьləj-kaңləj, Vaşiləj-drugəj!

Teьva zev menə, voi-əd matə:

Oməl-jəz ponjasən boştisnь krugə!),

Vətçənь me vərşə, tanəş-nin—matьn;

Ədjənzьk, zarңiəj, indь bur mortəs,

Sь ordə verma med zevşьnь naьş!...“

— „Ştepanlь sьaşlь, burakə, gortas.

Sьbş bur muzikьs oz-nin şur tatьs...“

— „Siz eşkə, drugəj, da sьbş me polə:

Koļan vo gozəmnas mezsə me nui...“

— „No, divə, attə, zon! Loka-taj olan!

(„Kaң setçə nəzjənik kəjinlь şuis).

Mun-inə vəzjьsь Dəmjən daq ordə...“

— „En-nin su sь jьbş mədəs vaj indь:

Sьbş me vaļasə pьşədii şordə²⁾,

Əni-na ləgalə: med-pə me vinda!...“

— „No, jeremakanəj. Trəsə-nə vəzjьş!...“

— Mun, Vaşə! Mьj-nə te?... Kьzi-nə... Mьjnə?...

Sьkəd me adzьşnь veşig og kəsjьş:

bzsə me şoji da kьjədcə lьjnь...“

— „No, trustə, robotə! Mokaştə oləm!

Jesəə vaj sьaşlam Klim ordə, zvьbş!...“

— „Ok-ok-ok! Kьsьləj, şələməj polə:

Arnas me kukənsə zagədi sьbş...“

— No-no-no!... Te-taj, zon, vьd vozьn mьza,

Gəgər-taj vələmьd vazən-nin şirəş:

Jona-taj şojləmьd mezjas da ьzjas,—

Gorsьd-taj paşkьd zev, nьrvomьd virəş...
Kuzan-taj, muđer-taj vələmьd vorsnь,—

Seeəm-nin, tədəmьş, kəjin rəd tijan...—

Kьzi-nə lьştan tan dorjьşəs korşnь?

Jəzьd-əd avu-zə jəjəş zik mijan!

1) K r u g ə (boştisnь)—kьealitsnь, gəgərtisnь.

2) Ş o r d ə—uvtasinə.

Мун, vesjь šinvoзьš... Абу-нә-и јанзим?...
Мьј аҫьд корšin—sijә-i adzin!

JUAŞANJAS.

1. Kodjasьš vәli kәjinьs рьsјә?
2. Мьј vәsna ez lьšt некod ordә vәzjьšнь zevьšнь?
3. Vištalәj, мьј реткәdlәнь tәeәm кьvјas: „Gorsьd-taj paškьd zev, пьrvomьd virәš...“, „Мьј аҫьд корšin—sijә-i adzin“...
4. Кueәm јәzәs kolә gәgәrvонь tәeәm kәjinьs kodjasәs?

KREŞTANIN DA ROBOTNIK.

(Başna)

*1. A. Krlov şerti.
Komiadis Peđ Gen.*

Vizjas vьvşan, rьtja kadә,
Meda mortkәd¹⁾ petis jagә
Starik-kreştanin.

Munisнь vel dьr,
I зуlaşisнь oskәd пьr-na-пьr.

Kreştanin gorәdnь ez udit,
Kьz oskәd sәlis vьlas.

Љickis muә, pesә vura-vara
Da puran mәsta sьlьš korşә jara:

Mortlь kutis vonь pom!

— „Ştepanusko, bur zon, vaj mezdь menә ziła!“ —
Os uvşan kevмьšнь taz kutis sijә.

Vьl Gerkules²⁾ ez povzь oskәd vertнь şila —

Мьј vьnşьs leptis çer

Da oslьš nuis³⁾ јurlь-vәr,

Çәe кьnәm рьekas saekis vila.

Oskьs gorәdis da uşi plašt:

Medvәrja lolьs murtsa sedә.

Kreştanin çetçis, —koļi strašt, —

Da sen-zә robotniksә vidә.

1) Meda mort—batrak, robotnik.

2) Gerkules—jon mort. Gerkules—greçeskәj mojdjasьn geroj.

3) Nuis (јurlь-vәr)—mьjvьnşьs kerьstis, әtçьdaәn orәdis.

Sek çujmis koŋər-mort Ştepan.

„Vaj vištav,—suə,—mьjьs?“—„Mьjьs, jəj vəlvan!

Oz-taj morьs tenə nu!

Vizəd: zikəz ьkədəməd ku!“

JUAŞANJAS

1. Kueəm loktor lois kəzainьskəd?

2. Kədi da kьzi sijəs mezdis os uvьs?

3. Os ulas veşkaləm vərьn kьzi vəli kəzainьs şornitə robo-
nikьskəd da kьzi kutis şornitьn, kor mezmis?

4. Kəzainьs kьzi „attəalis“ robozniksə?

Mьj vəsna-pə buree tazi sijə vozəssə mьntis vatrakьslь? Mь-
jən rozə tajətor ovjaşnitьn?

UPRAZNEŊŊJAS

Başnasə perepisitigən giznitələj uvşanьs seeəm kьvjas, kod-
jas petkədləny dejstvijə: **okəstnь ez udit, səlis, ičkis, pesə, nuis**
(jurgьvər), **çujmis** i. s. v. Ovjaşnitəj tajə kьvjaslьs smьslə.

EN KƏJIN.

N. A. Nekrasov şerti.

Komiedis Ped Gen

Kəkjamьs arəs tьri kor
Menam Pedot pilь,
Sek ajka indis məs viznь...

I ətrьr stada loktis-ŋin,

Pedotəs gortə vidьsьsig,

Şiktə peti me.

A ьvla vьlьn jəzьs—tьr!

Me kьvzьsti da uşkədçi

Jəz çukər səras şen

Vizəda-kə: Pedotəs

Şilanəj kutə peləds.

— Mьj durmin, oməj mort?

„Mi nərjən kəsjam lačkьstnь 1).

Łok, trustьd, nekor med oz verd

Gors kəjinjaslь ьz!“

Me mьrdçi dona Pedukəs,

1) Lačkьstnь — nərjən nəjtnь, kuçkavnь

Da starāsta Ņilantejās
 Ņik tādtag konji gae.
 A loemasē dīvator:
 Dēs pastuk stada koļama,
 A Pečuk—ātnas ov!
 „Me rikala vez mēk jēln,—
 Taz riāj vāgēn vištavlis,—
 Drug kēškā petis sek
 Eņ kājin,—ačēs zev ēzēd,—
 Da earkis Marja tātēls ēz!
 Me vātēn četči ryr:
 Gorza, pļetān senaša,
 Valetka ponjās ušjēdla...
 Zev terēv menam kok,

Da kыs-nə sijəs vətədan
 Ez-kə тыга vəv:
 Əd ɗonjas muti kыsənpь,
 Seş virьs luзgə, matuska...
 Me vətça, gorza pьr!
 Nazmis—muzis kəjinьd...
 Siz munə, munə—vizədlə,
 A me-daj ədzi sek!
 I pukşis... Pletən kuçki me:
 „Vaj ьzsə menşьm, proklatəj!“
 Əd, pukalə, oz şet...
 Me eg povzь: „Ças mьrdəda-zə,
 Kət kula aşьm!“ Uşkədçi,
 Daj mьrdədi... Ninəmtor—
 Ez-əd kurtçь kəjьnd!
 Aşьs murtca lovja-nin,
 Piɗnas səmьn eolskədlə,
 Zev pьdьş sedə lov.
 Ʃakjas—turun dojaəş,
 A ulas virьs çukəra,
 Stav ordlь tədcə eəe.
 Jursə leptis, vizədlis
 Mem şinmə... seşsa ɗikəstis,
 I kutis vərdnь—omlavnь.
 Me kiən vidli ьz:
 ьzьd avu lovja-nin...
 A kəjin vek-na vizədə,
 Vizədə da omlavə...
 Me koļi sьlь ьz!“
 So-əd kьzi loəma.
 Kor şiktə loktis, jəjukьd,
 Zik stavsə aşьs viştalis,
 Seş nəjtнь sijəs suisнь...
 Da ladnə buree uditi—
 Me mьrdədi aşьm Pedotəs...
 Şilanətaj skərmis—don!
 Taz gorzə: „Mьj te zьrtçan tan?
 Lanə! Bokьd aslad ludzis-məj?“
 A Marja dolə eəe:
 „Lez, velədasнь jəjukə!“

I kьskə menšьm Pedotəs.
 Sijə tirzə kьzi kor.
 Kьjšan roġjas 1) tutsənpь,
 Pomesek loktə—kьjšəma.
 Sьbь paпьd tuti me:
 „Vaj mezdь! Mezdь koпərəs!“
 „Mьj loi?“—koris starəsta-s,
 Da suis asšьs kьv:
 „Tomlaьs da jəjlaьs
 Pedotəs-məsvizьšəs
 Pьr mezdьпь... a vavabьš
 Tap pəvsaьstпь mьs!“
 „Aj, varin!“—taз me gorədi.
 „So, mezdis menšьm Pedotəs!
 Mun gortad, dona pi!“
 — Mi vəšam kьzi əəktisпь!
 Таз suis jəzьb starəsta:
 — Ej! en-na radьb zev!
 Sek tədsa menьm vasпitis;
 — Mun starəstalь kopьrtšьv.
 „Mun gortad te, Pedot!“
 Me malalьsti kagaəs:
 „Smotri, talaп-kə vizədlan,
 Mə skərma... Mun-zə, mun!“
 Əd šьlankьvšьd kьv on čint,
 Sek stavnas sijə torкšas, dert,
 Me vodi...

JUAŠANJAS

1. Mьj vəsna starəsta vəli kesjə nəjtпь məsvizьšьb otsašьs detinkaəs?
2. Pedot kьvjasəп vištaləj, kьzi sijə adzьvləma eп kəjinəs.
3. Kьzi detinkaьs vəčlis asšьs uzsə?
4. Mьj vəsna-nə mamsə пərjalisпь?
5. Taeəmasə kor vəli pozə nəjtпь?

1) Kьjšan roġ—šurьš vəšəп gora pəlan, kьjšigəп poпjasəs čuksaləпь dambь-da.

XOLOPLƏN ÇEŁAĐ DA BARINLƏN PONPIJAN

(Jamseiklən višt).

V. G. Korolenko

Vəvlis mijan Pankratov varin, divə-əd: peməsjasəs ra-dejtlis, a jəz vlyb naritčəvlyis.

Ponjasly olaninsə gospodskəj dom kodəs leptiș. Sylən vəlinə rađejtana das eñ pon. Kor najə vəli pijanașasny, ponpijansə varinly ryg-zə eaktas ŧetny krepostnəj pnyvabajasly noņədny. Kueəm pnyvaba çeładașəma, sly-i tuvjaləny ponpijassə vdytəny...

Vəli tajə varinlən krepostnəj mort,—ovrok 1) vlyə vəli lezəma sijəs,—a nimys slyən—Əlekšej. A jona-zə təlka muzik vəvlis, miça-i. Seeəmys seni məd ez vəv. Daj miça, sañ gətyr slyən vəli. Ačys stața da miça, a gətyrly næstana sañ. Eəe-i emburly tnyntəny vəli nalən: kəknəny suzșan ŧemjaș petəny. Səmyntaj ŧələmys Əlekšejlən oz vəli lepty loktortə. Ətyr kovmis sly kuz tujə petny, jamən. A gətyrly buree-da vzyd kənəma, kaga vajan kad. Myz-zə vəșny? Byt mun. No-i mədəđcis. Munə ŧepəd. Munəny vojny, dodjas zurtəny, vdyșama jəzly eəe seni ŧornitəny. Tujad-əd ŧornittəgyd gəztəm voștas. A Əlekšej munə da çəvolə, kəv oz su. Mukəd-i jualəny slyș: „Te-nə myj, molodeç, jort rydđi mədəđcin, a on kəșy mijankəd ŧornitny. Ali-nə aștə vlyə puktan?“—„Og, suə, dona jortjas, og ačyməs vlyə puktə. A so myj vəsna mem sog: gortə gətyr koli, a pomeseikny mijan lut—kəjin kod. Tajə eșkəveșkod menym, səmyntaj loktor vəçə—pnyvaba morə jələn ponpijanəs verdə“. No-i pondisny vojtyrly ta jlyș vajitny, kodjas vəli ŧepti munəny jamən. ŧepəd-əd jəzly vəlnəjas: gortas mukədy gaskə-i eəe-zə krepostnəj, no ŧepəd vəlnəjən așə suə. Vələmaș eəe-i saldatjasly loktan vojtyr. No-i suəny najə Əlekšejly: „Jəjjas, tydalə, oləny ti-

1) Оврок вьлє лєзəм крєŧəнin—креpostнəj, кодi вєли pomeseikly mьntə ucitəm mьnda оврок—nalog (vot) ŧəmən livə prəduktəən. Təəm krepostnəj вєли torjalə vərgəina vьvsa krepostnəjly, kodi uzavlyis pomeseik mь vlyb livə vərgəj usəvəny.

jan šiktyn. Taeam zakonъs mu pukšamšan-na ez vovlv, medьm eškә pemәsәs mort jәlәn verdnъ“.

Čorьda kutis mәvpravnъ Әlekšej. Munә ovozьskәd, a ačьs mәvpalә: avu seeam zakon-pә daj pom! Siz-inә, vur! Korкә-i vәr gortas vois,—vojьn. Kerkaьn pemьd, guьn-kod. Gәtьrьs oz kvь-ni, oz vijaš-ni. Pьris kerkaә, kvә—ladeneč vәrdә, a peļәsьn kučurijan ņiksәnъ. Tajә-nә mьj?“—„A tajә pi čuzis mijan“,—suә gәtьrьs,—„A peļәsas-nә mьj?“—„Ačьd-әd tәdan—ponpijan“—„Te-nә eškә on-mәj tәd, mьj mem tajәtor vьvti mustәm! Vaj tatčә ponpijansә!“—Boštis әtisә әti kijas, mәdsә mәd kijas, nьrьstis da vәr mestaas puktis.—„No, suә, әni vošt asšьd ladenečtә da verd. So-taj, gorzә potanad“.

Askі asьv loktisnъ paradeikjas ¹⁾, jualisnъ: „Anna, petkәdlъ ponpijantә, zoņvizaәš-ә najә!“—„Najә, suәnъ, mьj vәsnakә propaditisnъ“.—„Kьknapъs?“—„Kьknapъs-i kulisnъ“.—„Mьj vәsna? No-da kәt mьj vәsna, munam da varinъ juәrtam“. Seki buree Әlekšej pьris kerkaә: „Mьj tijanlv taš kolә? Mьj mogәn loktinnъd? Kәni seeam zakonъs? Kaга potanъn vәrdә, a mamъs ponpijanәs ņoņәdә! Šьt taš, med og adzъ me tijanәs!“—„A te, Әlekšej, ionasә en gorzъ,—suә әti ponvizьšьs.—Egә-әd as vәļәәn loktәj, varin ьstis, sьlv-i juәrtam“. Munisnъ daj vištalisnъ. Mьj-zә te eškә čajtan: eәktis vәrinъs ponpijansә dәra vьlv pukьtnъ, pokojnikjasәs moz. Vajisnъ najәs dәra vьlv,—vidlalis,—„Zlәdejьs vijәma, suә, koņerjasәs“. Sešša-i vәrdzis. Koris pon-pәvarjasәs da eәktis punъ sukzьk zәр rok. Sijә vek vәli siz vәčә: eәktas punъ stav ponjasьsьlv ņeļamьn vedraьš-na una, ačьs pukšas daj kutas vizәdnъ ponjaslvš sojәm, kipomšьs verdьstalә. Čәe-i әni,—pukšis pәrt dorә, a kulәm ponpijansә puktis as doras, dәra vьlv. „Korәj Әlekšejәs!“ Loktis Әlekšej.—„Adzan bezvinnә vijәm lovjassә?“—„Adza, suә, mьj-nә eškә, mort daj sijә kuvlv pemәsьd-әd, avu-na zev ьzьd sog“.—„Te vijin najjasәs?“—„Me eg vi, a te vot on zakon šerti ov. Kәt eškә-i muziklән dita, a eәe-zә mort šәlәma. Sьlv kolә zьvkәьn kujlvnъ, a te vavabьš morәssә ponjasәn pezalan... Med-i propaditәnъ stavnъs najә. Jәzьs-na mijan jәj: stav pontә eškә kolә zagәdlъn-da!“—

¹⁾ Paradeikjas—uz vьlv ьstalьsjas, indalьsjas.

Kor-taj tajəs suis Əlekşejd, varin Pankratov çetçis... suvtis... da kьz-taj zurkñitis Əlekşejlь morəsas... Uşi koңer mort da veşkьda... donaj, veşkьda jurnas... pərtjə...

Ez-i gorədlь... Ponvizьşjas uşkədçisnь-zə eşkə, kьskisnь... da-əd sotçəma-ñin... Şьzisnь ponvizьşjas, skərmisnь. Əti ponvizьşs vəli Əlekşejlən vokьs... Siјə uşkədçis varin korominaə ¹⁾, kvatitit piseal... Barin eşkə uşkədçis-zə dvorovaj jəzльş dorjəm korşnь, no najə stavnьs-ñin kəjinjasən sь vьlə vizədənlь... Puzis, skərmis krepostnəј mortlən şələm...

JUAŞANJAS.

1. Kьzi varin Pankratov partitçьvliis da ьzdavliis uzalьş jəz vьлн?
2. Kьzi Əlekşej suvtis ranьd varin partitçəmlь?
3. Krepostnəј jəz kьzi vozəsməntisnь partitçьş pomeseiklь?
4. Mukəd gizədjas şerti mьј ti tədannьd pomeseikjas da krepostnəјjas oləm jьльş? Kueəm gizədjasьş tədannьd?

„ARKIREJ“

Novdinsa Vittor.

1.

Oтeç Laşej dьr-ñin kajtə ²⁾ :	Sur da vina vedra kьk em,
Arkirej-pə, zьvьльş, çajta,	Kət med əni-zə vladьka
Regьd voas.	Tatçə pьgas.
Açьs polə, jona sogşə;	Praznik lunə şьvşəm vəгьп
Popađqabьs lun-lun nokşə,	Pop-vaт suə viçko səгьп:
Oz uz vojjas:	„Vokjas, kьvzəј!
„Mьјən verdan taəəm gəştəs?	Mьјən kьlad zvən sь gora,—
Kəzьd şojan ałi pəşəs	Stavnьd tatçə, viçko dorə
Sьль vəçan?“	Ədjə kьşşəј!
Setçə sərə ьdтor sotçə,	Talun voas lunsər gəgər...
Popəs vidə: „Mьј te, otçə,	Daş med vəli vija əгьr
Pьe moz zəzan?...	Kađiləль!
Çəskьd şojan vura una	Em avu-nə veza vanьd?
Ləşədisnь vəрja lunə,—	Med, kor petam sьль ranьd,
Gaskə, tьrmas!	ьdтor vəli;

¹⁾ Koromina—barskəј kerka.

²⁾ Kajtə—garalə, viştalə.

Zivjēv spasjas, vozja maṭer...
 Savə Laver švņņ mašter,
 Suvtan ḡakkəd!
 Sopron Oron! Ədjə, vājə,
 Kələkəlņiṣəə kajə
 Zvənar Jakkəd!..
 On-əd təd, vladьko kəni,
 Gaskə mьtṣьsas zik əni
 Gujas dorəd?..
 Kьz te, Oron, vəvsə sьlьš
 Adzan gujas dor ṣoj jьlьš—
 Jaklь gorəi!
 Seki, Jakə, en đr zujjav,
 Šlig-tьrji „ašilujja“
 Gaža zvəni!
 Kaḡilə sek, Prokə, əzjəd!
 Laver, ḡakkəd švņņ ədjə
 Seki gəni!
 Đak, te „ṣasoslov“ en vunəd,
 Boštəə „trevņiktə“ ki ulad,—
 Oz kov sərnь!
 „Ispolati“ švņņ kolə,—
 Šlēj gora, enə polēj,—
 Med oz skərmь!..
 Rizi-kəluj vošta šərṣь..
 Sešša stavņm jenjas vərṣь
 Paņd petam!
 Gospod otsalas, me ṣajta...
 Əni zvənəz əvəḡajtņ
 Gortə vetlam“.

Sopron Oron đr-ņin zorgə¹⁾;
 Zvənar Jakəs onmьs torkə,—
 Kəlašəma!
 Viṣko pьkьņ Prokə səjtə,
 Šomьš əgьr vomnas pəltə,
 Šəlašəməņ.

Bьdənlь taj vərnь loə:
 Đak, so, vetlə „ṣasoslovən“
 „Salom“ lьḡḡə.
 Oṭeṣ Lašej zik-ņin ņolьš
 Papert ²⁾ vozə aṣьs volis:
 „Oz-ə tьḡav?...“
 Starəsta-tə voig kezlə
 Ziła-ziła šišjas peslə
 Švatəj vozə.
 Popaḡḡa zik luntьr ropkə;
 „Talun menam šələm jopkə
 Mьjkə vozə!..
 Nekod talun vələšt kuza
 Əvəd vərnь ez vod uzņь,—
 Kьz-nə pozə?
 Kьvzṣəšəņ pəṣjas, pəljas,
 Əsədəmaš šəkьd pəljas
 Əsin rozə.
 Posņi ṣeləḡ vaskəḡḡəņ
 Kiłṣə vьlьņ, vidṣьšəņ —
 Kor-ņin tongas?
 Kirə Jarə kerka vьlas,
 Əḡa Peḡə ḡьņs vьlas.—
 Attə zonjas!
 Savə Laver šurja jьlьņ
 Arkirejļ „tropar“ šlə
 Pervoj glasəņ.
 Nьvəvəvəjas, kaga sorəņ,
 Ṣukərtṣəmaš jukməs dorəņ,
 Gaskə, dasəņ!
 Kьzkə-j məšjas talun kortəḡ
 Ašņs loktisņ voz gortə—
 Pazņ kadə.
 Risjalə to əšinulьņ
 Nonpom kukan, vəzṣь vьlьņ —
 Jona radlə!
 Karta sajn petuk šlə,—

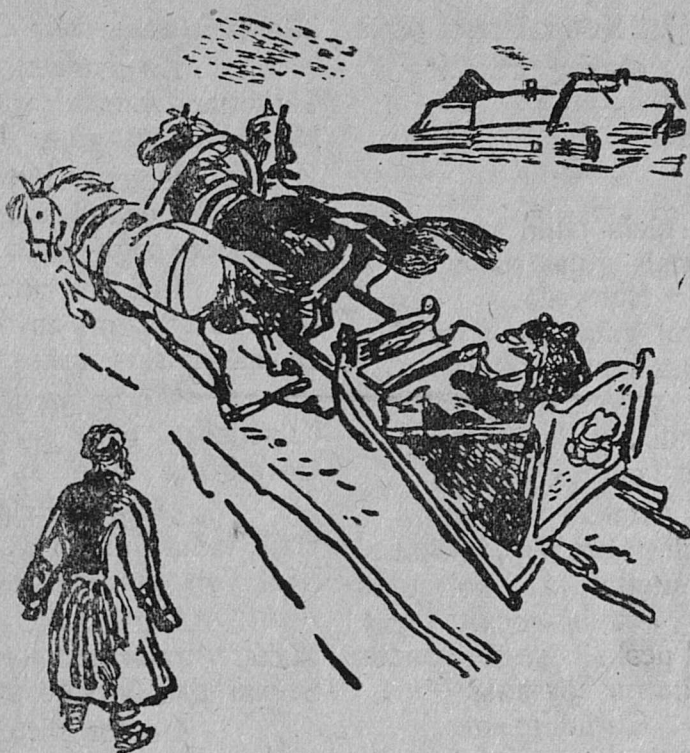
1) Zorgə—vizəḡə zev šuša.

2) Papert—viṣko pospom.

Ar kirejl̥š lokt̥m k̥l̥—
Svačk̥a vords̥a.
Num jal̥n̥! ʒjas, ʒanjas...
S̥r̥n̥ jal̥n̥: ponjas, kanjas...
Čip̥an kotš̥a...
D̥azmis kod-ñin oteč Lašej:
Kor-n̥a voan, švat̥aj vat̥aj,
Da-j vlad̥ka?..
Papert voz̥a vetli kvajt̥š...
Jona porad̥a strapajt̥is,—
Oz-ə ɛk-a?
Šumal̥-ñin k̥n̥emjasn̥m...
Viš̥adn̥ k̥ať koli asl̥m
Dozm̥ar k̥aja!..
Me-ñin d̥azma, d̥r on vo-da,
„Iskus̥en̥a“ jun̥ s̥od̥a,—
Grek̥a v̥aja!..
Onm̥š ličk̥a raz̥n̥ v̥ařn̥...
Šižim̥ad̥š vetl̥m v̥ařn̥
Vodn̥ dov̥gis.
Murts̥a p̥art̥eis pašk̥d̥ rasa
Tur-tar muni ʒsiñ tas̥a,—
Jak̥a vov̥gis!

Oteč Lašej tong̥m v̥ařn̥
Zur-zar p̥ris vičk̥o s̥ar̥a,
Ter̥v̥ k̥oka!
V̥el̥ašt kuza j̥az̥d̥ s̥z̥is,
Vičk̥o dor̥n̥ reg̥d̥ g̥z̥is,—
Sumatoka!
Kašta pet̥a ziv̥j̥v̥ sp̥asa,
Gav̥a k̥sk̥a veza vas̥a
Vičk̥o s̥ar̥š.
Ton̥a, pet̥a voz̥ja mat̥er;
Pet̥a una p̥el̥s švat̥aj—
Tom i p̥ar̥š.
Šem̥a Grisa mor̥as v̥l̥m

Kujl̥a al̥aj ʒ̥sjan v̥l̥m
Jevand̥ell̥a.
Zvan̥ar Jak̥a z̥n̥nan kov̥g̥a,
G̥ag̥ar stav̥š zilg̥a-vov̥g̥a,
Čung̥a peš̥a.
Pop ez tad̥l̥, koda kosti
Kadil̥s̥a k̥ias vošt̥is,—
E̥l̥n̥š purk̥j̥a.
Giri-luki Oron let̥eis:
„Arkirej-p̥a skač̥an let̥č̥a
Gudor ʒurk̥jad̥!..
J̥ez sek v̥ar̥zis p̥ernapas̥an...
Medvoz̥v̥las ziv̥j̥v̥ sp̥as̥an
Voš̥lal̥n̥.
Đak da Laver, medbur glas̥a,
K̥ti „ašt̥an“, k̥ti „vas̥an“
„Koš̥al̥n̥!..
Ez-na von̥ v̥el̥ašt pom̥a,
Kašta suis: „Ton̥a, ton̥a
Lev̥z̥a skač̥an!“
Zv̥l̥š pañd̥, vura ʒl̥m,
V̥ela „p̥z̥j̥a“ k̥k̥ kok j̥l̥m,—
Najt̥š kač̥a.
Mirtuj s̥ar̥š j̥az̥d̥ kezis,—
Jona Lašej seni rezis
Veza vanad̥.
Đakl̥ su̥a: „Seš̥a tat̥an
„Ispolat̥i despotat̥a“
Š̥l̥aj pañd̥!“
Đakl̥ vara oz kov̥ eakt̥m,
Sav̥a Laver s̥l̥n̥ e̥e em,—
Suz̥šas gal̥s̥!
Viž̥ad̥n̥—zik-ñin mat̥n̥...
„Arkirej̥d̥ to-ñin, tat̥an!
Att̥a, v̥el̥s̥!..
Kor̥p̥rtisn̥ jur̥jas, šin̥jas:
Arkirej med k̥k̥nan kinas

Blaslāvitas.

„Jir-jir-jir!“ sek vāla munis...
Nekod ez lūst nīnām sunb,—

„Gaskā vīdas?..“

Dodšān kēvlis vārd gāls...
Sešša jēzlān unā pēlās

Mādis šornī:

„Būtā lūjis, avu-j dukb.
Me čajta-da, tajā zdukān

bstas kornb“.

— „Vīzād, rorūd vek-na rezā“

— „Jameikb-nā vāli ez-a?...“

— „Četčystāma?...“

— „En te, Kāšta, adzīv aššā?...“

— „Avu vešig soņb paššā
švūtāma...“

— „Attā, krestb veškād kias!
Kolskāvtas-kā, māskās vijas—

Zev-ād vārd!...“

Pop zev sogšā: „Mūj-nā sūkād?
Mūjla ez suvtb vladbko?

So-ād mūzbs!...“

Āak da Laver—veškād nāb,—
Kūlā: „Tēve voga kvalim“

Lūvkjādlnāb...“

Vārā jēzād kutis zēznb:

„Kūvzāj, mūj-nā ēnī vāšn?—“

Artalānāb.

Vīzādānāb: Kīrā Pečā

Uvšān setčā loktā, levā,

Būtā vordā.

Kāskā, upkā, lolb tūrā:

„Loktāj!... Kodkə kresta p̄ris
Makar ordəl!...”

2.

Makar ņiela talun vələn
Vəgə kajis gujas pələn
Bura ьlə.

Koļis tuj vьlas zik vəvsə,
Ačьs kezis pujas pəvsə
Vez ņie vьlə.

Sijə kadьn, vələm, tatən
Təpikašə os zev matьn,
Rəkьd vozə.

„Mištəm čuzəm“ vən dukkьlas!
Lokьš suvtlas kьk kok jьlas
Vənlь voča.

Mutkьl-peskьl sešša mēdas
Vələs kutnь sosaēdьs
Čorьd gьznas.

Vəld tēdā: vois romьs...
Truk-trak!—ori čukьdomьs,
Ədjə p̄sjas.

Gorəd̄is os: „Guə-gaə“!—
Ez i tēdlь, tēlegəə

Čatər uši.

Vəld ņəv moz letčə gortə,
Dodđas—os lok nogən gorzə,
Kačlə-j ušlə.

Turki-traki—vuzjas vьvti,
Zimi-jirki—posjas vьvti,
Grimədənь.

(So-əd̄ kueəm divə loləl!)
Vəld polə-j, oskьd polə,—
Tiralənь.

Oskьd dodđьn ravzə-ləvtə,

Ziļa lapajasnas əvtə

Kьknan vokas.

Tarkədənь kresta jərəd—
Mьlkjas vьvti, gujas dorəd,—

Dojmə vokjas!

Əti krestə oskьd svačkis,
Krest pom čegi,—kьlə, tračkis.

Eza verdəd.

Ədjə kresttə, mьjən šuris,
Gьznas kьskis, lokьš zuris

Morəs verdas.

Kьpədčisnь gərə jьlə,—
Gora-gora zvən sь kьlə,—

„Mьj-nə tajə?...“

Oz i tēdnь, mьj i vəli,—
Kьzi vois gortas vəls,

Karta sajə.

Makar gətьr strašt̄itčəma¹⁾,
Seeəm divə kašt̄itčəma,—

Bьd̄tor sərə.

Oskьd, kočər, mučitčəma—
Krestsə ьlə sьbьtəma,

Ačьs --vəgə!...

Jəz kor vois—jona senzis.
Opon popkəd zev dьr venzis

„Trueəraən!...”

Zvənar Jakə vek-na kovgə,
Oz-i laŋtlь—sizi-j bovгə

Vatagaən.

Jəz̄d vər-ŋin nuə jenjas:
„Attə, divəl!.. Attə, zonjas!“—

Šeralənь.

Zivjьv spasjas p̄lrom vьlьn,
Aləj čьsjan kьņa ulьn

1) Strašt̄itčəma—jona povzəma.

Тьдаләнь.
Дак да Лавер оз-нин татән
Аркирејль „Ісполати“

Львкјәдльнь.
Отеç Ләсеј думьстçәма,
Јанзим вәсна зумьстçәма:
„Кьзи-ј мьппь?..“

Отеç Ләсеј „çetvert“ догьл
Зев дьр шьлис гьтнәс шорән

„Многа летә!“
„Әни ставсә лепта релә!
Аçьм voi аркирејә,—
Мај вәпетә!“

JUAŞANJAS.

1. Кueәм nogән osкьs veşkalis Makar ordә?
2. Кьзи pop-дакјas vәli lәşәdçәмнь vstreçajtнь da кueәм çu-
zәмән razәdçisнь, kor jәzьs kutisнь şeravnь?
3. Jәzьs мьј vәсна ossә çajtisнь vidçьşantorjән: кьзи as kә-
lasьн şorņitisнь oska-vәla munәм vәras?

UPRAZNEŅŅŅJAS.

Бьд радьş кьвјassә әтлаştитәј мәда-мәд kostas. Кьзи vezлаşә
nalән smьslьs?

1. Rungә, dovgә, rәттә, „pьzјә“, levә.
2. Lәңa, kokņidika, әdjә, zvoјa.
3. Nәzьmьd, teryьv, vizuv.

TŌVŞA TUJ.

*A. Ş. Puskin şerti.
Komiadis Ped Gen.*

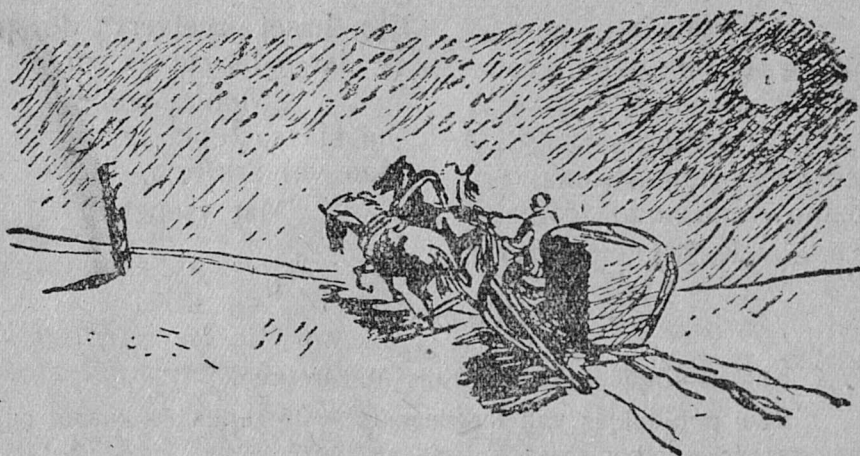
Сьşer rua jenez berdәd
Вьгьд тәльş кьвтә çәv,
Pomtәм-paşкьd lьmјa erdә
Јugәр kiştә sogә zev.

Jamseik şьlә,—şьlankьvјas
Mьјkә кьlә musator:
Lьvә şәlәм leptьş кьvјas,
Lьvә şәlәм noržән gor...

Kuz da gәztәм tәvşә tujәd
Rәdjән munә troјka vәv,
Bәşьs kәlәkәl-sь uјә,
Veşig zduk kezә oz әv.

Bi ñi kerka... Gәgәр tola...
Murtsә tәdçә jenezтas.
Sәmьн korkә-korkә volә
Vizә şurјa ¹⁾—verstьd pas.

1) Vizә şurјa—verst lьd artәlәм mogьş mirtuj pәlән vәli suvtәdlәнь
şurјajas; najәs vәli vizән-vizән kraşitәнь kьk şikas kraskaән.

JUAŞANJAS.

1. Medvozza  ol vizas kue m ŗerpas jyls giz ama?
2. M j jyls giz ama m d kupletyn? koj edas?  ol adas?
3. Kue m tuj petk dl ma gizys—gazy m s ali gazy s? K v-
bursa kue m k vjas n poz  ŗetn  vo ak v taj  jua amys vyl ?

T VŞA TUR B VOJ .

(Puskin nog n).

Tima Ven.

Ремьд... Кэзыд... Ымјан тьрт .
 Ывланыьн ызыд т в.
 Ымса posvozjas  ьрт .
 Pom a kamg   z s p v...

Oz-i l nl , t v ьr  dz :
 Kerka vyls  ek  t s;
 Ымса gart , nu  voz ,
 K stis, k l ,  ipas-pes...

Pukalam mi p k d k k n
 Pa  er vyln  -ni-t v.
 G g r ьvla t ri z k n:
 Jona sutlala voj t v.

Р    pe k ...— arsys svyg .
 Me sen v  a ŗum d doz.
 Kerka vyln zьvrgan sarg ,
 Karta sajn svug  koz...

R   s t lyd ŗyl m s  
 Reg d bo tas vug r-z r,
 Kork ,  ed r-ovm  t, k l ,
 Torskas-u   k  s  ars...

Se  a, p   l nt m v g n
 Kutas kazit  n  mem:
 Ыt  k l  ŗyl m, v rd m,
 Ыt  kodk   avz  sen...

Син оз куңш. Дыр ме ола.
— Oz-ñin kollы taja voj!
Mem zev gaztəm... Me zev pola...
— „Pəçə, sevrəd menə vaj!..“

JUAŞANJAS.

1. Kueəm təvşa voj tani petkədləma?
2. Kōd jьbьş tazsə vištələma: „Бытə кьлə şьləm, вəрдəм,
Бытə kodkə пəвzə sen...“

KAVKAZKƏJ PLENNİK.

L. A. Tolstoj.

I.

Kavkazyn oficerən sluzitlis əti varin. Sulisnъ sijəs Zilinən. Ətrьr gortşьs loktis pişmə. Pəgьş mamьs sьbь gizə: „Pəgьşmьnъ-ñin me kuti da kəsja kuvtəz adzədlьnъ tənə, dona piəs. Volь mekəd prəştitčьnъ, guav daj vər mun sluzitnъ. A me tenьd nəvestaəs-ñin korşi: təlka-i, saq-i morttujьs em-i. Şələmvьlad-kə voas, gaskə-i gətraşan da zikəz koltčan“.

Zilın məvrystis. „Zvьbьş-əd maməj pəgьş-ñin, gaskə seşşə og-i adzьv-da. Muna; a vьrзьk-kə nəvestaəs—pozə-i gətraşnъ“.

Vəzjьşis polkovniklьş gortas vetlьnъ, voştis otpusk, prəştitčis jortjasьskəd daj pondis ləşədcьnъ tujə.

Kavkazad seki vojna vəli munə. Lunə-ñi vojə oz vəli poz tuj kuza vetlьnъ. Kodkə-kə murtsa kezьstas krepoştьs, kutasnъ tatara da nuasnъ gərajəsə libə vijasnъ. Ta vəsna vəli taz ləşədəma: vezon piьn kьkьş krepoştьs krepoştə vetlənъ kollədcьş saldatjas. Vozьn da vəgьn saldatjas munə-нъ, a sərakostanьs prəstəj jəz.

Tazsə loi gozəmnъ. Asja kьa petigən çukərtcisnъ krepoşt sajə ovozjas, petisnъ kollədcьş saldatjas da mədədcisnъ tuj kuza. Zilın vəli verzemən munə, a kəlujьs ovo-зьn.

Sondis lunsərvərlən-ñin katovtis, a ovoz səmn-na əntujə voədcis. Bus, zar, sondis veşkьda pəzə, a sajmovt-

сьнь некытэ. Кус штеp: пу ни кусттор он адзь туй дорьс.

Возэ петис Зілін, сувтис да кутис овозэс видцьсьнь, меди суэда. Кьлэ, розокэн vorsнь кутиснь—вара овоз сувтис. Сек Зілін мэврьстис: „огэ-э этнам мэд, салдатжастэг? Вэльс менам бур,—тата-рэ ушкэдчаснь, рьсја. Алі-нэ ог мэд?“ Сулаля, мэврале.

Сек costi матьшчїс сь дїнэ мэд офицер, Костылін,— пїсеала, да суїс:

— Мэдим: Зілін, аскезын. Матэвої, кьнэм шумалэ да і зар. Дэрэмэс кэп рьзырт.

Костыліньс кьз морт, гэрд, а ылэмьс вешкьда сорэм тургэ сь вьльс. Мэврьстис Зілін да јуалїс:

— Пїсеалыд-нэ зарада?

— Зарада.

— Но, сїзкэ, мэдим. Сэмьн оз ков јансэдцьсьнь мїжань. Мэдіснь. Візэдэнь гэгэр да шорнїтэнь. Гэгэр буре тьдалэ.

Мьјэн штеpьс ромашїс, туйньс кезїс кьк гэра костэ, шортэ. Зілін і суэ:

— Колэ ешкэ гэра вьвшапьс візэдлньнь. А то друг кьс-кэ ушкэдчаснь, ташап он-ї казавь.

А Костылін воца:

— Мьј-нэ візэдньсэ? Мэдим возэ.—Зілін ез кьвзьсїјэс.

— Час-рэ, те видцьсьль менэ тан, а ме візэдла.

І кезэдіс вэвсэ сујгавьв, гэралап. Вэльс сьлэн бур, левэдіс грївка јьлэ. Сэмьн-на воїс сетчэ,—візэдэ да адзэ, мьј вокьпзьк ерд вьльн комьн кьмьн верзэм татара сула-лэнь. Адзїс, најэс да рыг-зэ вэвсэ бергэдіс. Єэ-ї татара адзїснь сїјэс, ушкэдчїснь вэтэднь, гэнїтїг мозьс пїсеалјассэ седэдалїснь. Мьј вермїс эдзэдіс Зілін вэвсэ да горэдіс Костылінь:

— Кьскь пїсеалтэ!—а ацьс мэврьстис вэв јьвсьс: „матуска, петкэд, ен конјьссь кокнад; конјьссьан-кэ—пропал. Пїсеал-кэ мен шурэ, наль сек ог шетць“.

А Костылін мьјэн адзїс татаратэ—кульстїс крепоштан. Сэмьн тьдалэ, кьзі этарэ да мэдарэ рэвсала вэвсэ.

Адзэ Зілін—лок делэьс. Пїсеал ез ло, а кус сасканад он возсап. Бэр салдатјаслап вешкэдіс вэвсэ—кэсїїс рьсї-нь-на. Адзэ, вокьсап рапьдавнь гэнїтэнь квajtэн. Зілінлэн

vəls bur, a nalən nəsta-na bur. Kəsjis Zilin bər vəvsə bergədny da kəs-ñin—ədzəmvəvsə on kut sijəs, vəşkəda nəvlə lebzə. Adzə—matəsmə sə dorə gərd toska tatarin, ru-dov vəv vlyñ.

„No,—məvrəstis Zilin,—təda me tijanəs: lovjən-kə şura, guə puksədasn, pletən kutasn kulñ. Og setçə lovjən...“

Zilin kəş eşkə-i avu ызьд tusaa, da udal. Kəskis saskasə, vəşkəda gərd toska tatarin vlyə vəvsə vəşkədis, açys məvrəstis: „vəvnam talala, livə saskanam kerəsta“.

Vəv tusa mьndaən ez voədçə Zilin—bərvəvşanəs ləjisn da vəlas inmisn. Ədəvəvşəs svəçkəsis uşi vəv, Zilinlə tusanas koksə toədis.

Əti tatarin loktis vəls dorə, kutis şedləsə kulñ. A vəls nəjtçə,—tatarin kəskis kinzalsə, sьrkñitis vəv goła. Vəv çuzjəçis, pesovtçis i estis.

Tatarajas kulisn şedlə, dompovod. Gərd toska tatarinlə puksis vəv vlyə, a mukədjas puksədasn Zilinəs sə dorə-zə; a med eşkə oz uş, tasmajasən kərtalisn tatarinlə verdə—i mədədçisn gərajəsə.

Gəraş-gəraə dьr nəjə munisn, ju vomən kelisn, pətisn tuj vlyə da uvtasəd vozə mədisn.

Kəsjis Zilin primetjtnə tujsə, kodarlañ sijəs nuəñ,—səmn şinjasəs virən mavtçəmn, a bergədçəny oz roz.

Kutis pemdьn. Nəsta əti ju vuzisn, kutisn kajn iz gəra pələn, kəlis eyn duk, ponjaslən uvtçəm kəlis-i.

Voisn aulə ¹⁾). Tatarajas letçisn vəvjas vəls, çukərmisn posñi çeləd, gəgərtisn Zilinəs, çilzəñ, radləñ, izjasən kutisn səv çilədñ.

Tatarin vokə vətis çelədjasəs, letçədis Zilinəs vəv vlyə da çukəstis robotniksə. Loktis nogajec ²⁾—əti dərama. Dəraməs sьriletki, morəsəs stavnas voşsa. Tatarin mьjkə eəktis səv. Robotnikəs vavis klaş: dьv puş vəçəm kəv çurka, kodjasəs kərt kolçajasə saditəma,—əti kolçaas provoj daj toman em.

Razisn Zilinlə kijassə, pьsalisn kokas klaşsə da nuədisn sarajə: jətkəstisn setçə paj ignalisn əzəssə. Zilin uşis kujəd vlyə. Kujəstis, pemьdinas kimalasən korşis nəvədzьk-in, daj vodis.

¹⁾ Aul—tatarskəj şikt.

²⁾ Nogajecjas—kavkazkəj jəz.

II.

Tajə vojsə Zilin pəsti ez uz. Vojjasəb zepədəş vəlinə. Selləd adzə—jugdə-nin.

Sellədəb səl tədalə tuj—gəra ulə letçədə, veškədlə-dor vokas sakla ¹⁾ tatarskəj, sə verdən kək pu. Şəd pom kujlə porog vılas, vəznəsə tirədigtər maməskəd vetlənə kə-zaripjanjas. Adzə—gəra uvşan kajə tomənik tatarka, miça dərəma, vənə, gaça da sapəga, jursə dukəsən vevtəma, a jur vılas va tıra ızd zəç kuvsin²⁾. Məskərtçəmən munə, a kijədəb nuədə dərəm kezəş paştəşəm britəm jura tatarçonokəs. Pərtis vasə saklaə tatarka, petis tərıtja gərd toska tatarin—səvk vəsmeta ³⁾, vən pomas ezəş kinzal, kus kokas vəsmak kəmaləma. Jur vılas vərvəv çatərmunəma zızd, şəd ızku sapka. Petis da kutis nızmaşnə, asşəs gərd tossə ızkjədlənə. Sulabstis, məkə eəktis robočniklə, daj-i mədīs kətçəkə.

A Zilinə junə kolə, gorsəb koşmə; məvpalə—med-nin kət vidlənə volasnə. Kələ—voštənə sarajsə. Loktis gərd tatarin, a səkəd eəe nəsta məd, zolazək tusaa, şədov. Şinjəsəb şədəş, jugjalənə, gərd vanjasa, zolanik sərəm toska; ačəs pər nımjalə da şeralə. Şədov tatarinəb nəsta-nin burzəka paştəşəma: ləzov səvk vəsmeta, vənjləs kinzals ızd, stavnas ezəş; çalpoda, vəsmakjasəb gərdov safjan kuçikəş vurəma, eəe-zə ezəşən miçmədəma. A tajə vəsmakjasəb vılnə nəsta məd, kəzək vəsmakjas. Sapkaəb zızd, jezəd vəlakıbəş.

Gərd tatarin pərtis, məkə viştalis, vıtə kodəskə pınalis, daj suvtis; məzşis əzəs kuriçə, kinzalsə vərədə, kəjin moz şinvəzjasnas kəjədə Zilinəs. A şədov tatarinəb—zev tərbv, pelk, vıtə pruzinajas jəln vetlədlə,—loktis Zilin dorə, lapkədçəmən pukşis; lapkədəstis pəlpomas Zilinəs da məkə as nogəb kutis zev tərbva lopoçitnə,—ačəs şinjassə çitkərbələ, kəvnas sloçkədə da sualə: „Bur urus!“ „Bur urus!“

Zilin nınəm ez velav da suis: „Va junə, junə vajə!“

Şədov tatarinəb şeralə. „Bur urus!“—pər as nogəb lo-poçitə.

Zilin kinas i vomnas pətəkədlis, med səl junə şetasnə.

¹⁾ Sakla—kavkazsələn olanın, kerka.

²⁾ Kəvsin—doz.

³⁾ Vəsmet—gorsələn gortsa paşkəm, sukman kod.

—Šadovъs g g rvois, ŗer ktis, viz dlis  z s saj ,  uk s-
tis kod sk : „Dina!“

Kot r n loktis p vka—v sni dik, kosinik, ar daskuima
k m n da  uz mnas zik-z  ŗadov tatarin s kod. T dal ,
n l s s l n.   e-z  ŗinjas s ŗad ŗ, jugjal n  daj mi a  u-
z ma. Paŗtaŗamas  l z kuz d r m n,—paŗk d sosjasa da
v nt m. Kokas ga  da pel kinik vasmakjas, a taj  vas-
makjas v las n sta zuz d kavluka vasmakjas. Ŗ lias mo-
nisto¹⁾  s d ma, stavnas ro  p l in nikjas s te ama. A s s
kus jura, k s b s ŗ d da k saas lent  k ama, a lent  v las
v laxajas da ez s saj tjas  sl ma.

Ba s s l  m jk  e ktis-viŗtalis. Kot rtlis da v r loktis,
vajis z   kuvsin. M t cis vas , a s s lazi t m n pukŗis, se-
e ma m sk rt cis, m j pi  sromjas ŗert b s pel romve ikjas s
ul z k let isn . Paŗk d ŗinjas n viz d  Zil n v l , s l s
ju ms ,—v t t  kue mk  zver v l  viz d .

Zil n v r s l  ŗetis kuvsin . Sij -taj k z  et  stas v r-
v v, v t t  v lav vsa k za. Veŗigt  v t s ŗer ktis. N sta-na-
k t k   stis sij s. N vka voŗtis kuvsin , kot rtlis k t k ,
g gr s p v v l n vajis na  da vara m sk rt m n pukŗis.
Ŗinjas  vest v lt g viz d .

Munisn  tatarajas, vara ignalisn   z s .

Ned r m ŗti Zil n dor  loktis robot nik da suis:—Aj-da!
k zain, aj-da!

  e-z  oz kuz ro n ŗornitn . S m n sij tor-i g g r-
vois Zil n, m j e kt  k t k  munn .

M d d cis Zil n kl  a kokjasnas— ot , tuv  n  oz
verm , koks  pesovt d . Petis Zil n v lav l . Adz —tatar-
sk j ŗikt, das k m n kerka,   e em-i aslan s vi ko, va-
senkaa.

 ti kerka dor n sulal n  ŗedl a kuim v v. Domp-
vodjass   el d kut n . Kot r n petis taj  kerkaŗs s ŗadov
tatarin, kinas kutis  vt  n , med eŗk  Zil n loktas s  dor .
A s s ŗeral , vek m jk  as nog s viŗtal . Seŗŗa p ris kerka .
  e-i Zil n p ris. Gorn  ab s bur, ŗtenjass  s l da ŗoj n mav-
t ma. P di ŗten verdas mi a ŗera g n-perinajas te ama, p -
l n s  sal n  dona kovjorjas; kovjorjas v l n pisealjas, pis-
toletjas, saskajas,—stavtorj s ez ŗa.  ti ŗten n i  tik pa .

1) Monisto—ŗik e, ez s ŗ m ŗ

зоьскэд рæвæн. Зозьс му, релк, гумла код торьд. Рьди релæс зозас гьн воьсалæма; гьнjas вьльн—ковjорjas, а на вьльн гæн jurlæsjas. Ковjорjas вьльн пукалæнь татара: гæрдьс, şæдьс да куим гæшт. Мыс саянъс вьдæн пуктæмаæş гæн jurlæsjas, а возвьланъс гæгрæс рæвтор вьльн проса вьлнjas да çaskaæ сьвдæм мæс вьj, seşsa kuvsinън нæста em tatarskæj sur—буза. Кинанъс веşkьда şojæнь, да kijasнь ставнас вьjæş.

Şædov tatarinъс çetçis да eæktis vokæ pukşædнь Zilinæс—ez kovjor вьлæ, а kus зозас. Robotnikъс pukşædis Zilinæс, аçьс pærtçis вьльс vasmakjassæ, puktis æзæс doræ mukædjaskæd ortçæn, да pukşis гьн вьлæ, kəzajevajas doræ matæзьк; vizædæ nalъş şojæmsæ да dulъsæ çьskьstala.

Tatara şojьstisнь вьлнjassæ, loktis æntajjasa ньвлæн код дæрæма tatarка, eæ-zæ gaça, jurъс çьsjana. Вьлнjassæ да вьjсæ nuis, vajis miça ləkan да vekni voma kuvsin.

Tatara kutisнь kinъsæ мьşkьнь, seşsa voça læşædisнь kirьdæsjassæ, pukşisнь pizæçanaşemæn, pælystisнь gægærvok да molitvajas lьddisнь. Мьjkæ şornitъstisнь as kolasanъс, seşsa æti gæştъс bergædçis Zilinlan да kutis roçæn viştavnъ.

— Tenæ, — suæ, — kutis Kaзи-Mugamed, — indis gærdov tatarinъс вьлæ, — да şetis tenæ Abdul-Muratль, — indis şædovъс вьлæ. — Abdul-Murat æni tenad kəzain. — Zilin çævolæ.

Kutis мьjkæ şornitъс Abdul-Murat, аçьс pyr Zilin вьлæ indalæ да şeramсор sualæ: „saldat urus, bur urus“.

Vuzædçьşъс viştalis:

— Sijæ ted eæktæ gortad pişmæ gizнь, med teъş kalъm mædædasнь. Kor şæmsæ ьstasнь, pyr-zæ sijæ lezas tenæ.

Zilin mævрьstis да suis:

— A unæ-næ сьль kolæ kalъmъс?

Şornitçьstisнь tatara; seşsa vuzædçьşъс viştalis:

— Kuim şurs monçeta.

— Og vermъ, — voça viştalis Zilin, — abu menam сь-мьнда şæmъс.

Çetçis Abdul, kutis kijasnas ævçьнь, мьjkæ viştalæ Zilinъ, — çajtæ, мьj Zilin gægærvovæ sijæс. Bara vuzædçьş roçæn jualis:

— Unæ-næ te şetan?

• Zilin mævрьstis да suis:

— 500 sajt.

— 500 sajt kalъmъd kэzainъ eea. Kuim ʃurs sajt, eea-
zъkъʃ oz poz tenэ leznъ. A on-kэ giz—guэ pukʃadasnъ,
pletэn kutasnъ nэjtnъ.

„Ех,—mэвръstis Zilin,—tajэjasъʃ kэ rovnъ kutan, bur
oz lo“. Seʃsa viʃtalis:

— A te viʃtav sьb, mъj menэ-kэ kэsjэ sijэ povzэdnъ,
эti ur veʃig og ʃet, og giz-ni.

Viʃtalis tajэs vuzэdъʃъʃ naly da seʃsa kutisnъ stavъnъ
эteэe ʃornitnъ.

Дыг borgisnъ, seʃsa ʃetʃis ʃэdov tatarinъ da matъst-
ʃis Zilin dorэ.

— Urus,—suэ,—dzigit, dzigit urus!

Dzigitъd na nog loэ „molodeʃ“. Aʃъʃ vара-na ʃeralэ;
suis vuzэdъʃъʃ mъjkэ, a vuzэdъʃъʃ i viʃtalis:

— ʃurs sajt vaj.

Zilин as kъvjъʃ ez kez:

— 500 sajtъʃ una og ʃet. A vijannъd-kэ,—ninэmsэ
onэ voʃtэ.

ʃornitъstisnъ tatara, kъtʃэkэ Ъstisnъ roboʃniksэ, da
kutisnъ vizэdnъ to Zilin vьlэ, to эzэs vьlэ. Loktis roboʃni-
kъʃ, sь vэʃa eэe pъris kueэmkэ kъz mort—kэmtэm, sьri-
letki paʃkэma, kokjassэ eэe-zэ kъʃaʃalэmaэʃ sьbъʃ. Sэmъn
aknitis Zilин,—tэdis Kostъlinэs. Eэe-i sijэs kutэmasъ. Puk-
ʃэdisnъ najэs ortʃэn; kutisnъ najэ mэda-mэdъʃъʃ viʃtavъnъ,
a tatara ʃэvolэnъ, vizэdnъ. Viʃtalis Zilин, kъzi-mъj sьkэd
loi; Kostъlin viʃtaliʃ, mъj vэbъʃ sьlэn suvtis daj pi-
ealъʃ ez Ыj, seʃsa tajэ Abdulъʃ suis da kutis.

Zvirsk-ʃetʃis Abdul, indis Kostъlin vьlэ da mъjkэku-
tis viʃtavnъ. Vuzэdъʃъʃ vuzэdis roʃ vьlэ, mъj эni kъknanъʃ
najэ эti kэzainlэn—kodi vozъkъʃ mъntъʃas, sijэs vozъkъʃ i
lezasnъ.

— So,—viʃtalis Zilинъ,—te vek skэralan, a jortъd tenad
rama olэ; sijэ gizis gortas piʃmэ, gaskэ vit ʃurs Ъstasnъ.
Bura-i kutasnъ sijэs verdnъ, oz kutnъ эvэditnъ.

Zilин suis:

— Jortэj aʃъʃ kъzi okotitэ med vэʃэ; sijэ gaskэ-i ozъr,
a me аvu ozъr. Me kъzi viʃtali, sizi-i loas. Okotitannъd-
kэ—vijэj, pэlza seʃ tijanъʃ oz vo, a 500 sajtъʃ una og giz.

Сәвоһьстиснъ. Сеҫса-таж drug ҫетҫис Абдул, кьскис лареҫ, перjis перә, вумагатор да ҫернила, туvьстис Зилинъ, таpкә-дьстис пелпомјасас, индис: „giz“. Сәглаҫитҫис 500 сажт вьлә.

— Сәвлъ-на,—виҫталис вузәдҫьслъ Зилин,—виҫтав те сь-лъ, мед мијанәс вурә verdас, кәмәдәс, паҫтәдәс, мед әтла-лн визас—мијанлъ газазьк ләә овнъ, да мед кляҫјассә воҫ-тас кокшьпым.—Аҫьс визәдә кәзайнъс вьлә да ҫералә. ҫера-лә-и кәзайнъс. Кьвзис сижә да suis:

Паҫкәмтә медвурәс ҫета: ҫеркеска-и, саpәг-и,—кәт муn да гәтраҫ. Кнәзјасәс моz кута verdнъ. А окоҫитәнъ-кә әт-лаьн овнъ,—мед оләнъ сарәјьн. А кляҫјассә оз роz пәртҫь-пъ—рьсјаснъ. Вој кезлә сәмьн кута воҫтнъ. — Матьстҫис, кутис пелпомә таpкәднъ.—Твоја хорос, моја хорос!

Гизис Зилин пиҫмә, а пиҫмә вьлас адрессә sizi гизис, мед оз во. Аҫьс мәвпалә: „ме рьсја“.

Зилинәс да Костьлинәс нуәдиснъ сарәјә, вәјиснъ наль set-ҫә кукүруза изас, куvсинән ва, һаһ, кьк ваз ҫеркеска да лок киҫҫәм саpәгјас. Тьдалә—вијәм салдатјаслъс пәртҫәдә-маәҫ. Вој кезлә воҫтиснъ нальс кляҫјассә да ignалиснъ сарәјә.

III.

Јортьскәд зоһ тәлъс тази олис Зилин. Кәзайн пьр ҫералә:— Те Ivan бур, те Абдул бур.—А verdә омәја—prosa рьзъс рәзаләм һаһән сәмьн i verdлис, муkәд дьрјилъс нәста ил тәстанас.

Костьлин нәста әтҫьд гизлис гортас, пьр видҫьҫис сәм да гәзтәмтҫис. Lun-lun пукалә сарәјьн да арталә пиҫмә локтан лунјассә, һивә узә. А Зилин вәли тәдә, мьј сьлән пиҫмәьс оз во, а мәдсә ez i гизль.

„Кьс—мәвпалә—мәмлъ сь мьнда сәмьс ҫурас менә вестьпъ. Ме аҫьм вәли сьлъ ьстьстала, сь ромьс-и овлис. 500 сажт-кә ьстас, ромәз аҫьс орас“.

Аҫьс пьр ветләдлә, рьсјьпъ кьјәдҫә, јуаҫә. Vetләдлә аул куза, суҫлалә, һивә мьјкә вәҫә—ҫојьс акаһјас вәҫалә, һивә һаҫјасьс дозкодјас кьә.

А кипомша тәәм уз вьлад Зилин вәли маҫтер.

Коркә әтпьр вәҫис ҫој акаһәс—һьра-и, кija-и, кока-и, татапскәј дәрәма-и. Сеҫса пуктис акаһәсә керка вевт вьлә.

Mədədçisnъ tatarkajas vala. Kəzainlən nъlъs, Dinka, adzis akaŋsə, koris tatarkajasəs. Puktalisnъ kuvsinjassə, kutisnъ ʃeravnъ. Ziłin boʃtis akaŋsə, mъtçis nalъ. Najə ʃeralə-nъ, a boʃtnъ oz lъʃtnъ. Ziłin puktis akaŋsə, munis sarajə i kutis vizədnъ: vozə mъj loə.

Loktis Dinka, vizədlis gəgər, kurъstis akaŋsə da pъsjis.

Aski asъv vizədə Ziłin: kъa vorsigən Dinka akaŋnas pētis əzəs porog dorə. Miça dərajasən vaʃitəma akaŋsə, ka-gəəs moz ləkujtə, as nogъs mъjkə sualə. Petis pəçə, pon-dis vidnъ nъlkaəs, boʃtiç sъlъʃ akaŋsə, zugədis da aʃsə Dinkaəs kъtçəkə uz vьlə ьstis.

Ziłin vəçis məd akan, nəsta miçazъkəs-na. ʃetis Dina-lъ. Ətrъr Dina vajis sъlъ kuvsin, puktis, açъs pukʃis da kutis sъ vьlə vizədnъ; açъs ʃeralə, kuvsin vьlə ində.

— Mъj-nə tajə radlə?—məvпъstis Ziłin. Boʃtis kuvsinə da pondis junъ. Çajtis—va, a vələmakə jəv. Juis jəvsə. „Bur!“—suis. Dinkalъ nəsta-nin niṁkod loil

— Bur, Ivan, bur!—çetçis, kutis kekenaçnъ, seʃsa boʃtis kuvsinə da pъsjis.

Ta vəryn Dina vьd lun kutis guʃən jəvsə vajavnъ. Kəza jəlъʃ tatarajas vəçənъ rъʃ ləpjoskajas da koʃtənъ najəs kerka vevt vьlъn,—Dina-i taəəm ləpjoskijassə guʃən vajav-lis Ziłinlъ. Kəzainъs ətrъr ьzəs naçkis,—Dina sek jajtor vajis sos pъekas zevəməp. Vajas, sьvьtas daj pъsjas.

Abdullən vəli zugaləm roç çasi. Koris sijə Ziłinəs, pet-kədlis, açъs kьvnas eolskədə. Ziłin suis:—Vaj vəçə.

Boʃtis, purtən razlis, vidlalis, vərteçis da ʃetis. Çasi kutis vetlъnъ.

Kəzain kutis radlъnъ, vaıs asʃs zikəz lozdəm, vaz besmetsə da ʃetis. Boʃtis Ziłin: vojъn sebraʃnъ zgəditças.

Taʃaŋ jona niṁavnъ kutis Ziłin—maʃter-pə. Blъs ʃiktja-sъʃ. kutisnъ sъ dorə volъnъ: kodkə piseal toman vajas lə-ʃədnъ, kodkə çasi. Kəzain ʃetis sъlъ vəçəʃan kəluj: seipçi-ki, piʃkədçan, podpilok.

Kutis Ziłin velalъstnъ nalъʃ ʃornî. Daj mukəd tatarabъs velalisnъ-zə sъ dorə,—kor kovmas çuksalənъ: Ivan, Ivan! a mukədjas, zver vьlə moz, vek vьgzъləʃənъ.

Gərd tatarinъs ez radejtъ Ziłinəs. Kor adzas, zumъst-ças da mədarə bergədças, lîvə jortçьstas. Vəvli nalən nəsta aŋi starik. Ez aulъn sijə ov, a kьʃkə gəra uvlanъʃ volъv-

lis. Zilīn sijās adzēvlis sāmьn sekjasə, kor tajə starikьs me-
cētə jurvitnь volēvlis. Kor munə sijə—kəstьlnas pьkьstalə,
kəjin moz gonjalə aslas čalmaьs uvšan. Adzas Zilīnəs-da,
kirgəmən mədārə bergədcas.

Kutis Zilīn kəzainьslьs juaşnь: kod-nə taeəm starikьs.
Kəzainьs i vištalis:

— Tajə ьзд mort! Medbur dzigitən vəvli sijə, una
ročas vilis, ozьr vəvli. Kuim gətyr da 8 pi sьlən vəvli.
Stavnьs əti šiktьn ovlisnь. Loktisnь ročas, puz-paz vəcisnь
šiktə da vijisnь šizim pisə. Əti piьs lovjən kolī da ročjaslь
šetcis. Starikьs munis da ačьs šetcis ročjaslь. Olis na or-
dьn kuim təlьs, adzis seš assьs pisə, ačьs vijis i pьsjis.
Sešan sijə dugdis vojujtnь, Mekkaə munis—jenlь kevмьnlь.
Seš sьlь-i čalmaьs šuri. Kodi volis Mekkaə, sijəs xadziən
zuənlь, sijə novlə čalma. Tajə mortьs zev oz radəjt ti vok-
tə. Sijə eəktə tenə vinь; sāmьn-taj mem oz pož tenə vinь:
me šəm mьnti te pьddi; sešša me tenə radəjtnь-nin kuti,
Ivan; me eškə tenə nєpəstə og vi, og eškə-i lez—kьv-
kə eškə sь kuza eg šetlь—šeralə, ačьs roč nog tazi sualə:
„Te Ivan koros, me Abdul koros!“

IV.

Zon təlьs tazi olis Zilīn. Lunnas vetlədlə aulti jivə ku-
eəmkə kipomša uz vəçə, a mьjən voj loktas, mьjən çəvlən
pukšas aulьn, seki aslas sarajьn kodjьšə. Izjas vəsnaьs šə-
kьd vəli kodjьnlь, no sijə podpiloknas izjassə zьrtis da sizi
štəna ulas vəcis mort tərmən roz. „Sāmьn eškə mem bur-
zьka tədmavnь mestasə kolə, kodarlanə munьnsə,—məvralə
ačьs.—Nekod-taj tatarəьs oz vištavnь“.

Ətrьr Zilīn vərjis seeəm kad, kor kəzainьs kьtçəkə
munis: əvəd vəryn i kajis aul sažə gəra jьlə. A kəzainьs
mədigas eəktis zoļa dətinkalь bura kьjədnlь Zilīn vərša, šin-
vozšьs nє vostьnlь. Vətçə dətinkaьs Zilīn vərša da gorzə:

— En mun! vač ez eəktь. Pьr-zə jəzsə çuksala!

Kutis Zilīn dətinkaəs təkədnь.

— Me,—suə,—og ьlə mun,—sāmьn so esijə gəra jьlas
kajla: mem seeəm turun kolə,—tijanlьs jəztə burdədavnь.
Munam mekəd; kļaçə koknad me og pьsjь. A aski tenьd
me nєvvuz vəçə.

Ləşədcisn̄ qetinkakəd, mədisn̄. Gəra jylas vizədn̄-kə—
ави ьльп, а кляча кокјаснад шəkьd; munis, munis, ədva-i
vois. Kutis Zil̄in məvpaṅn̄, kodarşan gort krepoştas oligən
vəli p̄rə-petə sondīs. Vizədə: dert, əsiyə dolinaas krepoşt̄s
kolə lon̄. Setçə, kьk gəra kostəd̄s, i kolə p̄s̄j̄n̄.

Kutis-ṅin son̄di letç̄n̄. Jez̄d l̄m gərajās loin̄ ələj̄s̄;
şəd gərajās̄n̄ pem̄dis: uvtas̄j̄as̄ş ru kьrtis, i aç̄s̄ uvtas̄s̄,
kəni vəli kolə lon̄ mijan krepoşt̄, vīn̄ moz kutis əzjav̄n̄
letçan son̄dişan̄s. Kutis Zil̄in şuş̄z̄ȳka s̄lan̄ zorḡn̄,—tə-
ç̄stə uvtasas̄ m̄j̄kə, v̄t̄tə strubajas̄ş ēn̄ kajə. Sizi i çaj̄tçə
s̄n̄, m̄j̄ seni buree roç krepoşt̄s.

Şor-ṅin loi. Kьlə—mulla gorədis. Stada loktə—məşjas
vaksə̄n̄. Qetinka ətapə telḡşə munn̄, a Zil̄in̄ i munn̄sə
ави okota.

Loktisn̄ najə gortan̄s. „No, məvpalə Zil̄in, mestasə
əni təda; kolə p̄s̄j̄n̄“. Siyə-zə vojnas̄ kəs̄jis p̄s̄j̄n̄. Voj-
jas̄s̄ buree pem̄dəş vəlin̄, v̄l̄ t̄l̄ş̄ petand̄r. Sek-sərə
t̄t̄jador̄s̄ v̄r̄ loktisn̄ tatarā. Mukəd d̄r̄ji najə vəli gazaa
loktas̄n̄, skət vajədasn̄-i. A əni ṅinəm ez vajəd̄n̄, sə̄m̄n̄
şedlə v̄l̄n̄ kьskisn̄ as̄ş̄n̄s̄ tatarinəs—vijəməs, gərd tatarin-
l̄ş̄ vokşə.

Skərəş loktisn̄, kolləd̄n̄ stav̄n̄s̄ çukərtçisn̄.

Kuim lun şojisn̄ kəv̄laəs, buza juisn̄—kul̄şəs̄ kaz-
t̄lisn̄. Stav̄ tatarā̄s̄ gortan̄s̄ vəlin̄.

Noşəd lunnas, Zil̄in adzə, əvəd kadə kьtçəkə ləşədcə̄n̄.
Vəv̄jas̄ vajəd̄isn̄, daş̄t̄ş̄isn̄-ləşədcisn̄ dəj-i mədisn̄ mort
das kьm̄n, eəe i gərd tatarin̄s̄ mədis, sə̄m̄n̄ Abdul kol̄i
gortas. Tə̄l̄ş̄s̄ sə̄m̄n̄-na çuzə—vojjas̄s̄ pem̄dəş-na.

„No, məvpalə Zil̄in, tavoj kolə p̄s̄j̄n̄,“—i viştalis Kos-
t̄l̄in̄. A Kost̄l̄in̄ povz̄is.

— Da kьzi-nə p̄s̄jam?—mi tuj̄sə veşig ogə tədə.

— Me təda tuj̄sə.

— Seşşə əti vojnad ogə voə.

— Ogə-kə voə, vərəs uzam. Me so ləpjoskijas̄ çukərt̄i.
M̄j̄ morsə-nə te tan kutan̄ vidç̄ş̄n̄? Şəmtə-kə ʔstas̄n̄—
vur eşkə, a gaskə-i oz adz̄n̄ s̄ m̄ndasə. A tatarā̄s̄ əni
jona ləgəş,—nal̄ş̄ əti mortəs̄ vijəməaş roçjas. Şor̄itçə̄n̄-
ṅin mijanəs̄ vijəm̄ j̄l̄ş̄.

Məvpalis, məvpalis Kost̄l̄in̄.

— No, mədam!

V.

Рърис Зилин вѣчѣм розѣ, паškѣдѣстис, мед еškѣ Костѣлин еѣ тѣрас; i kutisнѣ пуksѣн видѣсьнѣ—kor ѣвлѣн пуkѣс аулнѣ.

Мѣжѣн лѣнѣстис аулнѣ жѣзѣс, Зилин рѣрис шѣна улѣ, мѣдѣ-
рас петис. Vaskѣдѣ Костѣлинѣ: „lok vaj“. Еѣе-i Костѣлин ку-
tis петнѣ розѣдѣс, да kodkѣnog koknas iz vѣрѣдѣс, sum lep-
tis. A kѣзѣинлѣн вѣли шѣра pon, zev skѣр, Уласинѣн нѣмтѣлис-
нѣ. Зилин вѣждѣр-нѣн верѣдѣstavlis sijѣс. Кѣлис Уласин,—уškѣд-
ѣсис да uvtнѣ kutis, a сѣ вѣрѣша i mukѣд ponjas сѣѣшиснѣ.
Зилин нѣзѣжѣникѣн суѣovtis, сѣвѣтис lepjoska tor, Уласин тѣдис,
вѣзсѣ kutis legѣdnѣ i dugdis uvtнѣ.

Кѣзѣинѣс кѣлис, ушѣдѣлнѣнѣ kutis sakѣла рѣѣшѣн: „уш! уш!
Уласин!“

A Зилин гѣзѣжалѣ Уласинѣс рѣлсѣajsѣ. Ѣѣволѣ pon, kokjas
verdas сѣлѣ нѣртѣѣ, вѣзнас ѣvтѣstalѣ.

Pukalѣstisнѣ рѣлѣssѣjнѣ najѣ. Гѣгѣр ѣвлѣн ушѣ; кѣлѣ сѣ-
мнѣ, кѣзи ѣз kѣнкѣ kѣzѣktalѣstѣ, да izjas vѣvti va вѣзгѣstѣ.
Рѣмѣд; kozuvjasѣс вѣлнѣ jenezнѣн; гѣра jѣлнѣ tom tѣлѣс гѣр-
дѣдис, вѣвлѣн шѣрѣн рѣшкѣдѣѣ. Uvtasjasнѣн ru, jѣv kod jѣzѣд.

Ѣѣтѣсис Зилин, suis jortѣslѣ:

— No, vokѣ, ajda!

Vѣрѣzиснѣ: murtsѣ mѣda-na munѣstisнѣ, kѣlisнѣ—mulla
kutis шѣvнѣ vѣvt вѣлнѣ: „Alla! Besmilla! Иraxman!“ Mi nog
loѣ —munѣj мѣѣѣтѣ, жѣз. Шѣна улѣ жѣзгѣлѣtѣмѣн вѣра пуk-
шиснѣ. Дѣр siz pukalиснѣ, видѣсьшиснѣ, kor жѣзѣс munasнѣ.
Bara лѣntis.

— No, mѣdim!—Mѣdisнѣ. Kerkavoztѣс munиснѣ jѣ
kѣrkѣelѣн, jusѣ vѣzиснѣ, uvtasѣd vozѣ mѣdѣdѣсиснѣ. Ruсѣ zev
suk, mi verdtѣс vѣlсѣшѣ, a jurjas vѣштѣн kozuvjas tѣdalѣнѣ.
Kozuvjas шѣrtѣ Зилин primѣtѣтѣ, kodarлѣнѣ kolѣ munнѣ. Ru
рѣekas ыkѣd, kokнѣ munнѣсѣ, сѣмнѣн-taj sapѣgjasѣс lokѣс—
talѣшѣmнѣ. Зилин рѣrtѣсис аsшѣс sapѣgsѣ, сѣvbitis, kѣmtѣg
mѣdѣdѣсис. Ѣѣtѣлѣ izjѣшѣ izjѣ да kozuvjas vѣлѣ vizѣдѣ. Kos-
tѣlin kutis kolѣtѣнѣ.

— Nѣzѣжѣзѣk, суѣ, mun: prokѣlatѣj sapѣgjas kokjasѣс
stavnas зѣrtиснѣ.

— Da te рѣrtѣс, kokнѣzѣk loѣ.

Kѣmtѣg mѣdѣdѣсис Костѣлин,—сѣлѣс-na lokзѣk: kokjassѣ
dojдалис izjasѣ da vek kolѣtѣ. Зилин сѣлѣ суѣ:

— Kоктə dojdalan da burdasn̄-na, a suasn̄-kə—vi-
jasn̄,—s̄b̄s̄-na lokz̄k.

Kost̄lin ŋinəm oz su, ruzt̄stalə da munə. Jona d̄r najə
munisn̄ uvtasəd. K̄lisn̄—vešk̄dv̄l̄n ponjas kutisn̄ uvt-
n̄. Zil̄in suvtis, gəgər bok vizədlis, gərə j̄lə kajlis, kijasnas
malas̄stis.

— Ex,—suə,—torq̄sim mi,—vešk̄dv̄v s̄b̄v̄t̄cim. Tani
məd aul, me gərə j̄v̄šan̄s adz̄vli; vər lan kolə, da gərə
pələn̄s sujgav̄v. Seni vər kolə lon̄.

A Kost̄lin suə:

— Təkətə kət vidč̄s̄l̄, lol̄stn̄ lez,—menam kokjasəj
zikəz ot̄jasisn̄.

— E, vokə, burdasn̄, te kokn̄iz̄ka četčav. So
k̄zi.

I kotərtis Zil̄in vər lan, gərə pələn̄s sujgav̄v, vərəs. Kost̄lin
r̄r koltčə da ojzə. Zil̄in sikjədlə-sikjədlə s̄ v̄lə, a ač̄s
r̄r vozə munə.

Kajisn̄ gərə pələn. Sizi-i em—vər. R̄risn̄ vərəs,—
medvərja paškəm̄n̄sə čas̄jisn̄ uvjasə da n̄rjasə. Vərəs
trəpa kodəs adzisn̄. S̄ kuza məd̄isn̄.

Ŋol k̄m̄n̄ verst najə munisn̄. Vər̄n̄ rūs̄ n̄sta-ŋin
sukz̄ka puk̄sis, as vozad ŋinəm oz t̄dav, daj-i kozuvjas̄s
murtsa t̄d̄st̄n̄-ŋin.

Drug k̄lən̄—voz̄n̄ v̄v koks̄ gupkə. K̄lə—podkov-
jasnas izjasə inmalə v̄l̄s. Vodis Zil̄in k̄n̄əm v̄las, kutis
tu verd̄n̄ k̄vz̄s̄n̄.

— Siz-i em,—talan, milanə v̄la loktə.

Kezisn̄ najə tuj v̄l̄s, puksisn̄ kustjasə da kutisn̄
vidč̄s̄n̄. Zil̄in k̄š̄sis tuj dorlan, vizədə—verzema tatarin
loktə, m̄s v̄tlə, asl̄s n̄rulas m̄jkə murgə-š̄lə. Munis
tatarin. Zil̄in vər Kost̄lin dorə loktis.

— No, vara-na m̄nim—četč̄, m̄dim.

Kutis Kost̄lin četč̄n̄ da vər uš̄i.

— Og verm̄,—jej-vog, og verm̄; evəsəj zik v̄ris.

Mort̄d sijə ota, pašk̄d, pəšaləma v̄li; ɣrk̄n̄t̄dis sijəs
v̄rsa k̄z̄d ruən, seš̄a kokjas̄s zuglaşisn̄—so-i lav̄muni.
Kutis Zil̄in mort̄tə m̄rdən lept̄n̄. K̄z-taj gorəd̄as Kost̄lin:

— Oj, dojmə!

Zil̄inlən šələm̄s ɣrk̄muni.

— Мъj-нә gorzan? Tatarinьs-әd matьn,—кьлас.— А аҗьs мәнвалә: „Звѣl-taj tajә slavmәma; мѣj-зә kuta me вәс-мь? Jortәs enovтнь ави lada“.

— No,—суә,—suvт, кәsәлаш me вьлә, он-кә вермь муниьтә.

Sәlәdis as вьлас Kостьlinәs, kutьstis kijasnas ladvejjas uvтi, petkәdis тuj вьлә, kutis кьскьнь.

— Сәмьн,—суә,—kinad en лѣкь меншьm голаәs. Pej-romjasam kutчis.

Шәкьd Zilинь,—kokjasьs viruļajasa-zә, даj evәsьs uшi-нин. Корьтчьstlas, ләшдзьka kutas, leptьstas, med ешкә Kостьlinьs вьлнзьк мьs вьлас loә, даj vara kutas кьскьнь тuj кузаьs.

Tatarinьs буракә кьвләma Kостьlinьs gorzәmsә. Кьлә Zilин—kodкә вәrvьvтиьs lokтә, as nogьs җuksaшә. Kustjasә җepәsjis Zilин. Tatarin kvaтitis piseaлsә, лјjis—ez инмь.

— No,—суә Zilин,—шurim mi! Tajә, ponјьd, pьr-zә tatarәs җukәrtas mijanәs vәtәdнь. Verst kuim-kә ogә му-нә—vosam. А аҗьs мәнвалә Kостьlin јьльs: „Ғәртьs-kә ме-ньm кәvјalis таeәm kolodasә шәрьs воштнь. Әtnam-kә ешкә, vәzәn-нин муни“.

Kостьlin суә:

— Әtnad mun, ninәm ted me vәsna eәe ашә шurәdнь.

— Og mun әtnam, oz poz jortәs enovтнь.

Vara-na мьs вьлас вошtis, vozә mәdis. Verst мьда та-зи мунис. Әтарә pьr вәг, i ромьs ави сьлән. А руьs razav-нь-нин pondis, даj кьмәрјas вьтә әкмьнь kutisнь, kozuvјas oz-нин тьdavнь. Зикәз лигьsmuni Zilин.

Pаньдшuri kлуҗ, тuj vokas, izјәn voлsalәma. Suvтis, муә lezis Kостьlinәs.

— Vaj,—суә,—soјtчьsta, јua. Leјjoskajas шoјьstam. Авu-нин, буракә, zev ьлн.

Sәмьн-na ләшәdчis vasә јунь, кьlis—gәnitәнь вәrvьv-лаңьн. Vara veшкьdvьv җepәsjisнь, kustjasә, кьr vokas ләс-кьsisнь.

Кьләнь najә: gәләsјas tataralән; suvtisнь tatarәs buree sijә mestaә, кьшәң najә әнтај kezisнь. Шornitьstisнь, uшн-тиснь ponјasль. I кьлә—riecka-raeka lokтә kustjasәd кueәm-кә tәdtәm pon, da veшкьda nalaң. Suvтis, kutis uvтнь.

Еәе-і татарјас локтәнъ налан; кутиснъ, кәрталиснъ, пук-
шәдиснъ вәвјас вьлә да пондиснъ нунъ.

Verst kuim kьmьn munisнъ—раньдашис Abdul, кәзә-
иньс, ськәд нәста кьк татарин. Мьжкә шорнитьстиснъ татаракәд,
ас вәвјас вьланьс сәләдиснъ кькнәнсә, вәр аулә пондиснъ нунъ.

Abdul oz-ңin şerav, kьv-ңi-zьn oz su naly.

Jugdigas vajisнъ aulә, uliç vьlä pукшәдиснъ.

Кьеәп чукәртчиснъ татара, еәе-і гәра увса старикьс лок-
tis. Kutisнъ шорнитнъ. Кьлә Zilьn, мьј на јьльш тәлкүjtәнъ,
кьзи-мьј вәснъ шорнитчәнъ. Әтјјас суәнъ: колә рьдәзьк гә-
рајасә најәс мәдәднъ, а старикьс суә: „колә винь“. Abdul
venzә, viştavla: „me na vьlä şәм şeti, me najәbьş kalьm
(don) voştа“. A старикьс суә: „ñinәmtor ted najә oz şetнъ,
сәмьн локтор вәчаснъ. Daj grek rocјastә verdнъ. Vinь—
daj pom“.

Pazәdчиснъ. Zilьn dorә loktis кәзәин, kutis сьль суавнъ:

— Ti рьдди-кә mem don oz ьstнъ, me кьк vezon
мьшти jona нәјта, vija тјјанәс. А vara-кә мәврьстан рьсјь-
нъ,—me tenә ponјәс moz vija. Giz pişmәtә, vura giz!

Vajisнъ naly bumaga, gizisнъ najә pişmәјas. Kokјasa-
нъ рьсалиснъ клаçјas да нуәдиснъ меçet saјә. Seni vәli vit
кьмьн арьна gu,—setçә-і lezisнъ najәс.

VI.

Olәmnьs nalyн zikәz omәltçis. Klaçјassә ez voştьльнъ, daj
vәјa vьlä ñekueәma ez lezьльнъ. Kostьlin luçki vişmis, рьktis,
daj gәgәр jukavнъ mortьdlәn kutis; vek ojzә livә uzә. Zilьn
uşi şәlәmnas, ñelaьs—adzә—zug. I oz tәd, кьзи ешкә pişkad-
çьнъ-мьнтәдçьнъ.

Pondьvlis-zә ешкә kodјьснъ siјә, da musә ñekьtçә сьв-
лавнъ; adzis кәзәиньс, винь grәžitis.

Lazintçәmәn әtrьr vәli pukalә Zilьn gu рьдәsas, мәв-
ралә вәлнәј olәm јьльш,—gәztәni asьs. Drug seşsa veşкьda
piзәs vьlas uşi lepјoska, mәd, еәе-і çeresñijas¹⁾ gьlavнъ ku-
tisнъ. Vizәdlis vьvляn, а seni Dina. Vizәdlis сь vьлә, şera-
lystis i рьсјis. Zilьn sek мәврьстis: „Oz-ә Dina otsav?“

Vesalis guas torja mesta, perјis şoj da kutis akanјas
vәçavнъ. Mortјasәs, vәvјasәs, ponјasәs vәçalis; açьs мәврә-
лә: „kor loktas, сьвьта сьль“.

1) Çeresn a—votәs, jagәda.

Сәмън-тај мэд луннас ез лок Дина. А кылис Зилин, кызи вэвјас кутиśнъ зымэднъ, кодјаскэ гэнитиснъ, сеҗса сукэрт-
җиснъ татарјасъс меҗет дорэ,—вензэнь, горзэнь да роҗјас
јъльҗ мьјкэ казълэнь. Єае-и старикльҗ гэлэссэ кылис. Бурасэ
ез велав җорнѳинъсэ, но гэгэрвоис, мьј роҗјасъс матэз-нѳин
локтэмаэҗ, и полэнь татарасъ, мед еҗкэ ауланъс најэ оз
рынь, дај оз тэднъ, мьј вэҗнъ рлэннэјјаскэд.

Ғорнѳѳстиснъ и муниснъ. Друг кылис јур веҗсъс кувэм-
кэ кысэдҗэм. Визэдлис: Дина кутокэртҗэма, ризэспомјасъс
јурҗъс вьльн җурвизэнь, аҗъс возлаң катовтҗыстэма, монѳста-
јас эҗсэмнъ, гу веҗтас лажкјалэнь. Ғинјасъс сизи-и југјалэнь,
вѳтэ козувјас; сос рьеҗъс кыскис кык лерјоска да сьвь-
тис сьль.

Боҗтис Зилин дај суэ:—Мьј-нѳин сь дьра ен вољ? А ме
тед җаҗајас вэҗали. На, vot!—Этѳкэп-этѳкэп кутиś сьль
сьвлэвнъ.

А Дина јурнас лажкјэдлэ, оз-и визэд.—Оз ков,—суэ.
Гэвољѳстис, рукэљѳстис, сеҗса суис:—Іван! Тенэ винъ кэҗјэ-
нъ.—Аҗъс ас голаас кинас реткэдлис.

—Коди кэҗјэ винъ?

—Ваҗ, сьль старик еэктэ. А мем тенэ зал.

Зилин-и суэ сьль:

—Тенъд-кэ менэ зал, куз вед меньм те вай.

А Дина јурнас рыркэдэ,—„оз роҗ“. Зилин кјјассэ морэс
вьлас руктэмэп кутиś кевтмьнь сьль:

—Дина, кызкэ-мьјкэ корҗ! Дина, вай!

—Оз роҗ,—суэ,—адзаснъ, ставнъс гортнэҗ,—и мунис.

Рукэлэ рытнэс Зилин и мэвпалэ: „мьј лоэ?“ Этарэ ры
вьвлаң визэдлэ. Козувјас тьдалэнь, а тэљҗ ез-на рет. Мулла
сьаҗлис, гэгэр җэв уҗи. Пондъвлис-нѳин Зилин вугьртнъ, аҗъс
мэвпалэ: „ровзас пьлкаыс“.

Друг јур вьлас җој пондис гьлэвнъ; визэдлис вьвлаң—
гу дорысас куз зив пом зурэдҗэ. Зурәҗис, зурәҗис мьјкэдьра,
кутиś увлаң летҗьнь—гуэ. Нѳимкод лои Зилинъ, кинас кутиś,
а зивъс јон зев. Тајэ зивсэ сјјэ вазэп код-нѳин казэвлис кэзэин
керка вьльҗ.

Визэдлис вьлэ,—козувјасъс вьльн јенеҗнъ зирдалэнь; а
гу веҗтас, канлэп моҗ, Диналэп җинјасъс ремыдас југјалэнь.
Корьртҗэма җузэмнас гу рьелэп сјјэ да вэскэдэ: „Іван,

Ivan!" a ačs kinas pyr əvtstələ çuzəm verdtiš,— „cəvzə-ka-pə ov“.

— Məj?—jualis Zilin.

— Stavnəs munisnə, səmən kəkən gortə kolinə.

Zilin i suə.

— No, Kostəlin, munam, medvərjaş jeseə boşşevlam: me ted otsəsta.

Kostəlin veşiğ oz-i kəvzə.

— Kəş-nin,—suə,—tədalə, mem taş ne-nin petavnə. Kətçə-nə me muna, vergədcənə vən abu-da.

— No, siz-kə prəseaj,—lokən en kaztəvlə.—Okəşsis Kostəlinkəd.

Kutçəsis zivjə, eəktis Dinalə kutəstnə, i pondis kačtəsnə. Goz-mədəş şuvlis,—klačsə torkə. Kutəstis siyəs Kostəlin,—kəzkə-əd kajis vėlas. Dina pelkinik kijasnas məjvənşs kəskə dərəmədəş, a ačs şeralə.

Boştis Zilin zivsə da suis:

— Nu vər vazinas, Dina, a to kazalasnə-kə,—nəjtasnə tenə...

Dina nuis zivsə, a Zilin goruvlañ veşkədcis. Ledçis buzdəd ulə, boştis joş iz, kutis klačşs tomanə vertnə. A tomanəş jon,—nekzi oz zugav, seşşə—i çuktədnəsə abu jemkə. Kələ: kodkə gərəşəns letçə, kokniə zev çetçalə. Məvrəstis: „tədəməş, vara Dina“. Loktis Dina, boştis iz da suə:

— Vajlə, me.

Pukşis pizəsjas vėlas, kutis vertnə. Səmən-taj kijasəs vəsnəş, nərjas kodəş—vənəş nalən ninəm abu. Şəvvtis izsə, vərdzis. Zilin vara ačs kutçəsis tomanə, a Dina pukşis səkəd ortçən da pelromədəş kutəstavnə pondis siyəs. Vərvən vizədlis Zilin,—sujgavəlnə gərə sajas gərd kə çepəsjis, tələş petə. „No, məvpalə, tələş pettəzəş kolə uvtassə viznə, vərəzəş kəzkə voadçənlə“. Çetçis, şəvvtis izsə. Kət klača kəkən, a kolə munnə.

— Prəseaj,—suə,—Dinuska. Nem kuta tenə pomnitnə.

Kutçəsis sə verdə Dina; kijasnas malalə, korşşə—kətçə eşkə lepjoskisə şujnə. Zilin boştis lepjoskijassə.

— Ačçə,—suə,—umniça. Kod i vara ted kutas akanjassə vəçavnə metəğd?—I şələdbstis jurədəş.

Kəz-taj vərdzis Dina, kijasnas tupkəsis, gərə jlə kətərtis, kəza-pi moz trinkjaligtər munis. Səmən reməd şənədəs kələ, kəzi kəsaşs monistajas məş vėlas kuçkəşşalənlə.

Pernapasaşis Zilın, kinas kutis klaş tomansə, med oz zılədcə, i mədis tuj kuza,—voşlalə da pır tələş petan mestalan gonjalə. Tujsə açs tədə. Veşkdasə munın-kə verst kəkjambs kьmьn loə. Səmbn eşkə tələş praməja pettəzbs voədcьnь vər dorəz. Vuzis ju,—gəra sajn jugdьnь-nin kutis.

Uvtasəd mədədcis, pır gonjalə: tələş vek-na oz tədav. Jenez dorə kəldədis-nin, uvtas ətarə pır ətarə jugdə i jugdə. Gəra ulə kьşşə vuzərb, Zilın dorə matəsmə.

Munə Zilın, vuzərainə pır ləşədcə. Sijə termaşə, a tələşs nəsta-na terəba petə, veşig-i veşkdьblas pondisnь jugjavnь gəra jьvjas. Vər dorə-nin kutis matəşmьnь, i seki gərajas sajn petis tələş,—jezd, jugd, luna kod. Pujas vьlnь vьd kor tədcə. Çəvləm, jugd zev gərajas vьlnь, vьtə stavbs sen kuləma. Səmbn ulnь kьlə—ju zurgə.

Vər dorəz loktis—nekodi ez ranьdas. Pəmbdzьk mesta vərjis vərşs Zilın, kutis sen sojtəcnь.

Sojtəcnstis, ləjoska şojis. Adzis iz da vara voşşis klaşsə çuktədnь. Kijassə zikəz drəbitis, a çuktədnь ez vermь. Çetəcis, mədədcis vozə.

Tələşs kəldədnь-nin kutis; ləsva uşi, jugdandor-nin, a Zilın vər verdəzbs ez-na vo. „No, məvpalə, nəsta voşkov komьn kьmьn muna, keza vərə da pukşa“. Munis komьn voşkovsə, vizədə-da, vərbə romaşə. Petis vər doras—miça jugd, kirədas vьlnь moz sь vozьn tədalənb, ştep da krepoşt, a sujgavьlnь, gəra ulas zev-nin matəb vijas lomzənb, kusanvьjnəş, eьnbs voşsaşə, i kueəmkə jəz em vipur doras.

Burzьka vizədlis—adzis: ruzjəjas jugjalənb, kazakjas, saldatjas.

Zev nımkod loi Zilınb, medvərja vьnsə çukərtis, gəra ulə kutis ləcnь. Açs məvpalə: „taeəm sьk erd vьlş-kə kazalas vəla tatarin—kə i matəb, a on pьsjь“.

Səmbn-na məvrəstis—zьv: sujgavьlnь mьk jьln sula lənb kuim tatarə.

Adzisnь sijə—uşkədcisnь sь dorə. Zilınlən şələmьs ьrkuni—rovzis. Kijasnə kutis senəşnь, mьj vьnşs gorədis as jəzlb.

— Vokjas! Mezdəj! Vokjas!

Kьlisnь as jəzbs, çepəsjisnь verzəma kazakjas. Sьlanə uşkədcisnь—tataralə padvezən.

Kazakjasly ылып, а татаралы матын. Да и Зилин чукертис медваржа вьнсэ, кинас клясэ кутьсталэмэн котэртис казакжас-лы паньд,—ачыс нинэм гэгэrvотэг горзэ:

— Vokjas! Vokjas! Vokjas!

Kazakjasly dasvitənəş kымын vəlinь.

Povzиснь татара,—eззык vonь da suvtиснь.

Kotəрən sorən loktис Zилин казакжас dorə.

Gəgərtиснь sijəs казакжас, kutиснь жуашнь: kodi sijə, kueəm mort, кышзык? А Zилин sadtəm-rad, səмын əti tor sualə da vərdə:

— Vokjas! vokjas!

Gəgərtиснь Zилинəs saldatjas—kodkə ңaң setə, kodkə rok, kodkə vina; kodkə siңeinas sevrədə, kodkə kokşыs sь-lyş kлясэ zugədə.

Tədisнь Zилинəs oficerjas, krepoştə nuisнь. Nимkod zev saldatjasly, jortjasly çukərtçиснь Zилин ordə.

Viştalis Zилин, кызи-мыj loli sьkəd, i suis:—So-i gortə vetli, gətraşil! Tьdalə, avu-ңin mem siz suəma.

I kołtçис Kavkazьн sluzitнь. А Kostьlinəs səмын təlyş myşti vezиснь vit şurs vьlə. Murtsa lovjən vajиснь sijəs.

JUAŞANJAS.

1. Tajə viştşыs мыj tor mi tədmalam gərcь oləмыş (olanin, sojan, paşkəm, ovьçajjas, jəzlən uzыş)?

2. Мыj vəçlis da кызи aşşə kutис pьenьн oligas Zилин? I кызи olis Kostьlin?

3. Мыззык gizəma Tolstojыs Dina jьlyş?

4. Мыj vəсна car pravitelstvo zillis pəkəritнь gorcьas? Kodь vəli kolə taeəm pəkəritəмыs, uvtьrtəмыs?

KЫК BOZJA MAҘER

A. S. Şerafimovic.

Ызыд кар ромьн, жу вокьн zev vьlyн nəгьсьн sulalis miça, ызыд, jезьд kerka. Улып, vereg dorьн, şəda eьnalis fabrika.

Jезьд kerka kojмəd sudтаьн, sondiən ojdəm gaza kom-natajasьн aslas şemjakəd olis fabrikasa kəzain. Pemyd pədvəlyн sijə-zə kerkaas olis fabrika vьlyн uzalyş dozja—tkəç gozja.

Fabrikant gətirlən çuzis ньv. Tkaçixalən eəe-zə çuzis zola kaga.

Gaza spañaañ əsalis zarni rizia ¹⁾ vozja materlən əvraz. Barña jurbitlis jenlb, səmьn tədis, mьj kət eşkə-i miçaa risujtəma vozja matersə, da təlkьs sьromьs əvu, kor mortlən şəms əvu. Tkaç gətirlən çerañvezjəş peləsьn eəe-zə əsalis çusməm, şədaşəm əvraz. Tkaç gətər şələmsəñs jurbitlis da çajtlis, mьj sь vьlə vizədə açьs vozja mater—lovjaьs.

Fabrikant gətirləş kagasə vizisнь una kagavizьs; kagasə sьlsьş verdis tom içmoñ. Noñədcьşlən eşkə aslas içət kaga em da loəma-taj şiktə sijəs enovtnь kuvnь ruzum noñ vьlə da petnь jəzə kьnəmpət korşnь.

Tkaçixalən kagaьs lun-lun gorzis-bərdis, eьgjalis, duka va ruzum vьlnь kujlis. Nekodlb sijəs verdьstnь, nekodlb kosəđstnь. Bať-mamьs əsьvşəñ rьtəz fabrikaьnəş. Majsəşis nalən şələmnьs kaganьs ponda, da nem ez vermьnь vəçnь.

Fabrikant gətirlən kagaьs zoriz moz səvnis, vьdmis—vanjəm çuzəmjasa, səstəm ki-kokjasa. Vizədisnь sь vьlə zarni kьe pişəñ pu vьlə risujtəm bogomaterlən şinjas. Tkaçixalən-zə kaguñs—viz çuzəma, çukla kokjasa, ner virjaja, vьttə petьd guьn vьdməm turun. Busən tьrəm peləşşan vizədis sь vьlə şədaşəm əvrazlən çuzəm.

Vişmis pabrikantsalən nьls. Korisnь doktorjasəs, jona velədcəm jəzəs—professorjasəs. Una şəm vizisnь, no zato ньvkanьs burdis. Bara sijə kutis kotravnь, şili moz zolzьnь—gazədis bať-maməs. Vizədis sь vьlə zapni paşkəma vozja mater.

Vişmis tkaçixalən nьls. Bađ kor moz ñukьrtçis, koşmis. Çuzəms ləzədis. Mamьs inas oz əsjь, peşşis, bərdəmən jurbitis jenvozьn, koris otsəg: „Preşvataja vozja mater, burdəd menşьm diťaəs!.. Mezđь vişəmşьs... Med zdorovmas menam ньvka... Mьjьş-nə seeəmasə muçitçə sijə? Maťi preşvataja“...

A mьjən gudok sь kьlas, mam çetças jurbitaninьs da şinvasə ñьlaligtьr kotərtas fabrikaə, fabrikantlb ozьrlun perjьnь. Munas uz vьlə eəe-i tkaçьs, a şinjasas ьzьd sog.

Kulis zolañik kaguk. Kujlis rьzan vьlnь sijə—vizədəm arşa turun kor kod. A peləşşan vizədis şəd çuzəma əvraz.

¹⁾ Riz a—əvrazlən paşkəm, əvrazsə vьvşəñs ezə -vevttə.

Pop zev termašəmən šylədytis kagasə, medym eškə
ədjəzək-ŋin mьnnь. Termašəmən vištalis:

— Jenlьš tujjasse ŋekodlь ŋe tədnь... Mədarjugьdьn
zato ləšyd loə tijan ladənečlь... Mədar jugьdas...

— Kəŋ med eškə əti lun, əti čas vermis burzьka ovnь
mi ordьn,—šinvaən viŋdaləmən suis mamьš.

Pop gorədis:

— En skərməd jenməs! Gospodь vьdənlь tujšə vozьvь
ində... Ropkьtəg da norəštəg kolə ovnь. A to širviьn ku-
tan sotčьnь.

Vьdmis da səvmis fabrikantsalən nьlьš, a tkəçixalən—
mьnь šišmis. Koŋəg nьvəbalən vešigtə zduk kezə oz vunlь do-
na kagasь.

Vaz moz əsalisnь kьk vozja mačer. Ətiš vьli sudtaьn
—vьl, zarni paškəma. Mədyš—pədval peləšьn, çusmət,
šəpašəm çuzəma.

JUAŠANJAS.

1. Kueəm nogəp vьdmьlisnь kьknan nьlьš?

Zoŋvizalun da çuzəm-tusa šerti kьzi najə torjavlisnь məda-
mədyšs. Mьjjaskəd gizьšs ətlaštītə kьknan kagasə?

2. Kueəm kьvjasən gizьšs vištalə-petkədlə ravočəj šemjalьš
da kapitalist šemjalьš olan-nogsə (kerka pьekəs, kəlujньsə da s. v.)?

3. Mьj vəsna kulis tkəçixalən nьlьš? Mьj vəsna burdis fabri-
kant gətyrlən nьlьš? Mьjtor otsalis fabrikant gətyrlь burdədnь
aššs nьvsə: šəm ali əvraz?

4. Kьzi pop „burədlis“ tkəçixaəs?

5. Kueəm kadə vermis lonь tajə vištьn petkədləmtorjьš?

SIGNAL.

V. M. Garsin.

Šemen Ivanovič uzavlis kərttuj vьlьn stəgəzьn. Sijə
vudkašəŋ əti stancijaəzьš vəli daskьk verst, mədəzьš das
verst. Verst ŋoļ sajə kьmьn məjmu leptisnь sunis kьan
fabrika: sьlən šəd trubəšs çurvizis vər sajšəŋ. Matigəgərsa
vudkajasьš ətdor sešša ŋekueəm olan kerka ez vəv.

Buree vəli gozəm; uzьš abu šəkьd, oz kov lьm zьrt-
nь. Sešša-i pojezdjasьš soča vetlənь taja tujəd. Sutkinas
kьkьš kьəovtas Šemen aššs versta-kolassə, kьtjasьškə
gajkajas vidlas, zelədas, musə ləšədyštas, va trubajas lad-
mədyštas. Sešša-i prəstmas, munas as ovməš gəgəgьš nok-

сьнь. Сәмьн-тај аѣтор оз вѣли шѣлѣмвѣлас во: ас овмѣсас
мѣј мѣврѣстас лѣшѣднѣ, вѣт колѣ јуашнѣ тјјвѣвса маѣтер-
лѣс, а сјѣ сеѣша јуѣртас дјстѣнцијаса ¹⁾ наѣалнѣклѣ. Јуѣшг-
ветлѣг коста колѣн кадѣс-и колѣ. Веѣштѣ газтѣмѣсьнѣ ку-
тиснѣ Шѣмен гојја.

Тѣлѣс кѣк кѣмьн таји колѣ; Шѣмен кутис тѣдмаѣснѣ
matigѣгѣрса стѣрѣзјаскѣд. Ѧѣи стѣрѣз јона-нѣн рѣрѣс вѣли,
рѣр кѣсјиснѣ сјѣс вѣзнѣ; будкаѣс муртса вѣрмѣ рѣтнѣ. Сѣ
рѣддѣ гѣтѣрѣс вѣли узалѣ. Мѣд будѣчнѣкѣс, кодѣ-тај стан-
сјѣја дѣрас матѣнзѣк, вѣли куз дѣ коснѣзи тусаа том морт.
Medvoзѣс Шѣмен да сјѣ рањѣдаѣснѣ кѣрттјј полѣотно вѣ-
лѣн, кѣк будка вѣракѣстѣн, тјјнѣсѣ видлѣлѣгѣн. Шѣмен сар-
касѣ воѣтлѣс да корѣртѣс сѣлѣ:

— Олан-вѣлан, суѣд,—суѣ.

Суѣдѣс визѣдлѣс сѣ вѣлѣ.

— Zdorovo,— воѣа визѣс.

Bergѣдѣс дѣј мунѣс. Сеѣша мѣдѣсѣзѣк налѣн гѣтѣрјас-
нѣс рањѣдаѣснѣ. Шѣменлѣн гѣтѣрѣс—Irina—ѣолѣмаѣсис суѣд-
какѣд; мѣд стѣрѣзлѣн гѣтѣрѣс ez-zѣ kut куза ѣорнѣтнѣ, ва-
ра-zѣ мунѣс. Ѧтрѣр адзѣс сјѣс Шѣмен.

Мѣјла-нѣ, иѣмонѣј, tenad вѣрѣсѣд авѣу варѣв?

Ѧѣволѣстѣс нѣвѣва да виѣталѣс:

— Мѣј јѣлѣс-нѣ сјѣ кутас текѣд ѣорнѣтнѣ? Вѣдѣнлѣн
аслас мѣвр...

Koли nesta Ѧѣи тѣлѣс, тѣдмаѣснѣ. Рањѣдаѣснѣ вѣли Шѣ-
мен да Ваѣлѣј кѣрттјј вѣлѣн, рѣкѣсаснѣ; курѣтѣчѣнѣ да ѣор-
нѣтѣнѣ ас олѣм-вѣлѣм јѣлѣс. Ваѣлѣј вѣкзѣк ѣѣволѣс, кѣвзѣс,
а Шѣмен виѣтавлѣс ас ѣикт јѣлѣс да војна вѣлѣ ветлѣм јѣлѣс.

—Una-i sog тѣдлѣ ме ас немѣн,—виѣтавлѣс Шѣмен,—а
кузѣ-нѣ еѣкѣ менѣм нем? Јѣнмѣс ez ѣет мѣлѣм суд.
Siz-нѣн, тѣдалѣ, Ваѣлѣј Шѣранѣс.

Vaѣлѣј Шѣранѣс рѣлѣсѣ куѣкѣсталѣмѣн рѣркѣдѣс каллѣн-
сѣ, ѣѣтѣс да-и суѣ:

— Јѣзѣс ѣѣжѣнѣ мѣјанлѣс олѣмнѣмѣс. Мортѣс лѣк да
горѣ зѣвѣрѣс ѣвет вѣлас авѣу. Кѣјинѣс кѣјин оз ѣѣј, а морт
mortѣс lovја вѣвѣсѣс вѣлѣдѣ.

— Ѧѣв, drugѣ, кѣјинѣд кѣјинтѣ ѣѣјѣ, en-i su te мѣднѣг.

— Siz лѣшѣлѣс да sui-нѣн. Сәмьн мортѣсѣд лѣк lov ѣѣ-
кѣн авѣу. Ez-kѣ еѣкѣ вѣв јѣзлѣн горѣслѣнѣс да лѣклѣнѣс,

¹⁾ Distancija—мѣјкѣ куза кѣрттјј ѣѣастѣк.

розә-на ешкә вәли овнь. Вьдән зилә тенә пурнь, тенъд ку-
сәктә мьрддѣнь да шojнь.

Kutis мавравнь Шemen.

— Og,—суә,—тәд, воканә. Gaskә-i te nog.

— Sizkә, ninәm-i шорнитнь теja-mejalь,—suis Vašilej.

Bergәdçis da praštitçьtәg-i munis. Šemen eәe-zә çetçis.

— Suşed,—gorәdis sijә,—мьj vәsna-nә skәрmin?

Suşed ez-i bergәdçьv, munis. Dьr vizәdis Šemen, кьт-
çәз Vašilej ez berd. Loktis gortas da suә gәтырь;

— No-i suşәd-zә mijan, Irina: abu-i mortkod.

Sәmьn-nә ez lәgaşьn najә; vara pañdaşisнь da kutis-
нь шорнитнь, vaz jьльš-zә.

— Ne-kә jәzьs... eгә ешкә теja-meja tan budkajasas
pukalә,—suis Vašilej.

— Mьj kәt... budkaad sogmә-na ovнь.

— Sogmә-na ovнь... sogmә-na ovнь... Ek, te! Kuza
olin da eәa voştin, dьr vizәdin da eәa adzin! Gәł mort-
ьdlь, budkaьn kәt jeseә mәdlaьn, kueәm-nin olәm. Tajә
adgorsjasьd lovjәn tenә шojәнь. Stav virtә рьçкәнь, a kor
pәгьsman—шьвтәsнь, кьzi porşjasь zьмькәs ¹⁾. Unә-nә
zalәvañәtә voştan?

— Eәa, Vašilej Štepanoviç. Daskьk sajт.

— A me daskuim da зьn. Me tenъd әni juala: мьjla
таз? Pravilә шerti mijanль pravleññәşәñ вьдәнль әtkoda ko-
лә vonь: pes, vi da nәsta dasvit sajт. Kodi-nә ешкә теja-
mejаль urçitis daskьk sajтә? Me tenә-taj juala mişa?... A
te suan, ovнь-pә sogmә! Te gәgәrvo: abu sajт—mәd vәsna
шорниьs. Med kәt ешкә-i dasvitnansә мьнтisнь. Vozza тәльs-
nas me vetli stancija вьлә; buree вәли direktor seni, adzәd-
li me sijәs. Torja vagonьn вәли munә: petis platforma вь-
лә, vizәdә... No-da dьr kezлә me tatçә og kołtçь; muna,
кьтçә kok nuas.

— Кьтçә-nә te munan, Štepanьç? Sud вәrad mәd sud
oz korşьльнь. Tani tenad so kerka-i, içәt'ka mu-i. Gәтырьd
tenad uzalьš-i...

— Mu, suan! Mun da vizәdlь menşьm muәs. Ninә-
mьs seni abu. Tulьsnas kapusta puktьli. Loktis tujvьvsa
maşter: „Tajә-nә, suә, мьj tani? Mьjla juaştәg puktәmьd?
Pьr-zә idrav, med veşigtә tujьs ez vәv“. Maşterьs kod vә-

1) Z мьк—savdi, вьj perjәm вәгьn kәjdьs кьs kołasьs.

li. Mukəd kadə-kə eşkə nınəm ez su, a seki koznıstis, juras mıjkə ɣrəma... Kuim sajt strap!...

Çəvolıstis Vaşilej da nəzjənikən s̄başis:

— Tajkə sijəs vija—k̄z̄kə-taj kutç̄s̄i-zə.

— Ok, jona-zə te goraç, suşəd, aslad şınmad me ta-jəs sua.

— Me veşk̄da məvpala, k̄zi eşkə pravda şerti koləlon̄. Me s̄lȳ petkədla-na puç, miştəm gərd çuzəml̄. Distancijasa naçalnikl̄ kuta noraşn̄. Vizədlam-na!

Vaşilej z̄v̄lȳs̄ noraşis.

2.

Ətrɣ̄ distancijasa naçalnik munlis tuj̄sə vidlaləm mo-ğ̄s̄. Kuim lun m̄ş̄ti tajə tujəd̄s̄ vəli kəs̄jənl̄ munnl̄ Pi-ı̄ğ̄s̄ ɣr̄s̄s̄ gosпода: najə revizija nuəd̄isnl̄ da sijən-i kolə vəli loktig kezənl̄ p̄radok ləşədnl̄. Ballast¹⁾ kişkalisnl̄, rəvñajtalisnl̄, spaljassə v̄lȳs̄ vidlalisnl̄, gajkajas zelədalisnl̄, p̄rojəzdasas eaktisnl̄ miça viz l̄a kişkalıstnl̄. Suşədka-stə-gəz veşigtə asş̄s̄ stariksə petkəd̄is turun vesavn̄. Зон̄ vezon uzalis Şemen; gəgər luçki-ladnə vəçis, eəe-i as v̄v-ş̄s̄s̄ kaftansə dəmlis, vesalis, a ɣgən v̄laxasə kirpiçən jug-dəd̄is zev bura. Eəe-i Vaşilej uzalis.

Distancijasa naçalnik loktis drezina v̄lȳnl̄; n̄ol rovoçəj bergədlənl̄ voropjasəđs̄; seştəñajas zurgənl̄; çasnas verst k̄z̄ k̄m̄nl̄ levə drezinās̄, s̄m̄nl̄ zırak̄ylənl̄ kələsajas̄s̄. Vois Şemen budka dorə—Şemen çepəşjis nalan, po-soldat-ski raportujtis:

Loktor nınəm ez kazavn̄ s̄lȳs̄.

— Te vazən-nin tan?—jualis naçalnik.

— Maj mədəd lunşan, v̄ase vlagorod̄d̄ə.

— Siz. Şan. A şo kvajt̄m̄nl̄ n̄oəd̄ nomeras kodi?

Kərttujv̄vsa maşter (eəe drezina v̄lȳlas loktis) viş-talis:

— Vaşilej Şpiridonov.

— Şpiridonov, Şpiridonov... Kodi-taj məjmu tekəd pon-d̄v̄lis z̄k̄ş̄nl̄?

— Sijə-i em.

— Siz-inə, vetlam vizədlam Vaşilij Şpiridonovəs.

¹⁾ Ballast—posul iz, l̄a; spal da rels̄ ulə puktənl̄.

Рабочаяs vэрзэдиснь дрезинасэ,—сijə kutis ʈurnь rels-
jas vьvti. Šemen məvрьstis: „Burakə, loas nalən seni „vor-
sam“.

Кьк ʈas мьшти кьмьп Šemen munis assьs tujsə vizə-
льнь. Adzə—vozьп kodkə loktə, jurvьlas мьjkə вьʈтə jezvizə.
Šuзььka vizədlis Šemen da kazalis—tajə Vašilejьd vələma;
kias ved, мьskas portor, ʈuzəmbansə ʈьsjanəп təvəma.

— Кьтсə-пін мэдəмьд, сушэд?—gorədis Šemen.

Loktis Vašilej: вьгьд ʈuzəma, əzjaləп šinjasa; šornitнь
pondis da gələсьs tiralə.

— Karə mədi,—suə,—Moskvaə... pravlennə.

— Pravlennə... Siz, siz! Norašнь-inə kəsjan? ʈəп, Va-
šilej Štepanovič, dugьd miša... vunəd stavьs...

— Og vunəd, ʈekor og vunəd. So, adzəп, меньм
ʈuzəmat kucьkis—virəz... Кьтсəz lovja loa, og vunəd, vo zəz
perjьtəg og kol-пi!

Šemen kiədьs kutis Vašilejəs.

— Vunəd miša, Štepanьč; zvbьlьs ted vištala: vuzьь-
kьs oz-zə lo-a.

— Ačьm təda, мьj vuzььkьs oz lo! Kəʈ asьm vuzьь-
kьs oz lo, no kolə pravda vəpna vermašнь.

— Te-inə vištəп vaj: мьjьs tijəп stavьs paпšis?

— Da мьjьs?... Gəgər vizədlis, drezina vьvьсьs letčьlis,
vešigtə budkaə pьralis. Me təda-пін vəli, miša ʈorьda ku-
tas juəpнь; gəgər lučьki-ladnə ləšədli. Bər-пін pondьlis məd-
нь, da me norəšəməs мьтчи сьь. Sijə skərmis, kutis gorзь-
нь. „Taп, suə, loktə pravitelstvennəj revizija¹⁾, a te kueəп-
kə gradjər jьlьs norəšan!“ Me eg-zə vermь kutčьсьп—sui
сьь kьv, eg eškə zev ʈorьdəs da dəzmədəпa сьь kazitčis.
Sijə-taj kьzi ləсьstis меньм... a me sulala, sizi вьʈтə i
kolə. Sešsa munisнь; vəlištə me sajkalьsti. Mьсьsi daj mə-
dədči.

— Uzьd-nə kьzi? Budkaəд?

— Gətьrəj kolis. Uzalas... A ʈərtu najəs tujnəпь-i
vьdəп!

Suvtis Vašilej, kutis munнь.

— Prəseajtlь, Šemen. Og təd, мьjkə təlk voštəs oz
menəп.

— Podəп i mədədčin sešsa?

1) Revizija—prəverka kontrol.

— Stancija vьln tьvar novlьdlan pojezdь vьzьsa; aski Moskvaьn ioa.

Suшьdjas prьшtitcisьnь. Vaшilej munis da dьr ьekьn ez tьdavьn. Sь pьddigьtьrьs lun-i voj uzalis. Verьssь vidьbьsigas proь omьltcis.

Vaшilej munьmшan kojьmьd lunь loktisьnь Piтisa gьrьbь jьz. A Vaшilej vьk avi. Noльd lunь Semen adzьdilis gьtьrsь sьlьbь, —vьrdьmlьbь шinjasьbь pьktьmaьbь, gьrdьdьmaьbь.

— Verьbьd loktis? jualis Semen.

Ньvьvabьd senьstis kinas, ьninьm sutьg mьdьdьcis.

3.

Korkь zoла dьrjьbь-na Semen velьdьbьvليس talьnikьs ¹⁾ pьlanjas vьчavьnь. Sotas шьmьssь, kьt kolь rozjas vьчalas, mukьdlati lьшьdьstas da seeьm bur pьlan artmas, kьt mьj vors! Prьst kadjasь tani sijь pьlanjastь jona vьli vьчalь da tьdsa konduktorkьd karь mьdьdьlь, —sen bazar vьln kьk urьn vuzavьlь. Revizija volьmшan kojьmьd lunь Semen kolьdis gьtьrsь 6 чasь loktьbь pojezd vidьbьsьnь, a aчьs boшtis purt da munis vьrь, bedjas keravьnь. Vois sijь as uчastok pomь—tat tujьs kruta kezь—i vьr pьlьnьbь mьdьdьcis чoj ulь. Verst zьn sajnь vьli ьur, seni miча kustjas vьdmisьnь. Keralis nьvьtьr da vьr gьrtas mьdьdьcis. Munь vьrьd; sondьbьs letчь-ьnin; gьgьr lьn, sьmьn kьlь lebaчjaslьn шьlьm. Nьsta munьstis Semen—regьd-ьnin kьrttuj tьdovtчas—i kьlь sьlь, vьтtь kodkь, kьnkь kьrtьn kьlonьdьbьstь. Terьvьzьka mьdьdьcis Semen. „Mьj eшkь seni vьчьnь?—mьvpalь aчьs. Petis vьrьbь—adzis kьrttuj. Sь vьln mort lazgьdчьma, mьjkь vьчь. Guшьnikьn Semen pondis loknь mort dorь. Aчьs /чajtь, mьj tajь mortьbь loktьma gajkajas guшavьlьnь. Vizьdь Semen—mortьbьs suvтis, kias kьrt lьm. Lьmsь шujis reшs ulь da vьrtьstis. Semen-lьn jurbь kutis bergьdьbьnь; kьsjis gorьdьnь—no ez vermь... Adzis Vaшilejьs, vьvlanь kotьrtьnь uшkьdьcis, a Vaшilej mьdar tujvokas чьpьsjis—lьmnas i kьlucjasnas.

¹⁾ T a | ь i k—kustarьnik.

— Vašilej Štepanъs! Sušed, dona mort, bergadčъ! Vaj lamsə. Bər puktam rəssə, nekod oz'i tədlъ. Bergadčъ, veš-kəd assъd mьztə.

Vašilej ez-i bergadčъv, pyr kotərtis vərə.

Sulalə Šemen vezintəm rels dorьn, oz təd mьj vəčnъ. Regьd tat kutas munъ passazirjasəs nuan pojezd. Ninəmən oz pož sijəs suvtədнъ: flag ави. Kus kinad relstə on puktъ, ninəmən on krepit. Kolə kotərtнъ budka dorə da vajнъ ses uzalan kəluj.

Kotərtis Šemen aslas budka dorə,—lolъs tьrəma, kōkьs oz-nin nu.Petis vəryš—budkaəzъs səmnъ šo kьmnъ sьv kolі. Kьlis fabrikalъs tutəstəm: kvajt čas! Kьk minut mьštі kolə lokнъ pojezdlъ. Zikəz sajraj-muni Šemen. Šinvozas kьptis taeəm šerpas: sujga kəlesanas parovoz krukašas čuktədəm relsə, zdrəgmunə, satovtčas, kutas spaljasə nekьnъ, a tati buree tujъs čukьltə, pojezdъs ušas nasъp ulə... a kojməd klassьn jəzъs tьr, posni čelədjās-i... Pukalənъ əni najə seni, ninəm jьlъs oz məvraпnъ... Mьj-zə vəčnъ? On-nin udit budka dorəz volьnъ da bər setčə munъ...

Šemen vər bergadčis, vazšъs-na ədjə kutis kotərtнъ. Zik sadtəg moz kotərtə; ačъs oz-i təd, mьj sen kutas vəčnъ. Loktis vezintəm rels dorə: aslas bedjasъs vek-na sen kujlənъ. Boštis əti bed— ačъs oz təd mьjla. Sьlъ čajtčə, mьj pojezdъs loktə-nin. Kənkə ьlъn kьlə sьlən tutəstəm, relsjasъs təkətə vərьstнъ kutisнъ. Evəсъs kutis vьrnъ Šemen-lən, oz-nin vermъ vozə kotərtнъ. Čuktədəm relsšən šo kьmnъ sьv sajə suvtis: seni juras vois əti məvr. Kulis sapkasə, kьskis seš čьsjan. Gəleп kostъs kьskis purt.

Suekis sujga kias—čepəsjis vir, pəš sorən kutis vizuvtнъ. Kətədis čьsjansə virnas, paškədis da kərtalis bed pomə, sešša leptis gərd flagsə.

Sulalə da əvtčə aslas flagən, a pojezdъs tьdalə-nin. Oz adzъ sijəs masinist, matə loktas da šo sьv kolasad on-nin vermъ suvtədнъ pojezdsə!

Virъs ətarə pyr petə: Šemen doja kisə topədis tusa berdas, no oz vermъ virsə suvtədнъ; tьdalə, jona pьdəz vundis. Jurъs pondis bergadčьnъ; šinjasas veravнъ kutis; sešša-i zikəz pemdis šinvozas. Oz-nin adzъ loktъs pojezdsə, ozkьv sьlъs jirkədəm; juras səmnъ əti məvr: „uša, og-nin vermъ sulavнъ, uškəda flagsə; munas me vьvti“.

Zikæz slabmis Şemen—uşkædis flagsæ kişys.

No muæ ez uş sýlæn viræş flagsys; kodlænka mæd mortlæn kişys kutis da vylæ leptis—loktys pojezdlj panjd. Masinist adzis da suvtædis pojezdsæ.

Guzgýşisny jæzys vagonjasys, çukærtçisny. Adzæny najæ: kujlæ mort, zonnas viræn tærama, sadtæm. Mæd mort sýkæd ortçæn sulalæ da kutæ viræş flag.

Gægar vizædlis Vaşilej da jursæ lezis uvlan.

— Kærtalæj menæ, — suis, — me reşsæ çuktædi.

JUAŞANJAS.

1. Mýj væçis Vaşilej? Burtor ali laktor væçis?

2. Mýj væçis Şemen?

3. Mýj væsna Vaşilejys væçis tææm mýzsæ—kueæmtor jækýstis sijes sý vylæ? Kueæm uslovjæjasyň ovlisny stærezjas? Kþzi væli na-çañnikjasny na vylæ vizædæny?

4. Kþzi væli Şemenys vizædæ pukşæm pæradokjasys vylæ? A Vaşilejys kþzi?

5. Kodjas jyls væli Vaşilej garalæ, kor vištavlis, mýj „kæjin kæjinæs oz şoj, a mort mortæs lovja vþvsys vilædæ“?

6. Vermaşan tujæ veşkædæs-æ væli væjæma Vaşilejys?

UPRAZNEŇŇJAS.

1. Vištæ torja jukænjasly puktalæj ñimjas. As plannjd şerti vištæ vištalæj.

2. Aşnyd gizæj višt, tææm plan şerti: Kærttuj vylæn sluzitæ streloçnik¹⁾. Sýlæn em pi—pioner. ðetinkaş tædæ kærttujvþvsa stav pravilæjassæ. Ðetinka munæ kærttuj kuza da adzæ neuçkitor. Gærd galstuk otsægnas suvtædæ pojezdsæ.

Aslanjd vištnydlj puktæj ñim.

ARXIP ÐEDÆ DA LONKA.

Maksim Gorkij.

I.

Parom²⁾ vidçýsig kosta najæ vodisny kyrkæe vuzær sajæ da dýr vizædisny najæ kok ulny vizuvtan Kuban³⁾ jusa gudýr gýjas vylæ. Lonkaş vugýrtis, a Arxip dedæ ñekþzi ez ver-

¹⁾ Streloçnik — vezæ pojezdlj tujæ, æjt vozşan mæd vozæ kæzædæ.

²⁾ Parom — jæzæs, skætæs, gruzæs vuzædan pur livæ barkas perevozn.

³⁾ Кубан — Vojvny Kavkazyn ju.

мъ имовъсь—сьлән мьжкә морәсәс лиçкә, рәдтә. Сьрiletки раşkәма жәзгытçәм тусажасныс палән вьтә кьк комок куж-лән рудов му вьлас, муртса-и тәдçьстән: әтис—ьздзьк, мәдьс—ичәтзьк; палән гоужаләм, вусәшçәм муз çузәмјасныс буреә асланьс раşkәмныс код-зә.

Архип дедлән косинзи да куз тусаьс нузвизә векнидик лья виз vomән,—ляьс векнидик лентәән кьсшә жуа-кьркәәа костәдьс, берәг рәлән,—вугьртәм Лонка кәләçән куткьртçьс-тәма дедьс вокә. Лонкаьс—зожаник, нер, сьрiletки раşkәм-нас сижә вьтә нукуьлмунәм ув, кодәс çегәмаш дедьс бер-дьс—гьјаснас татçә вәјәм да лья вьлас сьвьтәм рәгьс кос ру бердьс.

Сьрizza вьлә јурсә пуктәмән дедьс визәдә ју мәдарә, кәни пускьртçәмаәш соçиник вадјас да vorsәдçәнь сонди ју-гәрјас. Кустјас сажьс тьдьстә шәдов паром. Seni тьртәм да газтәм. Ју доршаңьс штерә кьсшә рудов туж.

Старик çиткьрәлә гьрдмәм рәгьс шинјассә. Çукьрәш çузә-мьс сог. Zдукьс-здук сижә кьзәктальстә, кьзигас vomсә кирьдәснас тупкә да визәдлә дөтинка вьлә. Шәкьда кьзә, кир-гәмсорән—вешигтә шинваьс петмән курскә.

Тажә кьзәм сььс да лья бердә гьјас ниртçәм сььс әтдор штерьп нинәмьс оз кьв... Кькнан ју рәләньс воьсьстçәма штер—ьзд, сондиән sotәм рудов мьска. Сәмьп ьлп тьда-лә гьпан зарни совди.

Talun дедьл мьжкә нәста-нин ави немьс. Сижә тәдә, мьј регьд-нин кулас, но таьс оз pov, визәдис сь вьлә ве-кодә, кьз вьт loantor вьлә. Сәмьп-таж шәләмьс окоçитис не тан кувнь, а ас çузан му вьлп, ташаң јона ьлп. Нәста дөтинкаьс вәсна согшис... Кьтçә инашас Лонка?

Шинваән тьрәм шинјаснас визәдигтьр дед малальстис сарәгәш кинас дөтинкальс јурсә.

Сижә вәрзәдçис да визәдлис кельдләз шинјаснас. Пиштя омәл çузәм вьлас шинјасьс нәста-нин ьздән казитçиснь.

— Lokтә?—јулис сижә да шинјас дорас кирьдәссә пук-тывләмән визәдлис ју вьлә, кәни vorsәдçә сондиьс.

— Oz-na lok. Sulalә. Сьль-нә куеәм сог? Некод-таж оз çуксав, мьј сешә не сулавнь...—дөтинкаәс сьләдигтьр нәзјәник вишталис Архип.—Te-нә вугьртлин?

Љоќка доvкнитис јурнас да њузмовтџис Ља вьльн. Љав-
лантлнсь.

— Кузи-кә ешкә ме вартџьнь, курајтџьнь ешкә кути,—
ју вьлә суша визәдигтыр сьаџис Љоќка.—Јуьс јона-тај визув!
Мижан јујасьд ави тәәмәш. Кытџә-и термашә? Вьтџә кьтџәкә
шормьнь полә...

Љоќка бергәдџис мәдарә да зумьсмиь.

— Со-мьј,—мәврьстәм вәгьн сьаџис дед.—Важ разам
вәјјасньмәс да әтромә јитам, сешса ме кәртала тенә кокә-
дәд дај-и рьр ваас, курајтџь...

— Ну-ул.—њзәдис Љоќка.—Мәврьстин-зә! Те џајтан,
сешса тенә оз-и кьскь? Кькпанным-и вәјам.

— Звьл-әд сиз! Кьләдас. Со-тај кьзи сунгә.. Ме џајта-
да, тульснад јона рашкьда ојдлә... Дај визјасьс тан. уна! Јо-
она уна!

Љоќкаль дьс шорнитньсә, воџакьв ез-њин су. Боштис кос
шожтор да вусәз њьрис џунјаснас.

Дед сь вьльш џинјасә џәвтџәг мьјкә јьльш дьр мав-
палиь.

—Vot me kula regьd... кьтџә те секи метәг мунан әтнад?

Љоќка унаьш-њин кьвлиь дедльш тәәм шорњи; дәзмис-њин
куләм јьльш тәлкујтнь. Љоќка џәв бергәдџис мәдарә, њеььс-
тис турун, пуктис вомас да pondis њаклавнь.

No dedlән шәләмььс век та јьльш мајсашә.

— Мьј-нә те џәволан? Миша, кьзи-нә те метәг кутан
овньсә?—дејинка дорә корьртџәмән вара јуалиь дед. Сешса
вара pondis кьзнь.

— Vištavli-њин...—шнвәзнас визәдләмән suis дәзмәм
Љоќка.

— Мьј—vištavlin? Те-әд томињик-на, он-на гәгәрво
өләмьсә. Кьмьн ted арәс? Сәмьн-на dasәтнкәд. Дај нер vir-
јаја те, он vermь узавнь. Кытџә-зә те мунан? Љајтан, бур
јәз otsalasнь? Tenad-кә ешкә вәли шәм, најә ешкә ted otsa-
lisнь razьпнь—со мьј. А миләштинатә әктнь меньм рәрьш-
ль ави-зә јона шәләмьш. Вьдәнль колә корьртџьнь, вьдәнль
колә кевмьшнь. Нәјтәнь тенә-и, видәнь-и... Корьштә-әмәј mort-
тујә пуктәнь? Њекоди оз! Das во-њин ме јәзәдәд vetla,—
тәда. Њантортә шурс сајт don пуктәнь. Шетаснь да џајтәнь,
мьј паль рьр-зә вошсас рајлән әзәсьс! Те џајтан, мьјла ешкә
њансә мьтџәнь? Медьм ашшньс сәвештә тәкәднь: со мьј

vəsna, donaaj, a oz zalitəm vəsna! Zurgas ted ƚaƚtor, sek sešša aslės oz lo janzim šojnėsə. Pət mōrtəd—zver. Ёьg mōrttə siǝ ƚekor oz zalit. Ёьg da pət mōrtəd mēda-mēdlē vragjas, nemčəz najə kutasnē jiršēnē. Sē vəsna najə oz ver-mēnē gəgərvonē mēda-mēdsə...

Dedələn lōkēsla morəsas puə,—vomdorjasēs tiralēstənē, pərlēs šinjāsēs kəjjalənē, a čukərjasēs nəsta-ƚin jona əkmisnē.

Ƙoƚka ez radejtē dēdsə taeəmnas, vešigtə mējškə polēstis.

— Me tenə so-i juala, mēj miša kutan jəz pəvstas vəč-nē? Te—neriƚik kaga, a mirēs—zver. Pər-i ƚēlēstas tenə. A tajətor menšəm šələməs jirə... Radejta-əd me tenə, dītaaj!..

Dedə pukšis da vərdzis; jursə šujis tiralan pizəsjas kolasə.

Juēs terēva vizuvtə, goraa svačədčə kərəkəə, vītə kəs-jə vevtēnē pərlēsēš vərdəmsēsə. Jenezēs mičaa ləstašə, lə-ƚa kēvzə gējaslēš murgəm.

— Šan, en-ƚin vərd, dēdə,—mədərə zumēsa vizədəmən sēšis Ƙoƚka; sešša bergədčis dēdlan da sōdtis:

— Ta jēlēš šornitlim-ƚin. Og propadit. Traktirə-li, kītčə-li pēra...

— Kokalasnē...—šinvapər vištalis dēd.

— Gaskə-i oz kokavnē. Oz kokavnē-kə-nə!—zvojalə-mən gorədīs Ƙoƚka,—seki mēj? Og-əd vədənē šetčē!..

II.

Jusə paromən vuzəm mēštī dēdə da dētinka veškalisnē topoł-pujas da osokor-pujas¹⁾ čukər dorə. Pujas sajēs tēdajənē kerka vevtjas, zavorjas, gəgərvok—sujgavēlas i veškēdvēlas—jenezlan čurvizənē taeəm-zə pu čukərjas. Ņuzviz kornēs vėlə pukšəma bus, a kēz pujasēslnē kēšnēs potlašəma zarēsla.

Veškēda korbšjas vozēn kēk pōeəs kostədēs ƚuzalis tuj. Najə kezisnē setčə i mədədčisnē lazjaləmən munnē.

— No, Ƙoƚka, kēz-ƚin mi mədədčam—ətlaēn ali tor-jən?—jualis dēd da ačēs-zə sōdtis:—Ətlaad eškə vuržk—ted-taj zev-ƚin eea šetalənē. On kuz te kornēsə...

1) Osokor—vad kod pu.

— Кътѣ-нә унасә востан? Он-зә ставсә сој-а,—зумьст-
чәмән воçавизис Џоңка да гәгәрѣс визәдлис.

— Кътѣ востан? Јәјукәј тел.. Drug-кә-нә прамәј морт
сәрә веşкalan... Со ted-и кътѣ!.. Şәм şetas. А şәмьд—дов-
ра: kor me kula, te on-ñin şәmnad vos.

Ñimkoda radligtyr ded malystis deñinkaəs.

— Te tadan-ә, unaә-ñin me tajә tuj çukerti? А?

— Unaә-нә еşкә?—veşkodpъгъş jualis Џоңка.

— Dasәti sajт da зьн!.. So-әд?!

No Џоңка ez çujmь.

— Ek, te, zo[ә]ej menam!—ьslovzis ded.—Siz-кә-нә tor-
jәn mәdәdçam?

— Torjәn...

— No-inә... Viçko dorә lok vәгъnas.

— Ladnә...

Dedko kezis sujgavьlә, a Џоңка vozә mәdәdçis. Das
кьмьн voşkov munәм vәгън sijә kьlis dedьslьş ñargәм
сь: „Bur jәzәј daj verdьşjasәј!“ Џоңка ьslovzis da mәdәdçis
vozә. Сьль vek oz vo şәlәmьvьlas dedlән korәмьs,—vьvти
mustәм...

Гәгәр çәv, vojьн kod-зә lән. Џоңка loktis poeәs dora
da pукşis сь verdә. Jur veştas әsalәнь visna pulән lapjasьs.
Кәнкә матьн zuvgә maļamus.

Nopsә miә puktәм vәгън Џоңка vodis da ñedьr mьşti
unmovşis...

III.

Sadmis kueәmkә vәrdәм сьә: kәnkә матьн kodkә vә-
dә, çәlad gәlәsән ñimzalә. Џоңка leptьstis jursә da vizәdлис
tuj vьlә.

Seti munә ar şizima кьмьн пьvка; miça paşkәma, gәrd,
vәrdәм şinjasa. Nәzjәñikән rungә busәş tujәd, tьdalә, аçьs
oz tәd кътѣ.

— Te-нә мьј vәrdән?—jualis Џоңка, kor пьvкаьs lok-
tis сь veştә.

Sijә zdrәgnitis da suvtis: pьr-зә dugdis vәrdнь. Ñedьr
mьşt sijә vara goraa vәrdzis da vozә kutis munь.

Џоңкаль еәе-зә loi sog. Ñinәм dumajttәg mәdәdçis
пьvка vәрşa.

— Te en vǝrd. Bǝvd-taj-nin, jandǝs!—kutis tǝkǝdnǝ nǝlkaǝs. Kor suǝdis, vizǝdlis nǝvlǝ ʃuzǝmas da vara jualis:— No, mǝj-nǝ pondin ʃimzavnǝ?

— Da-a!..—nǝrknitǝs nǝlka.—Ted-kǝ eʃkǝ...—seʃsa puk-ʃis tujsǝrǝ da goraa kutis vǝrdnǝ.

— No!—dǝzmǝmǝn kinas senǝstis ʘoŋka.—Bava!.. Bava-i em. Attǝ!

No taʃ nǝlka ez vuraʃ. ʘoŋka vizǝdǝ, kǝzi nǝlka ʃuŋjas kolastǝd vizlaʃǝ ʃinva. Veʃigtǝ aslǝs okota loi vǝrdǝstnǝ.

— Kǝlan!—poligtǝr sǝʃis ʘoŋka.—Mǝjǝs-nǝ? Kodkǝ gaskǝ nǝjtis-da?.. Burdas-na-ǝd dojǝd!.. Gaskǝ mǝjkǝ mǝd-tor-da? Viʃtav! Kǝvzǝ,-a?

Kijassǝ ʃuzǝmǝs vǝʃtǝtǝg, soginika dovknitǝs jurnas da sǝrkjalig vǝrdigtǝr kutis viʃtavnǝ:

— ʘǝsjan... vosti!.. Baʘǝj vazarǝʃ vajis... miʃa, ʃvetjasa. ʘǝsjanali da j vosti.—Bava zev goraa vǝrdǝis.

ʘoŋka oz kuz, kǝzi eʃkǝ nǝlkalǝ otsǝstnǝ. Mǝvǝpalig vizǝdlis pemdan jenez vlǝ. Aslǝs zev zaʘ nǝlkaǝs.

— En vǝrd!.. gaskǝ -i ʃuras-na...—nǝzǝjǝnikǝn suǝstis. No nǝlka ez kǝvzǝ sijǝs. ʘoŋka tajǝs kazalis da vokǝ ves-jǝstis. Aʃǝs sek-zǝ mǝvǝrǝstis: dert-zǝ vaʘǝs vidas, gaskǝ i nǝjtas-da. Seʃsa ʃinvozǝs kǝrtis taǝm ʃǝrpas: sǝlǝn vaʘǝs, jon da ʃǝd kazak, nǝjtǝ nǝlkaǝs; nǝlka tiralǝ da sǝrkjalǝmǝn vǝrdǝ, vaʘ kokjas ulǝn tuplaʃǝ...

ʘoŋka suvtis da pondǝlis munǝnǝ; vit kǝmǝn voʃkov munǝm vǝrǝn drug vǝrgǝdǝis, suvtis nǝlka vozǝ da kutis mǝvǝpnas korʃnǝ kueǝmkǝ melizǝk kǝvjǝs.

— Te eʃkǝ med kezǝn tujsǝrǝsǝ! Dugǝ-nin vǝrdnǝtǝ! Mun gortad da viʃtav, kǝz-mǝj loi. Su: vosti-pǝ...

Nǝlka kutis ʃǝtǝpǝn mu vlǝʃ. ʘoŋka tajǝs adǝis da nimkoda gorǝdǝis:

— So-i saŋ!.. Mun-zǝ gortad da viʃtav. Kolǝkǝ, mǝ eǝe-zǝ vetla da stavǝ viʃtala? Dorjǝstǝ tenǝ, en, miʃa, pov! ʘoŋka ʃuʃa vizǝdlis gǝgǝrǝs.

— Oz kov... En mun,—vasnitǝs nǝlka. ʘǝtǝis da plaʘ-tǝ vǝvǝʃs ǝrknitǝs bussǝ.

— Kolǝkǝ, vetla eǝe?—zvoja sǝʃis ʘoŋka da kartuzǝ ǝrdǝzǝk juras ʃujis.

Nǝlkaǝs ʃinvǝzǝjǝsnas vizǝdlis sǝ vlǝ. ʘuzǝm ǝaʃtalaǝs ʃinvasǝ ʃǝskigtǝr vara ǝslovzǝis da suis:

— Oz kov, en mun... Mamə oz rađejt korьsjastə.

I mədədcis Ҙonka dorə, nəsta kьkьs vərladoras vi-
zədləmən.

Ҙonkalь gaztəm loi. Şuşalan, zvojalan pozasə¹⁾ sije
nəzjənikən vezis, vara mьskьrtcis, çəvlat̄tis da kijьlas əsalan
nopsə mьskuas sьvьtəm mьşti gorədis ььkalь, kor sije-ņin
kutis vərdnь tuj çukьl sajas:

— Prəseaj!

Munig mozьs ььkals nəsta-na vėgədcьlis i sajali.

IV.

Rьt-ņin vəli matьsmə. Sьmaləm vəzьn moz, loi şəkd
lolavnь sьnəds. Səndiьs ulьn-ņin, i topoljaslən jьvjasnьs
loinь çevьd-gərd rəmaəs. No nalьs lapjassə sevradan rьtja
vizərijasnьs vəsna najə,—zuzьdəs da çəvlənəs,—loinь nəsta-
na vьt̄tə sukьkəs da zuzьdьkəs... Na vešt̄n jenezьs eə-
zə şədədis, remьd barkat kod loi da vьt̄tə ledçьstis mu-
laьs.

Ҙonkalь nəsta-na gaztəm loi da veşigtə mьjьškə sus-
təm. Sьь okota loi munnь dēds dorə,—vizədlis as gə-
gərys da terьva mədədcis vekn̄dik uliç kuzals veşkdə.
Miləştina kornь sьь ez vəv okota. Munigas vura kьlis, kьzi
morəsas jona terьva jəpkis-nəjtcis şələmьs, i mьj vəsnakə
dьs loi munnь i məvravnь... No ььkals çekьzi ez vun
sьlən, vek məvravn̄is: mьj-ņin sьkəd əni? Ozyr kerkaьs-kə
sije, nəjtnь kutasnь; stav ozyrys—gorsəs; a gəl vař-mam-
lən-kə, gaskə-i oz nəjtnь... Gəl kerkajasad jənzьka rađe-
tənь çelədtə, na romьş uzalьşjasəs vidçьşəñn̄-da. Məda-məd
vəřsa vərisnь juras dəzmədcьş məvrjas, gaztəmьs ətarə rьr
jənzьka řədəlitis.

Ҙonka kьlis panьd loktan stadalьş sum.

So-i dēds loktə.

Sь vəřsa şəkdə lazjaləmən vořlalə stan̄içnik (kazak) —
sapkasə rьdə řinkьmjasəzьs lezəma, kijas veđ.

— Zdorovo, bur mort!

Kazakьs loktis pləř na dorə da sьşis dēdlь voça:

— Eəe-i tjanlь zdorovo!

Seşsa tuv̄tcis paşkd vořkolən, suvtədis korьşjas vьlə
asşs veşkodə vizədan řinjassə da çəvoligtьr gьzjьşşis.

¹⁾ P o z a—sulalan nөг.

Љонка jona шуша визәдис казак вьлә, дедә җиткьрәлис ашсы жуаһан шинжасә, а казак век җәволис. Сеһша зьнвьә һузәдәм кьвнас кьјис уссә, һаклалыстис vomас да вәр јәткьстис ортсә. Вејдыр җәволәм вәргьн дьса сьаһис:

— No, vetlamәј җукәртҗанинас!

— Мьјла?—җујмис дедко.

Љонкаләп ьркмуни шәләмьс.

— Колә... Ғәктиснь. Ну!

Казак бергәдҗис да pondьvлис муһнь. Кор казалис, мьј дедко да дөтинка ез вәрзәдҗьнь, скәра-һин горәдис:

— No, мьј-пә онә локтә!

Дедә да Љонка терьва мәдәдҗиснь сь вәрша.

Љонка казалис—дөдәьс вара-на мьјкә пакәһитәма: сьләп vomдорјасьс тиралыстәнь, дај кijasнас зила лүкьһсә кинувјасас. Көркә Тәманьн сижә вәли гушаләма веллә. Секи сижәс кутиснь да jona Һеравлиснь, нәјтиснь да војнас вәтлиснь стәһиҗәьс. Секи најә дөдьскәд узиснь һа вьльп—moreьс скәра мургис... Секи дөд војвьд ојзис да јурбитис, аһсә гуһаһьһән видис да корис јенһь прәсеа.

— Љонка...

Љонка здрәгмуни, вокас дөдән туvкнәтәмьс. Сьләп җүзәмьс һузәләма, кос, мьјьһкә jona povзәма...

Казак муһә вит воһков кьмьп возып, труvка куритә да вөддән куҗкалә јәпјьвјас. Веһигтә әтҗьд ез бергәдҗьв пәләп.

— Na, воһт со тәјәс... сьвьт... рееәг рәвсас... Аҗьд премејит, кьтҗә сьвьтан... меd вәртә vерман воһтнь...—тәкәтә кьвмәп вәһитис дөд да Љонка дорә тоpәдҗәмәп мьтҗис сьль киеәмкә јокмьл.

Љонка здрәгнитис povзәмьlsa. Забор дорә матәззьк һивәдҗис, кьтҗә jona сука ретәма јогтурун. Казакь паһкьд мьскас зоргигтыр һузәдис кисә да, һинвәзнас турасьс вьлә визәдләм-мьһт, җәвтис турун рьекә...

Дәра јокмьл уһигас разһис—Љонка адзьлис кеһьд җветокјаса җьсјан. Рьр-зә һинвозас кьптис вәрдыһ пьв. Зик вьттә ловја... Вәрдәмсььс вара-на кутис јургьпнь Љонка реһјасьп, сьль казитҗис, вьттә сь воzә му вьлас уһаләнь југьд һинва молјас.

Тәәм нога вәта-вемәсән Љонка рьрис дөдьс вәрша казакјас җукәртҗанинә, сеһ кьлис киеәмкә мургәм—увгәм,

вѣтѣ ру рѣшъ адзѣлис, кѣзи дедѣ поршъс ѡзѣд рѣзан вѣлѣ кѣштиснѣ напторјас, і тѣѣ напторјасѣс ѣвѣда ушалиснѣ рѣзанѣс вѣлѣ...

Сешса на вѣстѣ корѣтѣснѣ зузѣд саркајаса una jur; jurјасѣс і саркајасѣс зумѣсѣс—најѣ вѣтѣ ру рѣкѣн legigtѣр мѣјѣнкѣ јона strasnѣјторјѣн грѣзитиснѣ... Drug sešsa ded-sѣ kutisнѣ кѣк јон mort da durpѣpѣs moz pondisнѣ вергѣдлѣнѣ...

— Veš suannѣd, pravoslavнѣјјas!.. Abu me мѣза, sotaj јенмѣs!..—goraa љilѣstis dѣd.

Љонка вѣрдзис да зозѣ пуксис.

Seki sešsa і сѣ dorѣ loktisнѣ. Pukšѣdisнѣ laviѣѣ da paškamсјujsѣ stavnas sobisнѣ.

— Sѣrѣ Daѣѣ гѣтѣрд! Nѣnѣмѣш palѣn abu!—goraa kodkѣ sѣšsis Љонка pel vozнѣn.

— A gaskѣ кѣтѣкѣ најѣ зѣвиснѣ-da?—kodkѣ nѣsta-na gorazѣyka voѣa gorѣdis. Љонкалѣ љajtѣѣ, вѣтѣ stav тѣѣ sѣјасѣс куљкалѣнѣ јuras sijѣs, і сѣлѣ loi seeѣm strak, мѣј vѣзѣрѣс вѣри, drug вѣтѣ sunѣstis куѣѣmkѣ šѣd гуѣ, kodi сѣ vozнѣn voštis asšsѣs рѣdѣstѣm voпsѣ.

V.

Kor Љонка saјkalis, сѣлѣн јурѣс вѣли кујлѣ дѣдѣс рѣзѣс ѡлѣн; сѣ љuzѣm vѣstѣ корѣтѣѣma dѣdѣslѣn nѣsta-nѣn јона omѣltѣѣm љuzѣmѣs. Poligtѣr љitkѣrašѣn dѣdѣ šinјasѣš Љонка кѣмѣс вѣлѣ vojtalѣнѣ gudѣr šinva vojttјas da љuzѣmвѣn кузѣс vizuvttigѣn јона zѣv gilѣdѣнѣ...

— Saјkalbстin-ѣ, donaѣј?! Munam таš. Munam, lezisнѣ, proklatѣјјasѣd!

Љонка љetѣis—jur рѣкас вѣтѣ мѣјкѣ šѣкѣdтor кѣштѣmaš da вѣтѣ vot-vot sijѣ usas pelpom вѣvšsѣs... Љонка kutis јursѣ kijasnas da nѣzјѣnikѣn ѡmzigтѣr kutis ѣtarѣ-mѣdѣrѣ katlavнѣ јursѣ.

— Jurѣd-nѣ višѣ? Šѣlѣmsѣrѣј!.. Matѣvostisнѣ најѣ teјameјas... Zverјas! Kinzal vosѣma-pѣ da куѣѣmkѣ нѣv љsјѣn uskѣdѣma... Sešsa mi вѣлѣ-і љajtѣнѣ!.. Ok, gospodѣј! мѣјъс vара nakazitan-a?!

Dѣdlѣn zurtan гѣлѣсѣс вѣтѣ љapalis Љонкаѣs. Сѣ vѣсна Љонка vesјstis dѣdѣс dorѣš da vizѣdlis гѣгѣрѣс...

Najə vəli pukaləny stanica romyn, jona cukləş osokor pu ulyn. Voj-nin puksis, petis təlyş. Təlyşlən keləy jugərjasəy paşkalisny ştepəd—nəsta-na gaztəm da tırtəm loi gəgəryş. Blyn kyphtalisny kymərjas da nəzjənik kvvtisny. Najə vevttisny-nin təlyşsə da şəd vizərjəsən palskəşisny mu vylə...

— Munam, donəjl!.. munny kolə,—səşis ded.

— Pukalytam-na!—nəzjə ʔslovzis Lonka.

Lonkaly şələmvylyas vois ştepyş. Lunyn ştep kuza vetlig-munigas vəli radejtə vizədnə, kəzi blyn jenezys pykşə paşkyd morəsa ştep vylə... Seş vəli məvprnas çajtə gryş karjas, kəni jəzys vıvti burəş, kodjaslyş oz kov kornə nan—aşnyş şetasny, kortəg mytçasny... A kor-zə sʔ vozyn drug vəli tıdovtças stanica, vara tədsa kerkajasnə da seni olyş jəzyskəd, seki Lonkalən şələmny usə vəli sogə, veşigtə za-bednə loə seeəma ʔlaləmyş.

Əni sijə məvpaligtyr vizədis vozə, kəş vəli nəzjənik kyphtəny kymərjas. Tajə kymərjasəy slyş çajtçəny şəd eynən, kodi kajə sijə şurs truvajasəy ʔzəy kəras, kod jəlyş jona radejtlis məvpravlyny Lonka... Dədlən kəzəmyş torkis slyş məvprjassə.

Lonka vizədlis şinvaən kətaşəm çuzəma dēdyş vylə, kodi gorsa apalis sʔnədsə.

— No-inə, pukalytam, pukalytam!—səpkədçə ded, ačşyş myjkə teskodə nımyalə da kəpaulas lukjəş.

Lonka mədarə bergədçis da vara kutis vozlan vizədnə.

— Lonka!.. Vizədy!..—şələmşənyş drug gorədis dēdyş da jona kəzigtəy mytçis dətinkaly kueəmkə jugjalan da kuztor.—Ezş! Ezş-əd!.. Şo-zyn sulalə!..—ʔzəy gorslunəş da dojəş vəşna slyən kijasəy da vomdorjasəy tiralisny, a çuzəmyş stavnas trakjəşis.

Lonka zdrəgmuni da vestəstis dēdyş kisə.

— Zev ədjənzək!.. Dēd, zev-vaj!..—kəvməşəmən səşis Lonka, şuşa zev vizədlis gəgəryş.

— No, myj te, jəjukəj?.. Myjəş-nə povzin? Vizədli me əşinas da adzi—əsələ tajə... me kurəsti daj şuji paşkəm ulə... seşşə kust ulə zevi. Kor petim stanicaəş, me vıttə sarpaəs uškədi, kopərtçyly da-i voşti... Jəjjas-əd najəl!.. Eə-i çəşjansə voşti,—so-taj sijə kəni...

Dədə kəskis tiralən kijasnə çəşjan da pərknitis Lonka şinvozy.

— Լոճկա ֆինօզն Դրոկ կրտիս տաւոմ քերաս: սիյո Դա ԴեԴն տերեա միոնն ստոնա կոզա, ոզ Լիտնն վիզեԴնն յոզ վեԼո, րոԼոնն. ԼոճկաԼի քայտո, միյ կոԴի ոկոտիտո, սիյո-ի վերմո ոա-յոս րիոնն, վիԴնն, կոչկոնն Դա քոԼոնն... Զոօրյոս-ի, րոյոս-ի, կերկոյոս-ի—ստոնն վետո ու րիոն ԼոյոյոԼո... կեԼոնն կուեոմկո յոզԼոն սկոթ քորոյոս... ՈոԼոն տոյո տոյոս րոմտոմ կոզ, մոյոս վեԼո րետոննն ոզ տԴոն... Գոցոթ ոո վեԼո յերքոնն ԼոյոյոԼոն կերկոյոս, կոԴյոսԼոն ոսոնյոսնն վիքոսոնն. Դրոկ սեքոս ոտի ոսոնն կե-Լիս ցորեԴոմ: „Վերյոս! Վերյոս! Գոսոսքոյոս!..“ Լոճկո քոնօզյոս-ոոս վիզեԴԼիս սեԼոն Դո Դոզիս ոնտոյոս օրԴեԴնն րոնն, կոԴոս-տոյ րոնԴեԼիս օրեԴոնն... Ոննկո վետո կեոնն ուզեԴԼիս,—քոնյոսնն Լոկնն յոյոյոԼոնն, յեմյոս կոԴ ԼեքեԴոք.

Տո յեԼնն մոնրոստիցոն Դետոնկո սկոթնն վիզեԴԼիս ԴեԴնն վե-Լո. ԴեԴնն միյկո վեկ-ոո օրմոցոտո-օիտոօվեԼո, րերկոԴո յորոնոս, Դո քոսկետեԼո քոզոնքննն րոքոսո.

ՏոնքոԴո կեմոթ րոսկեքոսիս տեԼնն վեԼո; րեմԴիս—ոնոնոմնն եզ կոտ տԴոնն. Լոճկո եզ կոտ Դոզննն վեքիտո ԴեԴԼնն քո-զոնն... Մոնրոնոս որտոքոԴԼիս ԴեԴոս Դո ոնտոյոս օրԴեԴնն րոնկոոս, վետո կոսյոս տեԴմոնն—կոԴոնն Դոնոքոնն? Ի միյԼոկո ԴեԴնն սեԼնն կոզիտոս կոտեմոն, մոստեմոն Դո սկոթոն. ՄիյԼո-ոո սիյո ոօօԴիտիս րոնն? Րոզո-ոմոյ սիյո? Ոննն-ոԴ օրո սեԼոն...

Ա ԴեԴնն րեր օսքոնն յորտիս:

— Տո սոյո-կո եքո քոզնն!.. Տեկ եքո Լոնո մե կոլի...

— Ոո!..—միյկո Դրոկ քոմոնի Լոճկո րերկոնն.—Լոնտ-ոն տե! Կոլի ոմ Եքո, կոլի եքո... Օոն տոյ, սո, կոօ... Գոսո-քոն!..—քոլեոտիս Լոճկո Դո Դրոկ, ստո տոստերոնոս տիրոԼոմոն, քետոս կոկյոԼոս.—Րերնն ցոսոքոնն տե!.. Ս-ս!—սիյո քոօրտիս օս-քոնն յոԼոնիկ, կոս կոօրոնն, րերկոԴեոտիս քոօլոնտոմ ԴեԴնն րեր ոլնն Դո օրո քոքոԴո սոմոտեքոսիս-րոկոսիս մոո, րոնյոս րերնն տոյո սոօԼիցտեր:—ՔեԼոԴԼնն ցոսոԼիո... Ակ, օր-տոյ!.. Րերնն-ոն-ո սետքո-զո... ՄոԴորյոյոքԴոԴ տեո տեք ոզ րոքոտիոնն!..

Տերքոնն Դրոկ ստոնոս վերչեԼիս, տերի քոն յորոնո, կեԼեԴԼոզ յոյոթոն Դո րոքոօօլի... Տիյոս քեօրեԴնն րեմեԴնն յոԴրոցմոնլի Դո յոԴոկ Դերո կեզԼո օրլի... Եիրկոնիտիս-ցոմեոտիտիս. Մոսո Ի յեոե-սո յերեԴոմոնն կոտերտիս տերքո վեօԴորտի ցոմ սեԼնն. Ա յեոեոտիտիս Լեօիսնն սոկ կեմոթյոս, կոԴյոս վոյտիսնն օս րոօս տեԼննն.

ՐեմեԴ Լոյ. Կոնկո օլնն քոօօ, ոո ցրոնոյո, օրո-ոո քոօր-կեոտիտիս քոԴօօօ Ի յոԴոկ մեքոտի վեԼնն քեօօօԴեքո-ոնն մորկոնիտիս ցոմ... Տեքոս քոօլոնն ոսի, կոԴԼոնն վետո րոմնն օրո.

— Deduska!—vьlьs gьmьstəmьs jona poləmən vidçi-
šig vasnitis Լոңka.—Munam stanicaas.

Jenezьs vara vərzьlis, da, kelьdləz jugərən əzjьvləm
vərьn, vara çəvtis mu vьlə jon gьm-sь. Bьttə una šurs kərt
list gьvdisnь mu vьlə, məda-məd verdanьs unmaligtyr.

— Deduska!..—gorədis Լոңka.

Ըьm sьən vevttəm sьlən gorədəmьs kьlis kьzi zołanik,
potəm zьnqanə kučkəm sь.

— Mьj te... polan...—vərzədçьtəg, kirgəmən sьašis ded.

Kutisnь gьlavnь gьrьs zer vojttjas,—nalən kьsədçə-
mьs kueəmkə aslьs šikas guša sьa, bьttə vozьvь mьjьškə eəktənь
vidçьsнь... Ьlьn sija vьdmis ətьrьsja gora sьa, bьttə jona
ьzd seətkəən zьrtənь kos musə, a tani, dedə da Լոңka do-
rьn, vьd vojtt mu vьlə ušigas, orjədləmən, zev zeңьda tьp-
kis. Ըьm sьjas ətarə matьsmisnь, jenezьs eəkьda zev əz-
jalis.

— Og mun me stanicaə! Med menə, pərьs ponjəs, gu-
šašьsəs... tani zerьs pədtas da gьmьs vijas!—vindaligtyr
sьalis ded.—Og mun!.. Ətnad mun: so-taj sija, stanicaьs...
Mun!.. Tani en pukav... Mun!.. Mun, mun!.. Mun!

Dedьs vьrəm gələsən-nin gorzis.

— Deduska!.. Prəštīt!..—sь dorə matьsmig kutis kev-
mьsнь Լոңka.

— Og mun... Og prəštīt... Šizim vo me tenə ləlkujti-
vьdti... olisə eəe-zə, te radi... Mem-nə mьjkə kolə-əməj?
Kula-əd me, kula... a te suan—gušašьs, vər... Kod radi
vərьs? Tenьd... tenьd stavьs... Na vošt... vošt...Tenad ələ-
mьd radi... çukərtli so i gušaši.

Dedlən gələsьs çilzəməz lьbis, jona povzədis Լոңkaəs.

Štəpsə i jenezьs sьrkjədlan gьm sьjasьs əni gьmgisnь
zev eəkьda da goraa, bьttə terməšisnь məda-mədsə ordjə-
mən mьjkə vištavnь muьslь. Çardvijasən sərələm jenezьs
tiralis, eəe-i štəpьs tiralis—to sija ьpmunlə ləzov vijən, to
sevrašə pemydnas.

Kutis kištнь zer. Çardvi jugnitigən stałən jugjalan zer
vojttjasьs sajadisnь stanicalьs melija çuksalьs vijassə.

Լոңka sьrmis tusətьrnas poləmbьsla, kьnməmbьsla da
dedьs vozьn ašsə mьzaən çajtəmbьsla. Sija suvtədis paškьd
šinjassə da, šinlapjassə vərzədtəg, kьvzis dedьslьs gələssə.

Loŋka čuvstvujtis, mǝj deds vǝrztǝg pukalǝ, no sǝlv vek čajtčis, mǝj deds drug vosas taš, munas kǝtčǝkǝ da ǝtnassǝ sijǝs kolas tatčǝ. Loŋka, kazavtǝgǝs, pǝr šivǝdčis i šivǝdčis deds dorǝ da, kor gǝrzzanas inmǝdčis sǝ verdǝ, zdrǝgmuni, kueǝmkǝ strasnǝjtor loǝm vidčǝšis...

Čardvi časnitis jenezsǝ da jugdǝdlis kǝknansǝ—najǝ kutkǝrtčǝmas mǝda mǝd verdǝ, zev zolǝaš, a pu uvjas vǝv-šan letčan vǝlv kiškǝlǝ najǝəs...

Deds senašis kinas da pǝr mǝjkǝ vormočitis vindalǝm sorǝn—tǝdčǝ, muzǝma pǝrǝš-nin.

Loŋka vizǝdlis sǝlv čuzǝmas da zdrǝgmuni povzǝmlǝ-ǝs... Sǝlǝn čuzǝmǝs lǝzov čardvi ǝzjigas kazitčis kulǝm mortlǝn kod, a vǝran šinjasǝ vizǝdisnǝ jǝja.

—Deduskal!.. Munam!..—gorǝdis Loŋka da šujis jursǝ dedsǝ pizǝsjas kostas.

Ded korǝrtčis sǝ veštǝ, kutis vǝsni da kos kijasnas, torǝdis as verdas i drug lečǝda gorǝdis, kǝzi kapkanǝ sedǝm kǝjin.

Tajǝ gorǝdǝmšǝs jǝjmǝmvǝjǝ voǝm Loŋka dǝeǝšis deds verdǝš, četčis da nǝv moz lǝjǝstis kǝtčǝkǝ vozlan—ušlas, četčas da vara kotǝrtǝ čardšǝs jorǝm pǝškǝd šinjasa, pǝr pǝdǝzǝk i pǝdǝzǝk munis pǝmǝdas, kodǝ čardǝstigjasǝn to drug vǝrǝvlǝ, to vara torǝda sevrǝdǝ povzǝmlǝš vešǝpǝrǝm dǝtǝnkaəs.

VI.

Stanicasa čǝladjas aski ǝsǝvnas kotǝrtlǝsnǝ šikt saǝ, no vǝr zev ǝdjǝ loktisnǝ da stanicaǝn stavǝs ǝzǝdisnǝ. Najǝ vištǝlǝsnǝ, mǝj osokor ulǝš adzǝlǝsnǝ tǝrǝtja korǝšsǝ: burakǝ-pǝ vijǝmaǝš sijǝs seni—verdas kinzal kujlǝ.

Kor gǝrǝš kazakjas loktisnǝ vizǝdlǝnǝ zǝvlǝ ǝ sǝzi, najǝ mǝd-torǝzǝk adzǝisnǝ. Starikǝs lovja-na vǝli. Kor matǝšmisnǝ sǝ dorǝ, sijǝ pondǝvlis četčǝnǝ mu vǝvšǝs, no ez vermǝ. Šor-nǝš oz-zǝ-nin artmǝ vǝli, i sijǝ šinva tǝra šinjasnas mǝjkǝ jǝlvš juašis vǝtǝtǝ da pǝr mǝjkǝ korǝššis jǝz čukǝršǝs, no ninǝm ez adzǝ i ņekueǝm ǝtvet ez kv.

Rǝtjadorǝs sijǝ kuli, i gualisnǝ sijǝ-zǝ mestaas, kǝtǝš sijǝs adzǝisnǝ, osokor ulǝ. Klǝdvisee vǝlv guavǝnǝ ez sunǝ: ǝtǝkǝ, sǝ vǝsna, mǝj vokǝvǝj mort, mǝdkǝ, gušǝšš, a koj-

mædkæ—pækajannætæg kulis. Sь verdbьs ñajt pьekьs adzisnь
kinzal da çьsjan.

A kьkæ-kuim lun mьşti suris-i Loŋka.

Stanicasan ñeьln şterьn, æti vьbd guran veştn, kutis-
nь mьjkæ rakajas gəgravnь, i kor munisnь seş vizædlьnь,
adzisnь ñetinkaəs, kodi væli kijassæ sevgædamæn da çuzæm-
nas mular vodæmæn kujlæ ul ñajt pьekas, guran pьdæsas.

Voзьnsæ væli kæsjænь klædviseæ vьlæ guavnь sijæs, kьzi
kagaəs, no mævpьstisnь da puktisnь ñedьskæd ortçæn, sijæ-
ze osokorьs ulæ. Musæ leptisnь gu vьlanьs da suvtædisnь
iz krest.

JUAŞANJAS.

1. Mьj væсна pиnæ voisnь Loŋka da ded?
2. Mьj væсна ñedæn çьsjanæ guşalæmьs seeæma şælemas jizis
Loŋkalь?
3. Mьj raði-næ væli ñedьs guşæşæ? ñedæ kueæm kьvjasьs tajæ-
tor tьdalæ?
4. Mьj şorñitlis ñedьs ozьrjas da gæljæs jьlьs? ñedæ kьvjasæn-
zæ şetæj ævetsæ. A mьj şorñitlis na jьlьs Loŋka? Mьj væсна Loŋka-
ьs seeæm tomæn-na velalæma værgьşnь ozьrjas da gæljæs olan-nog
jьlьs?
5. Nьvkæd şorñitigæn kueæmæn petkædlis aşşæ Loŋkaьs? Gizæd-
şьs lьddæj seeæm injas, kæni viştalæma, kьzi Loŋka şælæmlь inmis
nьvæn sogьs, kьzi nьlkasæ sijæ burædis, mьjæn kæsjis otsavnь.
6. Mьj væсна nьlka ez voşt sьlьs otsæg? Nьlkalæn ætkazitæmьs
kueæma inmis Loŋka şælæmlь?
7. Aslas gæl, koran olæmьs raði kueæm jøktorjas terpitlis Loŋka?
8. Gizæmæn viştalæj kojmed glavasæ.

ÇERIKЬJЬŞJAS.

Ťima Ven.

Tuvsov sondi letçæ şoræn,
Dьr oz unmovş Komi mu.
Katæ pьza lьadorьn,
Şungæ kьrkæe dorti ju.
Mædlapæln keļьd lьa,
Juæ sunæma viz kьa.
Nærgьs jьln şiktjas, jæg...

Եօկ-լաղտօմա քարմա վօր.
 Կըրկօ՛՛ Ժօրն, կօշտօր ի.
 Կօժ-նօ ի սօնի?.. Տօնի մի!
 Զօղ, Զնօ... սնա մուկօժ:
 Զօղն շօրիկն շուկօր!
 Երբ Ժօրն մօյժօմ, յօն...
 Սնա շօրի կնյամ սօն!
 Շօնտամ վոյր Եժժն յսօ.
 Տօնի քնձօ սուկամ մսօ.
 (Կըրկօ՛՛ Ժօրն յսօժ յիր,
 Մօրմօ սօժն Եժժ յիր).
 Աննամ երբ Ժօրն քուկսամ,
 Մոյրսամ սօն շօրօժ շօրօժ.
 Մօյժօմ, սօրօմ, շօրօմ սօ,
 Երբ Ժօրն յոյրսօմ ժր.
 Քօտօմ սնյօ սօնի յոյր,
 Մօկ-նօ օժ սժ շօլօժ շուկօր.
 Իսնօն քօշկօն յօմ:—
 „Մօժօ! Մօյժն օժ յօ քօմ!“

* * *

Զօրցօ ¹⁾ սօնի քարմա վնն.
 Տօնմօ, շօտժօ Կօմի մս.
 Զրօժսօն մօսննյան սօ կնն.
 Տօնցօ կըրկօ՛՛ ժօրի յս.
 Լօղնօմօ-նի սօրնի-մօյժօմ:
 Տօրկմսնօմօս քօսնի յօյր.
 Երբ ցօցօր սօն յի քօն,
 Կօժի կննն, կօժի ցօն,
 Կօժի շօտկնրտօմօն սժ;
 Կօժի յսօժժօմօ կսժ,
 Զտրօլօսօ կօմտօմ կօկ,—
 Կօժն քօնժօ սն սօց;
 Սժ շօրիկն շուկօր.
 Մօյժօ-սնն սօնի յոյր:
 „Զննօ, սժ-ժօ, մսօ քի!
 Կննամ... Մօյմիս կօշտօր յի!“

¹ Զօրցօ — վննօժօ.

*

*

*

Meli sonđi kajis vьlə.
 Olə stavnas Komi mu.
 Şad vər vorsə, şad vər şьlə.
 Şurgə kьrkəe dorti ju.
 Sadmis Ələ, sadmis Ivə...
 „Lunsərbər-nin, attə divə!“
 — „Çəv, zon!... Mun setьs, en sər,
 Abu-zə-əd lunsərbər!“
 Kьjsьs vojtьr źvirkan çetças,
 Ədjən vadər dorə letças.
 Çuzəm gozjaləma gərd,
 Bьttəkənəş ьrgən pərt.
 „Vidlam! Kueəmkə jəj jokьs
 Ez-ə vugьr saməs kokьst?
 Sedəma vit sьvja jərs!
 Çuzjaşə zev, pesşə—skər...“
 Zььl-əd gazьs kodьr petas,
 Kodьkə-i jərspi sedas.

*

*

*

Терьва zev pьzə səlam,
 Səvtam setçə çeri, kəluj.
 (Mukəd dьrji jərsьd—no!!
 Setçə sijəs dert on kol).
 Živgə pьza ləñ va ңььd.
 Varov şorņi vara kьlə,
 Tiłskə çeləd şeram sь.
 Vorsьstə posniđik gь...
 Şeram laņas—şьləm əzjas
 Joş gələsa kьjsьs jəzlən.
 Jurgə gəgər miça gor—
 Kodьr gaza, kodьr nor...
 Şььd ləz ju mьsku-vьvti
 Çar zozəg-moz pьza kьvtə.

İçət pьza çəz kod ¹⁾ şuş,
Sijə suvgə vьttə juş.

* * *

Jenez sərşan sondi sotə.
Oңalə rəş Komi mu.
Kьvtə gortas posni kotьr,
Şuvgə mojdigtьrji ju.

JUAŞANJAS.

1. Kueəm kadə çelad mədədçisnь çeri kьjnь—tulьsnь, gozə-
mьn aji-nə arьn; rьtnь, lunьn aji asьlnь? Kəni sь jьlьş gizəma—vьlьş
lьddəj.
2. Kьjšiganьs kьzi kadsə kollənь çelad?

UPRAZNEŇŇƏJAİS.

1. Kьvbursa vьd glavalь puktəj ңimjas.
2. Aşnьd gizəj vişt, kьzi kьjšьvlannьd iivə votçьvlannьd.

PARMAŇN ZABASTOVKA.

M. Gorkij.

Genujaьn ²⁾, vokzal dorsa içətik ploşead vьln çukərt-
çisnь una jəz—unzьkьs rovoçəjjas, no eməş eə-i vur paş-
kəma da eəg jaja mortjas. Jəz çukər vozvьln—municipalitetsa ³⁾
şlenjas. Najə jurjas veştən dələlə karlən səvkьş vurəm
vьd znamja. Şkəd ortçən sporədçənь rovoçəj organizaci-
jajaslən una rəma znamjajas. Jugjalənь plagjaslən zarni tug-
jas, sьrjas da kəvjas; zarniaşənь plag rujaslən joş jьvjasьs;
kьsədçənь səvk znamjajas; jəzьs ьzgьstənь.

Pьlən şinşəm megrən zьmvizə mramorьs teçəm vok-
zal, bordjassə sevknitəma, vьttə kəsə jəzsə şmьrtnь. Por-
tьş kьlə parokodjaslən şəkьda puskəm, vintjaslən vaьn ver-
galəm, çəplən zolkəm, tutsəm da jəzlən gorzəm,—ploşead
vьln lən, gəgər ojdəma sondiən da zarьsla şəkьd lolavnь.
Balkonjas vьln da kerkajas əsinjasьn—pьvavajas, nalən
kijasənьs zorizjas; eə zə iьdalənь praznik dьrji moz pašta-
şəm çelədjəs—najə aşnьs zorizjas kodəş.

¹⁾ Çəz—utka.

²⁾ Genuja—İtalijaьn kar.

³⁾ Municipaliyyət—burzuaznəj stranajasьn karsa samoupravleçə.

Tutsigtur stacija dorə iskovtis lokomotiv—jəz çukər zdrəgnitis; šəd lebačas moz jurveštānəb kačlisnə çukrašəm šlapajas; muzikantjas voštisnə trubajas; kueəmkə oləma jəz senašigtur mɔjkə vištālənə jəzəslə.

Šəkəda, termastəg jəz çukərbə poti—prəstmədīs uličə pətəkadan tuj.

— Kodəs-nə vstrečajtənə?

— Parma karəš çeladjasəst!

Seni, Parmaas, zavastovka. Kəzajevajas oz letčəšnə, rovoçəjjaslə loi šəkədi; i vot najə çukərtəmaəš asšənləb çelad-sə, kodjas eɔglānəb kutəmaəš-qin višədčavnə, da ɔstəmaəš Genujasa jortjaslə.

Vokzal doršan radən-radən mədədčisnə posni vojtr. Najə sɔriletki paškəmaəš da sɔ vəsna vɔttə gənaəš, vɔttə kueəmkə asləs šikas zverokjas. Kijasən kutčisəmən vitən-vitən munənə radjasən—zev posničikəš, busaəš, tɔdalə, jona muzəš. Çuzəmnləb zvbəš, no šinjas doləda da gaza vizədə-nə. Kor muzka kutis vorsnə Garibalđiləš¹⁾ gimn, tajə oməltčəm da eɔg çuzəmjas vɔvti kotərtis num. Jəz çukər kɔrɔd šələmən gorədis, znamjajas kɔrɔrtčisnə posni vojtr-lə ranədi, ɔrgən trubajas goraa jurəvtisnə—çeladjas zduk kezlə padmɔvlisnə, vɔttə çujmɔstlisnə taeəm vstreçəbš. Seš-ša vər drug zvoja veškədčisnə, vɔdmisnə, šurtčisnə əti lov-ja tusaə da una šo gələsən, no əteəe, gorədisnə:

— Med olas Italija!

— Med olas tom Parma!—voça gorədis jəz çukər da gɔn solknitčis çeladlan.

— Med olaš Garibalđi!—gorzənə çelad. Najə rudov vanɔrən pɔrənə jəz çukərə da vosənə setçə.

Gəgər loi prazniklunə kod gaza, vešigtə rud mramor kutis zorzavnə una miça rəmən.

Dələlənə znamjajas, vlə kaçənə šlapajas da zorizjas; gɔrɔš jəz jurjas dorə kɔrtisnə çeladlan jurjas; posni kijas kutalənə zorizjas da çoləmalənə gɔrɔšjasəs... Sɔnədən goraa, ətɔrɔšjən jurgə:

— Med olas socializm!

— Med olas rovoçəj Italija!

¹⁾ Garibalđi—Italijān mezlun vəsna tɔskašəš vozdi. Ovliš 1807vo-san 1882 voəš.

Pəsti stav çelədsə voştalısın kijas vılə. Posnijas pu-
kalənlə gırləş jəz pəlpomjas vıln; mukədsə kucəmkə zumıls
çuzəma uska jəz morəs verdənləş topədəmaəş. Çorzəmlə,
şeramla da zıkla muzıkəbləş təkətə kıləstə.

Jəz çukərəd səjtənlə pıvavajəs, najə əktənlə koləm çel-
lədsə da mədə-mədlə gorzənlə:

— Te, Anqita, kıkəs voştan?

— Da. Te-nə eə?

— Eə-i kəktəm Margaritalə ətəs...

Çəgər nımjalənlə dolıd çuzəmjəs, əzjalənlə şınjas... Za-
vəstovseikjaslən mukəd çeləd şojənlə-nin nə.

— Mıjan kədəd ta jıls ez mənpavlınlə!—vıstələ le-
vəçlən kod nıra starik; voməs sılən şıgara.

— Şağ-əd taztə...

— Da! Şağ daj təkən artmə...

Starik pərjis vomşəs şıgara, vızədlis pom vılas da bə-
lovzəm vərlən pırkıtılıs pəjımsə. Səşşə as vərđəs kəzalıs

Parmaḅ voəm kḅk deṭinkaəs, burakə kḅk vokəs. Starik zumḅstçis, vəçis zev skər çuzəm—çeladjas jona ŝuŝa vizədis-
nḅ sḅ vḅlə—kijassə paŝkədis da ślapasə pḅdəzḅk ŝujḅstis
juras. Deṭinkajas eəe-zə zumḅstçisnḅ da məda-məd dorə to-
pədcisnḅ. Bəgḅntçigas starik lapkədcḅlis da petukən gorə-
dis. Çelad ŝerəktisnḅ da kus koknanḅ kotərtisnḅ izjas vḅv-
ti. Starik çetçis, ləşədḅstis ślapasə da mədarə mədədcis.

Jəktḅstalig moz munə şəd jurŝija içmon. Sijə kijədcḅ
kutəmən nuədə ar ŝizima kḅmḅn deṭinkaəs. Deṭinkaḅ pu
vasmakjasa da pəlpomjasəzḅ letçan ślapaa. Deṭinka jurnas
pḅrkədə, zilə ślapasə vaławəz vḅlas vestḅnḅ, a sijə vek çu-
zəm vḅlas letçə. Nḅvava voŝtis ślapasə da ŝḅlig-şeraligtḅ
əvtḅstis jurveŝtas. Deṭinka jursə çərtəmən vizədə sḅ vḅlə—
nimjalə, çetçḅstaləmən zilə suzədcḅnḅ ślapa dorəz.

Kuçik vozdəraa zuzḅd tusaa mort pəlpomjas vḅlas ku-
tə ar kvajta kḅmḅn nḅləs. Nḅlkaḅ ŝḅrpi kod rudḅnik. Tajə
vḅzḅd mortḅ ŝornitə nḅvavakəd, kodi kḅskə vi kod gərd
jursia deṭinkaəs.

— Taz-kə vozə kutas lonḅ.. mijanəs ŝəkḅd-nin loə
vermḅnḅ, siz-əd?

Seŝşa goraa, morəstḅrnas ŝerəktis da kaçədlis zoḅa nḅl-
kaəs. Açḅs gorzə:

— Med olas Parma-a!...

Jəz munalənḅ, ŝəranḅs nualənḅ çeladəs. Ploşead vḅlə
koḅinḅ pḅrşəm zorizjas, kampet kavalajas, gazaa şeralḅŝ fa-
kinojas ¹⁾. Uliçjas vḅlḅŝ kḅlə dolḅd ŝələma jəzlən gorzəm,
kodjas munənḅ vḅl oləm sedədnḅ.

JUAŞANJAS.

1. Mḅj mogḅŝ Genujaə loktisnḅ Parmaḅ çelad?
2. Kueəm kvjasḅŝ tḅdalə, mḅj tajə çeladjasḅs vastujḅŝ rovo-
çəjjaslən?
3. Kḅzi primitisnḅ Genujaḅn Parmaḅŝ çeladəs?
4. Kueəma ŝələmvḅlanḅŝ çeladḅ vois vḅl olanin? Lḅddəj viŝ-
ŝḅs sijəs indan mestajas.
5. Kueəmzḅk vəli karḅŝ, uliçjasḅŝ çeladəs vidçḅŝigən? Ətvetsə
viŝtaləj viŝ kvjasən.
6. Kōdi-nə seeəm kuçik vozdəraa mortḅŝ? Kḅzi koləgəgərvonḅ
ŝḅlḅŝ taeəm kvjas: „taz-zə-kə vozə kutas lonḅ... mijanəs ŝəkḅd-nin
loə vermḅnḅ“?

¹⁾ Fakino — noŝileik.

Գ Ե Մ Թ Մ Զ Ե Ր .

Vojvǔvti gudǔrtçǎ.
Sondǔs zevşǎ.
Çikǔsjas levzǎnǔ
Uliti una.
Oz sargǔ pipu-kor.
Lǎnǎdçis tǎvru.
Oz şvǔnǔ levaçjas.
Oz slǔvgǔ varǔs.
Kǔmǎrǔs matǔşmǎ.
Posni zer sargǎ.

* *
Turun-kor kǎtǎdǎ,
Vojtva-nin turgǎ...
Zerǔstis, kǎtǎdis,
Kǔmǎr plast vesjis.
Sondi van tǎdovtçis,
Gazǎn mu ǎzjis,
Şǔlǎnǔ pǎtkajas.
Varǔs-nin slǔvgǎ.
bzgǎnǔ gut-gagjas.—
Bǔd lovja zuǎ.

J U A Ş A N J A S .

1. Kueǎma tan petkǎdlǎma zer loktǎmsǎ? Viştalǎj kǔvburǔşs voşţǎm kǔvjasǎn.
2. Kueǎmi ǔvlavǔşs zǎr loktigas da zer munǎm vǎras?

M A J .

(B a ş n a)

*Demjan Bednǔj şerti
komǎdis Ped Gen.*

Vǎli bureǎ tuvsov kad.
Maj Pervoj lunǔ jona rad,
Batrak Luka gozvozǔn vugraligtǔr kujlis
—Luka,—taz çuksalis kǎzain:—a, Luka!
Te mǔj?... Mǔj talun prǎsta kollǎn kad?
Mǔj mǎvǔrǔstǎmǔd tuplaşnǔ tan, kuşǎs?
No, kujlǔstin i şaǔ. Mǔj-mǔj?..
Çǎvolǎn. Talun şǎkǔd peǎa?
Oj, trustǎ, vizǎda-da, vǔvti voştin vǎla.
Te çajtan, tǎrǔt tenǎ me eg adzǔvlǔ, eg kǔj,
Kor kueǎmkǎ-taj zevlalin listovka?
Bara karǔş? Bara kueǎmkǎ-da zavastovka?
Favriçnǎj korǔşjas ǔr gudǔrtǎnǔ... Proklatǔjǎ!..
Şikt kolǎ nalǔ... Şǔzǎdnǔ seş remǔd jǎz...

Majovka¹⁾... Tədam, kucəm sylan dukəs!
 Mьj radi paska kezə nəvi tenьd dukəs?
 Mьj radi?.. Ek, te, Luka vok!...
 Ek, donaəj, en dur... Məvprьst... lok...
 Burən vištala... A on-kə, mədьs gaskə,
 Skətina, tədlan taznađ katalazka²⁾!...
 Straznikьs-əd tani vek.
 Luka drug puzis-vezsis sek:
 Zvirsk-suvtis, gərdədis. Šin əzjə kьzi vi.
 —Kəzain,—suis:—pomnit... tajə... maj!...
 I kavьrjasə gərdьstis jon ki
 Da gorədis:—Ej, kьvzь? Vesjь, vaj!!

● JUAŞANJAS.

1. Kəzainьs mьjьs grəzitis vatrakь?
2. Kucəm nogən kəzainьs kəsjis kezədnь-ətdalitnь vatraksə majovkaьs?
3. Kodi korləma vatraksə majovka vьlas?
4. Kucəm kьvjasьs tədalə kəzainьslən rovoçəjjas vьlə ləgaləmbьs?
5. Kucəm kadə (revolucijaəz, ali sь vəgьn-ŋin) vermis ionь taeəm ŝorŋiьs vatrak da kəzain kostьn? Kucəm kьvjasьs tajətor tədçə?

KLARNET DA MƏSVIZЬSLƏN PƏLAN.

(Başna)

Demjan Bednьj.

Ətşьd — gozja kadə, dert —
 Vador verđьn, kən skətlь ovnь vəla,
 Adzьsisnь məsvizьslən pəlan
 Da klarnet!³⁾
 — „Zdorovo!“ — sьşis klarnet:—
 — „Zdorovo,“ — pəlan vištalis ətvət:—
 — „Zdorovo, vokə!
 Tədalə—te karьs...
 Səmbьn-taj og təd: avu-ə te varьs⁴⁾?“

1) Majovka—revolucijaəz taz suşьlisnь rovoçəjjaslən sьvraŋŋəjas, kodjasə vət vəçələn Maj Pervoj lunjasə. Mijan kadə—maj vozza lunša guləŋŋəjas.

2) Katalazka—səəm vezəs, kьtçə siktjasьn jərtlьvlisnь arestvənnəjjasəs.

3) Klarnet—duxovəj muzьkalənəj instrument.

4) Varьs—varin rəđs.

— Vištalin-zə, so-əd —
Legəşis klarnet:— „Tiŭst asşəd şin

Da vəlişt vizəd-nin,
Мьј жуаған мьјşurə.
Klarnet me vorsə vьvti burə.

Đert, te eə vorsьstan siz-taz,
No menam vorsəm vьjəz nekər on-nin kaç!
Əd çujmannьd ti, muzikjas, kor kьlad.

Кьvзь—vištala me мьј:
Əd menam vorsəm ulə, zьvьl,

I knəzjas, grafjas jəktəнь zev zila.
So, əni məvрьst—kodlən burзьk gor:
Əd səтьп məşjas tenəd vorsəm ulə

Bəzjas leptaləнь vьlə!“

—Tajə zьvьl,—sek suis pəlan,—grafьd miль avu rəd.

Səтьп so мьј təd:

Korkə najə jəktasнь i menam vorsəm ulə!“

JUAŞANJAS.

1. Kodəs kolə gəğərvonь məsvizьş pəlan pьddi da klarnet pьddi?

2. Мьјəп osьşis klarnet?

3. Кьzi kolə pəlanьş gəğərvonь taeəm kьvjas: „Korkə najə jəktasнь i menam vorsəm ulə!“ Kor zьvьlmis pəlanlən vištaləмьş?

MIJANƏS VEZƏSĖJAS

Vbl. Pas.

Tuvsovja zorigən
Вьдмәнъ најә...
Şələmjas ħimkodəş mijan:
Гьрьşəs vezşşjas
Petəñ taja—
Oləmlən vьlnoga pijan.
Vizəd so munəñ
Tuj kuza strojən,
Şyləmyş goraa kylə.
Stavnys zik ħimkodəş.
Munəñ şoən...
Baravan juralə ylə.
Çelaqlən oləmən
Çuzəmyş əzjə...
Galstukjas şinjastə jorə.
Вьдәнлən şələmyş
Uzavnь kəsja—
Boşçьñ kolan iz dorə.
Вьд изьñ otsəgjas
Ziləñ şetnь...
Tom viñys terьva vorsə.
Kəsjeñ gьрьşəs
Vezşşən petnь:
„Рьг gətov“—vomjasys gorzə.
Вьдтамəj, radejtam
Çelaqəs vura,
Şetaməj nalь vir mьvkd.
Seki-i mijanəs
Vezşşьd şuras—
Zorigən vьdmьş tom пьv-ri,
Tuvsovja zorigən
Вьдмәнъ најә...
Şələmjas ħimkodəş mijan:
Гьрьşjas vezşşjas
Petəñ taja—
Oləmlən vьlnoga pijan.

JUAŠANJAS.

1. Kodjas jьbьš tan gizəma—kodjasəs suəma „Tuvsov zorižən“ ?
2. Мьjla гьгьšjas taeəma təzdbьšəнь асььньс vezьšjassə vьdtəm kuza?
3. Киеəм шменаəs vьdtəнь partija da komsomol?

КЪЗИ МИЈАНЬН ВƏЛИ ВОЈНА

(Detinkalən višt)

A. S. Neverov.

I.

Sijə vojnəs me lavič dorə zozə vodi, a mьjkə unməj oz lok daj pom. Kujli, kujli, vešigtə kokəj ludzis da gorsəj pondis košmьнь. Leptьsti me jurəs,—kerka pьekəsньm pemyd gu kod,—ninəmьs oz tьdav. Səmьn mamlən lolalə-mьs kьlə krəvat vьlьn da šten sajьn məs ьirtčə, sešša peļəsьn vьtə sьr kьsədcə. Povzi me, jurvьvti sebrašəmən vara vodi, a buree seki vičko zьnjan jurəvtis, sešša əsinulьn kodkə gorədis. Mam žvirsk-četčis krəvat vьlьš, a me sajpajmunəmən kujla, kuləma nišə lovja, vəšigtə kьvjəj oz vergədcь. Vizəda—pemyd, kəš šinmad ros šujasнь. Mam kotralə kerkati, iztəd koršə, kəsja lampa əztьнь, a iztəgьs vьtə narəsnə kьtčəkə loəma.

— Saņə, Saņə!—menьm gorzə mam.—Ədjə paļədcь, donaəj, mьjkə loəma...

Kьla me mamlьš kotraləm, a pola četčьнь, vešigtə kokjasəj kutisнь tiravнь, goļəəs vьtə zag gərədən gərdzьstisнь. Kəsja eškə gorədнь mamlь, miša og uz me, da sьbs əz pet vomьš. Sešša taj sьrkmuni kerkanьm, zija-zoļə kьlisнь əsin štekləjas—kodkə vьtə setčə kučkis. Žvirskəvti me ətrəvsən da pondi gorzьнь.

— Mamə! Mamə!

Me maməs kəsja kutнь kijasnam—og vermь, mam menə kəsja kutнь kijasnas—oz-zə vermь: kьknanьm seeəma povzim mi, daj sešša kerkanьm vьvti pemyd. Łukaši me kəšakə, mam vatьra vedra pərədis, zoz paštala va loi. Ъvləьn ponjas kutisнь omļavнь, sešša mija nəsньm mədis vaksьнь. Og-nin pomnit, kor mamə adzis iztəg da lampa əztis,—ačьs, koņər, eəe-zə tiralə. Me səjəvosi, og təd, mьj-i vəčнь. Mam lokgorsən seni gorzə:

— Sanə, dona piəj, vojna paŋšəma. Kytčə-nə mi pəsjam?

Sešša-taj mijan kerka mьskьn mьjkə seeəm jona sьrk-
nitis, me vešigtə lazgədci. Vizədə-da posvozyš kotərən
pьris Paraš tət, dərəm kezьš, ačьš, kijas kutə vьglašan ved.
Mam mьjkə kəsjis sьlь sunь, da Paraš tət vьglašannas sь
vьlə bьššis:

— Kusəd vitə! Kerkaš kerkaə kazakjas vetlədləny...

Paraš tət əvtčə vьglašannas, a əsinə vьtə čardvi pьrav-
lis. Me nəsta-nin jona povzi. Mamə sunduk dorə uškədcis,
ačьš sadtəm-kod—ojzə, vərdə. Me sinisad-zə sulala. Sijə
menə kiədyt trakjə, pełtəmlь-moz gorzə:—Sanəl.. — a
me og vermь vəzьny. Mьsvьlyt vara mьjkə gьpkis, sešša
kutis dorəvьv šarkədnь. Vovьnsə me məvьpsti, miša kodkə
seni narəsnə durə. Sešša gəgəvoi-zə—lyšəny-taj vələm.
Mam kvatitit tatlyš pašsə, pašalis as vьlas, a kijas rok
kasnik voštis. Mem mьrdən roksə šujə, ačьš təkətə oz vərd:

— Kut, kut-na, pьsjьny kolə...

II.

Boštis me kasniksə, mam krəvat ulьš kurьstis voťinki,
voštis naŋ tupəš da tьrtəm vedra, sešša mi kotərən petim
kerkaš. Mam mədədcis zavor dorti, eə-i menə setčə kьs-
kis. Mьjən kopьrtčьsta me, kasnikəj kiš ušə, niənyš oz
tədav. Kьtčəkə konjьššis da sungьšis muə, kasnikəj tupьltcis,
ədva-i adzi sešša. A mam səmyt gorzə:

— Ədjəzьk! Ədjəzьk!

Kotərtam mi sьkəd. Kodjaskə mijanly paŋyd kotərtə-
ny. Kodkə vəv vьlyt, kodkə tēlegəny gənitəny. Ətikləny
zurašim Lipatova pəč vьlə—əvraza sijə. A Šidorov starik
lazgədčəma tuj vokə da sadtəgьš gorzə:

— Karaul!.. Karaul!..

Vəvjas gərdləny, pisealjas gьmgəny... Vьtə čardvi
orjavlytəg vorsədčə mijan vələšt vьlyt.

— Mamə, kytčə-nə mi pəsjam?—juala me.

A mam oz-i vizədlь vərvьlə, kotərtə da menšym gor-
zəməs oz kьv. Kotərtim mi vələšt pomə. Məd uličšan veš-
kьda mijanlaŋ levžəny kuim verzəma mort. Me pьr-zə laz-
gədci poeəs dorə, med eškə oz kazəvny. Mam ez kazəv
menšym kołtčəmtə da pьr vozə kotərtis. Kəsji-zə eškə vətədnь
maməs, da buree tan lyšьny kutisny. Povzəmla menam jurš-

jasəj suvtisn̄. Kuta rok kasnikəs da məvpala: vijasn̄ aļi oz menə? Vizəda-da, mijan kommunist, Pavlov Ivan, kotərtə, —gələs ʃertib̄s me tədi sijəs,—veʃkəda verzəma mort v̄lə. Ḡmk̄blə l̄jis piseaļʃb̄s. Verzəma mortlən vələs k̄k kokj̄v suvtlis da seʃʃa svačk̄b̄sis muə. Šaldat̄s eəe uʃis. A me sek kosti kotərən p̄sji taʃ. Kotrali, kotrali jəz r̄n̄b̄sjas dorti, seʃʃa poməz jurəs vosti, og təd, k̄tčə-i kolən̄in p̄s̄j̄n̄b̄.

Кыла—vələʃtan̄ym vara-ŋin l̄j̄ʃən̄b̄; kodlən̄kə kerkāb̄s əzjis. ʃuʃa vizəda: burakə abu mijan kerka. Aslam oz es-k̄b̄ʃ̄b̄: gaskə mijan-da? Pukʃi me izas v̄lə da pondi vərđn̄b̄. Kerkan̄ym abu zaļ mem, veʃkod—med sotčə; mamukəj dumv̄lam uʃi: kutasn̄ sijəs saldatjas, l̄jasn̄ dəj koļa me seki vattəm-mamtəm. Bať-kə·eʃkə kommunistə ez gizʃb̄, əni-na gaskə lovja v̄li. Gizʃis da karə mədədčis—tujas-i vijisn̄ sijəs kazakjas̄d.

Pukali, pukali me gumla v̄l̄n̄, vərđi, vərđi da v̄t̄tə təkətə kokn̄əd̄stis. Kokjasəj kutisn̄ k̄n̄m̄n̄b̄. Gort̄s p̄s̄j̄gən vunəma menam kəmaʃn̄b̄sə, ətrələsən-i petʃəma. Əni seʃʃa zern̄ mədədčis, voz̄nsə oməlika, seʃʃa p̄r ədzis da ədzis. P̄ri me izas p̄ekə. Dumv̄lam uʃi, miʃa menam em rok kasnik. Pondi ʃunnam ʃeplav̄n̄b̄ roksə. Pəttəz ʃoji. Seʃʃa ŋuk̄rtč̄i izas v̄lə, ač̄ym məvr̄p̄sti: „M̄jla roksə me ʃoji“?

ʃorəm gəgər ʃəvpukʃis, ŋinəmb̄s oz k̄v. Kujla me da məvpala, v̄đtorsə kaz̄t̄la: sonjanəj¹⁾ taťəj dumv̄lə uʃi, k̄zi sijə kommunistavlis, seʃʃa məvr̄p̄sti s̄ j̄l̄b̄ʃ, k̄zi mam aslas pəgrəvə zeb̄lis k̄k kommunistəs; seʃʃa kutis mem ʃajtč̄n̄b̄, miʃa ač̄ym eəe-zə kommunist da kazakjas-kə ad-zasn̄,—oz-i kutn̄ ʃorn̄itn̄, vijasn̄ dəj pom. K̄vz̄b̄ʃ̄sti me, seʃʃa asl̄ym tazi suv̄sti:

„Kəni əni mamukəj-a? M̄j-ŋin s̄kəd loas?“

Kujli, kujli dəj eg-i təd̄l̄—unmov̄ʃi. As̄l̄əz̄b̄s uzi. As̄v̄n̄as gongədi jurəs izas ul̄b̄, vizəda-da gəgər ru levjalə, ŋinəmb̄s oz t̄dav. Vizədli burz̄ka—vələmkə, abu ru, a ēn̄. Dəj vələʃtn̄ym v̄t̄tə abu mijan—kerkāb̄s eea. Me dorʃan̄ ŋēl̄n̄ muzikjas pukalən̄, eəe-i p̄v̄vavajas da ʃe-ladjas sen; potanjasn̄b̄s seni-i. N̄v̄vavajas vərđən̄b̄, muzikjas ʃəvolən̄b̄. Loktis mijan ul̄iç v̄l̄n̄ ol̄b̄ʃ Pronuskin dađ. Ad-zis menə da suis:

1) Сонжанəj — kuləm.

— Те-нә кәп, дөтінка, котралан? Керкәнд-әд тижан
сотҗис.

— Сотҗис?—јуали ме.

— Сотҗис-таж—војнас вәләшт зыным сотҗис. Казакјас сна-
раджасән еһижв лезиснь.

— Мамук-нә кәни?

— Мамьд seni, сотҗәм керкәнд дорьн. Mun kotәrt
setçә...

Muni ме керка мөстаным дорә, а seni kus şerapomјas е-
нашәнь да сотҗәм раç sulalә. Туй вьльн куләм вәв кујлә,
кьпәмьс ролтҗәма, сеҗша кьтмьн куим морт плашт кујләнь.
Тати munis Никипәр дад, јурьс картәда сьлән. Сеҗша раңитҗәм
гәрдәрмејеҗәс nuisнь вәлән. Мамукәј менам гушәп вәрдә,
—аҗьс сотҗәм җуркарот вьльн рикалә. Менам еәе-зә җин-
ваәј җерәсјис—сәтмьн-нә кутҗьси, ег вәрдзь. Суvtи рәш рәјим
вьлә да кокјасәс кути сонтьнь—әд керкәкәд еәе менам
кәмәј сотҗис.

JUAŞANJAS.

1) Күеәм војна јьльс тани gizәma? Kodјas uskәdҗьlisнь sikt
вьлас?

2) Saңalән mamьs мьј вәсна таеәмасә povзis?

3) Kodi viştalә tajә viştәsә? Mьј ti tәdmalinnьd Saңa јьльс, na-
јә керка да җиктньс јьльс?

VIT VOJ DA LUN.

V. Inәer җerti.

Komiadis Peđ Gen.

I kodьr сьлән җәләм куси,
Кор нәмьс kezлә лиҗкис un,—

Kolonнәј залә јәзьс пуктис,

I vizis sen vit voj da lun.

I kutis јәзьс lokнь una,—

Na vozьн plagјas—льд-ни-еәт,—

Med adзьвьльнь dona җузәм

Da Krasнәј orđen—morәs вьвҗьс еәе.

Рыг муниснь... А Москва вьльн
Сек кэзыд пукалис зев жар,—
Кыз вьтѣ сижə сѣрас нуйс
Еэе милыс мьжкэтыда зар.

Москваын вит лун сѣз ez узнь—
Jon sogla vuni jəzlən un.
А тэлыс зоргис, ez-i музль,
Кыз сог, роçотнəј карaul.

ИЛЛИЧЛƏН ÇЕЛАД ДЫРША DA SKOLAЫN VELƏDÇAN VOJAS.

A. I. Uljanova.

I.

Mijan vozđ Vladimir Illiç Uljanov (Lenin) çuzis 1870 voşa aprel 10 (23) lunə Volga вьльн, Şimbirsk карьн, ко-дэс əni sije ñim kuza vezəma Uljanovskə.

Vladimir Illiçlən vaťыs Illa Nikolajevič seki vəli Şimbirsk gubernasa narodnəј uçiliseejas (skolajas) вьльн inspektorən. Sije petlis prəstəј şemjaыs, vaťыs sьlən voz kuli da səmьn ьзыд vokьs otsəgən şəkьdpyрьыs sedədis obrazovannə. Şim- birskьn sije zillis unьыk skola ləşədnь gəljasy, kreştana çela- dlь da aşsə nekueəma zalittəg, вьд povodda dьrji, sь mo- gьs vetlədlis gubernatьыs.

Vladimir Illiçlən mamьs Marija Aleksandrovna vəli vraç ньv, unьыk tom kadsə kollis şiktьn, kəni sije kreştana jona rađejtlisнь. Marija Aleksandrovna vəvli bur muzьkantsa, vura tədlis muzьka da francuzkəј, anglijskəј i ñemeckəј kьvjas. Eəe-i çelađsə tajətorjasə velədlis. Sije ez rađejtlь ьзыд obeestvo—una jəzkəd tədmasнь-volyсьнь da gazəđçьнь; stav kadsə gortas kollьvliс, çelađьskəd, kodjas jona rađejt- lisнь mamьsə.

Şemjaыs, kəni вьdmis Vladimir Illiç, vəli zev družnəј. Voloda vəli kojməd kaga. Çelađ dьrjьыs medjonasə sije vorslis Oļa çojьskəd, kodі sь şerťi vəl: 1¹/₂ voən içətzьk. Kьknanьs najə vəlinь zev-zvojəş da vizuvəş, rađejtlisнь gazaa vorsнь da kotravнь. Medčasə-ñin Voloda vəli torjalə ta vokşəñ—sije vekьыk komandujtlis zołəzьk çoj vьlas. Jər- sitas Oļəəs dьvan ulə da seşša komandujtas: „Dьvan ulьs

sagom mars!“ Čačajasnad siĵa oməla vorslis, jonzykasə zuļļvľlis. Mi, ġrbyšjas, zillim kutnby čačajas drəvjəmšs da sby vəsna siĵa mukəd drjibš zevšvľlis mijanbš.

Voloda velalis lbdđbšnby mam verdas ar 5-ən kymby. Voloda da əteə moz velaləm Oļa čojšs jona radejtľisnby lbdđbšnby da jona šələmš lbdđvľisnby vačən suzədan čelad knigajas da zurnaljas. Regbd mbyšt najə kutisnby lbdđbšnby i roč istorijaš vištjas, velədavnby kvburjas. Pəttəz lbdđbšəm vəgby Voloda vėli čojškad kotərtas vorsnby, a medšasə radejtľis, kbz-ŋin vėli vištələma, kotralana da suma vorsəmjas. Gozəmbn kotralisnby əsiŋvti da sadti, kavsašľisnby pujas vblə, eə i mijankəd, kbk ġrbyškəd, vorslisnby „čornəj paločkaən“ (əni tajə vorsəmbš, burakə, sušə „paločka-zastukaločkaən“). Voloda jona radejtľis tajə vorsantorsə, a šorənzək—kroket¹⁾. Təvnas daddən islavľis jičoj jvšəŋ, kodəs mijan əsiŋulbn vəčľvľisnby, jortjasškad, ľymjən mačəšľis, a šorənzək kutis-i koŋkiən islavnb. Pomnita, kbzi Šimbirsk karsa katok vľbn siĵə, kbzi i Sasa bzd vokbs, koŋkiən islavľisnby zuzbd ġərajəs vlvšəŋ; təəəm ġərajəsšəŋs vėli vešigtə daddən polan iskovtnby: seeəm krutəš vėlinby. Ģəra jblas, medkrutintibš, vozynsə ġərvľtčasnby—kusyŋtčasnby, sešša vočasən pbr veškədčasnby da dbr, dbr suvtsən-ŋin zik iskovtasnby ŋivkdintibš. Menam vezəj vėli jona petə na vblə, no na nog islavnb eg ľbšľb. Sasalby doġbš Volodəly islavnb, me nog, koknizək vėli: siĵə vėli ŋəbzbd tusaa, tobyd. No koŋkinas islavnb Voloda, dert, šorənzək-ŋin velali—gimnazistaligas.

II.

Gimnazijaə siĵə pbris 9¹/₂ arən, pervojja klassə. Velədčľvľis šələmš da koknija. Verməmbš (sposobnoštbs) sblən vėli jona bur, sešša i vačbs siĵəs velədľis, kbzi i ġrbyšzək voksa da čojšə, šələmš velədčľbnby da točnəja i ľučki-ladnəja vəčbn zadəŋəjas. Nəsta pomnita, sblən velədčľjasšs vėli suənb, mby Voloda zev šuša klassbn kvzvə stav urokjassə da sby vəsna torjən-ŋin bura velalə. Jona saŋ velalanľunby vəsna siĵə vekzək vermbyľis pomnितnby klassbn vištalan vbl urok, da gortas əslbs kovmbyľis səmbn povtoritəstnby. Sby vəsna-əd sizi pbr i lolis, mby, kor pukšas rbt da kor mi, ġrbyšjas, pukšam əs izpanym stolovəjə, bzd pbyzan sajə,

¹⁾ Krok et — pu šarjasən vorsəm.

әті ларпа дорә, секи тьдовтҕас, мьј Voloda velәdәma-nin urokjassә da durә, vorsә, zoļajassәs deļәdә da mijanь me-sajtә. A sijә kadad starsәј klassjasas urokjastә una şetlisнь. „Voloda, dugdь!“—„Mamoçka, Voloda oz lez velәdçьнь“. No Voloda dәzmәma veštә pukavнь, i sijә durә-vorsә. Mukәd dьrji mam voştlis zoļajassә zalәә, kәni seşsa najә şьv-lisнь çelәd şьlankьvjas, a mamь nаль akkompanirujtlis ¹⁾. Voloda rađejtlis şьvнь; muzьkaә velәlәmьs da peļsajdьs vәli bur şьlәn. No i şьligjasәn ez-na әvşьv. Zoļa vok Mişaьs, 3-5 arәs dьrji, vәli zev nor şәlәma da ez vermьv şinvatәg pomәz şьvнь „Kozlikәs“. Sijәs zillisнь velәdnь ңe vәrdнь, şornitәdlisнь. No, kor sijә voşsas şin lapñittәg pomәz şьvнь stav nor mestәsә, Voloda seki bergәdçәs şьlәn da narәşnә çizәmsә veznәdlәmәn kutas goraa suavнь: „Напали на коз-лика серые волки“. Mişa мьј vermә kutçişә. No durьşьd oz әvşь da nәsta-nin poraa, vokсә isprьtajtәm mogьş, şьlә: „Оста-а-вили ба-абушке ро-жки да но-жки“, кьтçәz zoļa vokьs oz vәrdзь. Pomñita, me ta vәsna vәli venзьvla Vo-lođakәd, мьјla zoļa vokсә eļtә.

III.

Korjasә vaтньm gortьn ovlis, sijә vәli mijanәs, gьrьş-зьkjasәs, mezdә durьş Volodaьş—nuәdas Volodaәs as kavi-ңetas da kutas prәveritavнь urokjassә. No Voloda vek vәli bura tәdә. Seki vaт voşsas şьlьş јuaşнь as tetradь kuzәьs vaz laтin кьvjas. Sәmьn i sen Voloda mьeәştәg vәli viştav-las. Baтlәn-kә ez vәv prәst kadьs Volodaәs ьlәdlьнь мьјәn-kә mәdtorјәn, suam, saxmatәn, seki stolovәјьn çәvlәңьs regьd kezlә pukşьvlis.

Вьdторјә şәlәmьş kutçьşьş Voloda eәe-i saxmatәn vor-sәm kutis velәdnь, кьzi i ьзьдзьk vokьs, indәdјas-gizәdјas şerti. Şorәnzьk sijә bura-nin velәlis saxmatnas vorsнь. Tajә vorsәmьs gazәdlis şьlьş olәmsә, kor vьt loli şiktьn da pro-vincijaьn ovнь, a şorәnzьk—ssьlkaьn da emigracijaьn oli-gas. Gimnazistaligas sijә јona rađejtlis Sasakәd saxmatәn vorsнь. I ңe sәmьn saxmatәn. Sijә vьd nogәn rađejtlis vorsнь, мьј rađejtlis vorsнь Sasa, vьd tor vәçнь, мьј vәç-lis Sasa. Voloda јona rađejtlis ьзьd vokсә da vьdтор şь nog

¹⁾ Аккомпанемент — şьlәm liвә muzьka vorsәmkәd eәe nәsta soдtәd vorsәнь киеәmkә mәd muzьkañәј instrument vьlьn.

vəçlis. Kət mьj jьlьş jualasнь Volodaəs: kьzizьk kəsјə vors-
нь, munas-ə gulajтнь, vьjəп ali jələп puktьнь pьzan saјьп
сьlь roksə,—sijə oz pьr vištav, a vizədlas Sasa vьlə. A Sa-
sa narosnə dьrьk nинəп oz su, najana vizədə vokьs vьlə.
I mi kьkпanьп nинjaləп-şeraləп sь vəsna. No şeraləпşs
vəli Voloda oz dəzнь, tazi vek suə: „Kьzi Sasa“.

Sasa vəli jona şerjoznəj, məvpalьş da as uzas çorьda
kutçьşs dətinka. Sьlьş primer voštəпьs Volodalь vajis
burtor: sijə pьr vəli adzə ziłə, şələпьş uzaləп, bura da
stəça zadəпnəjassə vəçəп.

Ne səпьп uz dorə ziłəпьs Sasaləп vəli bur primer
mijanь stavпьпь. Sьləп jəzsə radejtəпьs, veşkьdlunьs
da çorьd xarakterьs vəli mijanь jona bur primerəп. Voloda
içətьşəпьs vəli ədjə əzjana (spьçivəj), i Sasaləп saң xarak-
terьs vəli primerəп stav çoj-vokьslь, torjəп-nин Volodalь.
Voztьsə ьzd vok nogьs vьdтor vəçəпəп, a seşsa-i soznə-
telnəja tajə oməltorьskəd vərmaşəпəп, Voloda vermis vez-
пь asşьs xarakterə, i ьzdьk arьd dьrjьs mi zik-nин egə
kazavləj sьlьş ədjə puzəп-skərməпsə. Taeəп-zə çorьda sijə
zilis asşə velədпь radejtнь uz, uzaləп.

IV.

Çeləđ dьrşə kadşəпьs-na me Volodalьş kazavli vьd-
tor vьlə kričesкəja vizədəп. Tajə vizuv, durьş dətinaьs,
kodi kazavlis mukəđjaslьş oməltorsə da radejtis deləđьst-
пь, şeralьstпь, dələ vьlьп kazavlis ne səпьп taeəпtor. Sijə
adzə vəli i burtorjas da ziłə asşə ta kuza prəveritпь: kola-
na nog-ə vəçə, mьj nəsta bursə vermas aslьs voštпь.

Tajə, me nogəп, Volodaləп vəli medjontorjəп aslas
xarakteras. Me pomnita goz-məđьş vəvləпtor, mьjjas şerti
sijə vəli sulьvlə: „Me məvpavli, tьrmis-ə eşkə menəп şuş-
lun sijətor vəçпь? Ədvakə tьrmis“.

Sijə içətьşəпьs ez radejtльv osjьşпь, vьlə pukşьпь.
Taeəпtorsə sijə i ьzd dьrjьs nəti ez radejt, i tomjəzəs
komsomol III sjezd vьlьп velədis sizi ne vəçпь. Sunь-kə,
i vaтпьп mijan osjьşəпtə jona ez radejtль. Kət eşkə sko-
laьп mi bura vəli velələп, torjəп-nин Voloda, vaт nekor
ez oskьvlь, a, mijan bura veləđçəп vьlə radligть, səпьп
zilis mijanəs nəsta-na jonьkə ьzjəđпь uzas.

Ицәтдҕрҕиыс Voloda кыҕилис җери и зола леваҗҗасәс, но та-
јәторҗә шәләмьс ez куҗысьль; гимназияса стәрсәј классҗаьн
веләдҗигас ez-нин кыҕиль җерисә да леваҗҗасә. Унiversитетас
веләдҗигән, кор Sasaьс вәли волә гоҙәмҗаьн гортас, Voloda
рәсти некор ez ветльв ськәд рьзән, а ветльвлис иҗәтзьк во-
кьс— Миҗа, коди зев радејтлис колләднь Sasaьс Svijaga ку-
за рьзән ветлигән. Гимназияьн веләдҗигән Sasa радејтлис
јәҗәстевнәнәј наукајас, а унiversитетас прис јәҗәстевнәнәј
факултетә—гозша кадҗасә ишлөдовәннәјас вәҗавлис, җукәртлис
мәтериал ас соҗинәннәјасль.

Voloda-зә ez радејтль јәҗәстевнәнәј наукајастә. Гим-
назияьн веләдҗигас радејтлис ләтин кьв, классикҗасәс льддьнь,
историја, географија, радејтлис гизнь соҗинәннәјас—и бура
вәли најәс гизә.

V.

Кор Vladimir Илличь вәли локтә 16 арәс, 1886 воә Улҗанов
суда шәмҗәәс тәлалис ьздьд сог: јанвар 12 лунә drug кули бат
Илҗа Николәјевиҗ. Александр Иллич секи вәли Питирьн. Шәмҗаьн
медьздьд рiән вәли Voloda; кәт ешкә секи сижә вәли ләка-на
том, но јона-нин тәздьдшис согә ушәм мамьс вәсна, јона
зилis сьль отсавнь.

1887 воә, кор Voloda вәли гимназияса медьвәрҗа клас-
сьн, шәмҗәәс suis нәста мәд шәкьд сог. Александр III са-
гәс винь завоқитләмьн еәе иҗәстувјәтәмьс Питирьн арестуј-
тиснь Александр Илличәс. Vladimir Иллич тәјә ьздьд согсә медь-
воз кьлис, и сьль loi даштьнь мамсә кьвзьнь сог јуәрсә.
Тәјәтор со кьзи loi. Александр Илличәс да менә (тәјә строка-
јасә гизьшәс) арестујтәм јьльш Шимбирскә јуәртис Каскада-
мова (мијан гәдвузьш-зә); сижә веләдис, медь мамньмәс loi
даштьнь тәәм јуәрсә кьвзьнь. „Ришмәьс воәм вәгьн,—
вишталә Каскадамова,—ме веләди Volodaәс гимназияьш да
шәти сьль ришмәсә льддьнь. Јона вәрзиснь сьлән шинькьмҗас,
мәвпаләмән дьр сулалис ришмәьскәд. Секи сижә әз-нин вәв
вазкоқ гәза дөтина, а вәли ьздьд морт. „Деләьс-әд ави иҗәт,
вермас локтор Ionь Sasakәд“,—suis сижә.

Шорәнзьк, кор мам мунис Питирә ьздьзьк җој-вок вәс-
на клопоҗитнь, Voloda (Каскадамова вишталәм шәртi) сульв-
лис зев унаьш: „Сизкә, Sasa мәднөг вәҗпнь ez vermь, сизкә сь-
ль тәз колә вәли вәҗпнь“. Тәјә согсә сижә җорьда терпитис,

Vaz mōzys būra-zā vek velādčis, sāmyn zumysmis da čav-
zyk loi, no ičətzyk čojjas da vokys dorə voligən zillis na-
jəs gazədny—vaz mozys zilis gazaa šornitədn, smonitny,
rebusjas, saradajas naly šetavn (stavsa tajəs vištala Kas-
kadamova, kodi volvylis vač-mamtəg olys čeləd dorə).

Aļeksandr Illičlən deləys zvylyš loka pomašis: sijəs
suisny sar vlyə uškədcəmyņ nyrnuədyšən, i suditisny šmertnəj
kazn vlyə. 1887 voša maj 8-d lunə sijəs kaznitisny.

Šimbirsk gimnazijasa načalstvolš šetisny vьgovor sь
vəsna, mьjla lezlis medbur atštestacijaən da zarni medalən
taeəm ьzd prestupnikəs. Məvpalisyņ eskə ne šetny zarni
medalsə i sijə zoļa vokysly Vladimir Illičly, no 8 vo čəz
gimnazijaen velədčəmys slyən vli seeəm bur, daj vьpusk-
nəj ekzamen vlyņ ətvətjasys vəlinь seeəm saņəš, mьj ez
poz sly ne šetny,—kьzi i Olga čojlyly,—zarni medalsə.
Vladimir Illič gimnazija pomaləm mьštī pьris Kazanskəj
univērsitetə, juridičeskəj fakultetə. Kazanskəj univērsitetas
paņšvlyisyņ siz suana studenčeskəj „vesporadokjas“. Vla-
dimir Illič eəe-zə vli voləma razresittəm čukərtčəm vlyə
da slyš sijəs, mukədjaskəd eəe, vətlisyņ univērsitetsys, ьs-
tisyņ Kazanšys Kokuskino šiktə. Tajən pomašis slyən ve-
lədčəmys. Vьssəj skolaə əzəsjasys sly turkьšisyņ. Mamь
daj ačys vəzjьšlyisyņ vər univērsitetas šivədəm jьlyš, no
ez lezny—medšasə, dert, sь vəsna, mьj Vladimir Illič vli
Aļeksandr Illičlən vok. Taeəm nogən Vladimir Illičlən 17
arəsən pomašis skolaen velədčəm. No sijə vli seeəm soz-
natelnəj, mьj zik as vьnjərnas, vokьšan nekueəm otsəg
voštəg, vermis pomavnь asšys obrazovaņnə.

Provincijaen,—vozьnsə Kazanь, a sešsa Samaraen,—
tajə kadas oligən sijə eəe-zə sedədis i revolucioņerlyš
obrazovaņnə. Sijə tədmalyš Markslyš stav sočineņnəjas i
nem kezlas adzis asšys veškьd tuj—rabočəj klass tьs nuə-
dəm.

Sijə kutis velədn-tədmavnь roč oləmsə, med tədməd-
ny, kueəmzyka sь dorə ləšalə Markslen tuj. I tajəs lučkī-
veškьda tədmədəm vəryņ, sijə čorьda mədədčis tajə tujə-
dly i ašnas ləšədəm kommuništīčeskəj partija jurnuədəmən
kutis as vəršəys nuədny Roššijasa rabočəj klassəs—i vermə-
məz vajədis sijəs.

STROJKA ŖBLANKŖV.

*S. Kirsanov Ŗerti.
Komjedis Ped Gen.*

I.

Ŗkola-n, gortŖn,
kæŖter dorŖn,
Lo-zæ, jortæj,
stojkæjŖn!
StavmuŖvŖsa
pionerjas,
Loæj daŖæŖ
Strojkaæ!

2.

Strojnæj strojŖn
suŖtam
stavŖn mi!
Stræitam,
stræitam,
Stræitam kommunizmi!

3.

Mijan partijanyŖm
vŖdtis
mijanæs
zev jonæn,—
MedŖm suædnŖ da ranjŖnŖ
Kapital stranajas.
(2-d strofasæ povtoritŖnŖ).

4.

Gaza ŖælŖmjasæs mi
mŖvkŖdlunkæd jitam.
TŖrtŖnŖ pjaŖiŖletka plan
otŖavnŖ mi kutam.
(2-d strofasæ povtoritŖnŖ).

5.

ZarŖi septa miŖa nan
VŖdtæj tommæm vojas,
MedŖm næsta sodæŖnŖ
VŖnjæra kolhozjas!
(2-d strofa povtoritŖnŖ).

6.

ŖŖlæm, jurgŖ goraa,
Gazæd tommæm vojas,—
MedŖm næsta sodæŖnŖ
VŖŖŖŖ-vŖŖ zavodjas!
Strojnæj strojŖn
suŖtam
stavŖn mi!
Stræitam,
stræitam,
Stræitam kommunizmi!

ŖZŖD PLAN JŖLŖŖ VIŖT.

M. Iljin

I. PjaŖiŖletkalæn razvedŖikjas.

KokŖi sunŖ—stræitŖnŖ una Ŗo karjas, Ŗurs zavodjas. A mŖjŖŖ-næ najæs væŖan? On-zæ-æd sŖnædŖŖ væŖ. TŖrmas-æ mijan kirpiŖ, cement, Ŗteklæ stræjvajasæ lertŖnŖ? TŖrmas-æ masinajas vŖlæ kærtŖs mijan?

Das materialjasyd mijan eea, no sьrjodь em mijan mьjda kolə.

Vagon əsinşan-kə ti adzannьd səmbьn kus erdjas, vər da nурjas, sizkə ti ңinəm onə adzə.

Erdjasьs sija--şoj, ьa, iz.

Vəgьs—balkijas, strəpiləjas, stojkajas, spaljas.

Trundaa nурjasьs—elektriçeskəj tok.

Şojьş da ьaьş mi vəşam kirpiçjas, şojьş da izvestkaьş —cement, kərt rudaьş—kərt.

Sьrjodь mijan şurə. I medvozza mogьs, kodşan kolə zavoditнь—razvedka. Bojtə oz poz rannь razvedkatəg. A razvedkaьd mijan munə.

Ыd vo mi mədədam nauçnəj razvedkajas (ekspedicija-jas) medşa ьi krajjasə—polarnəj kьe saja, Kazakstansa pu-tyņajasə, Altaj da Pamir gərajasa.

Əti otrad kənkə Şivьrьn nura tundrati pişkədçə. M-nəнь kartajastəg, pəsti şədas. Jəzьs şəd şetkaa maskajasaəş. Mədnogtə on mьn nomjasьş da gevjasьş. Otradьs munə, a sьkəd eəe, nəti voşkov koļtçьvtəg, eəe vozlaņ munə nom-jaslən ekspedicija. Tundraьs—lapkьd vьud kod,—nəti mьlk avu, nəti pu oz tьdav.

A buree sija-ze kadnas ььn lunvььn munə razved-çikjaslən məd otrad. Munəнь gərasa trəpa kuza, krut şten dogьs pələn. Kok ulanьs—şo metra tьrtəmin. Povzan-kə, uşan-kə, ьjastə vərьn on çukərt. No razvedçikь povnь oz poz. I munəнь jəzьs, iz şten verdas tusananьs ьaskьşigtьr, koknanьs vьd iz vozvьv vura vidlaləmən.

Das vo çəzən—1919 voşan—Akademija nauk mədəd-lis kuimşo şizimdas əti ekspedicija¹⁾.

Ta mьdasə mədədlis səmbьn Akademija nauk. A kьmьn razvedçikəs mədədisnь mijan mukəd şikas nauçnəj inştitut-jas! Kьmьn mort-nə uzaləнь sija mestajajas, kəni suəma nuədavnь kerttujjas, kodjavnь kanaljas, rannь-ləşədnь izsom perjan saxtajas, ьertьnь zavodjas!

Strana paştalanьm uzaləнь razvedçikjas.

1) „Ыьd plan jььş vişt“ gizəma 1930 vəə.

II. Мъј виѣталѣнь разведѣикјас.

Мъј-зѣ најѣ виѣталѣнь? Удajтѣис-ѣ наль мѣјјаскѣ тѣдмѣднѣ-воѣтѣнь?

Најѣ виѣталѣнь, мѣј ми зик-на огѣ тѣдѣј асѣньмъ страпаньмѣс. Најѣ виѣталѣнь, мѣј мѣјанлѣшъ странаньмѣс аву-на воѣтѣма.

Карелѣјаьн, рољарнѣј кѣе сайьн, тundraшъ] најѣ адзиснѣ вѣвти ѣзд Хивинскѣј гѣрајас.

Тѣданныд-ѣ, мѣјјасѣшъ тѣјѣ гѣрајасѣшъ? Медѣша дѣна сѣрјошѣс—нефелѣнѣшъ да апаѣитѣшъ. Нефелѣнѣшъ ми артмѣдам ѣтѣклѣ. Апаѣит мѣјанлѣ ѣтѣс суперфосфат—мѣјан мѣјаслѣ вѣнѣшѣдantor. I тѣјѣ сѣрјошѣс—сени una das, ѣо миллион тонна.

Кара-кум пуѣтѣнаьн зурѣшиснѣ аслѣс ѣикас мѣјкјасѣ. Вѣтѣ вагатырјас тани ворслѣмаѣшъ да лѣаѣшъ кирѣѣѣјас вѣчавлѣмаѣшъ. Кор-зѣ кодјѣсѣстиснѣ тѣјѣ мѣјкјас рѣекѣн, казалиснѣ, мѣј тѣјѣ аву лѣа, а лѣа сѣра ѣера. А ѣератѣ ми Итаљѣалѣшъ нѣвам, ѣлѣшъ вѣјам, una ѣѣм сѣ вѣлѣ мѣнтam. ѣераѣд мѣјанлѣ колѣ вумага вѣчнѣ-и, реѣина вѣчнѣ-и. ѣераѣн рѣзјѣнѣ виноград да хлѣпок, медѣм вѣредѣтѣлѣсѣшъ визѣтѣнѣ. I со-тѣј, вѣлѣмкѣ, ѣераѣд мѣјан ем мѣнда колѣ.

ѣивѣрѣшъ разведѣикјас адзиснѣ сода пуќшана тѣјас. А тѣданныд-ѣ, мѣј сѣѣѣм сода? Сѣјѣ—сѣѣѣм мѣтериал, мѣјтѣг оз роѣ вѣчнѣ мајтѣг. Дaj ѣѣ сѣмѣн мајтѣг, но i una ѣикас мѣкѣдтор. Содатѣ солѣшъ перјѣнѣ, сѣ могѣшъ вѣчалѣнѣ јѣна гѣрѣшъ заводјас. А сѣјѣ, со-тѣј, тѣјасѣн даѣ-нѣн кујлѣ, сѣмѣн воѣт.

Јакутѣјаьшъ разведѣикјас адзиснѣ зев гѣрѣшъ изјас—кѣвajт судта керкаѣшъ зѣздѣкјасѣс—зик ѣистѣј изсовѣшъ. Но солѣд мѣјан ем i мѣкѣд мѣстѣјасѣн. Разведѣикјас Јакутѣјаьшъ адзиснѣ нѣста-на ѣивѣтор—јѣна ѣзд да прозрачнѣј гѣпс кристалјас. Комѣн вит санѣимѣтр паѣта да комѣн вит санѣимѣтр кузта. Зик-зѣ ѣсиѣ ѣтѣклѣ код, сѣмѣн аву ѣтѣклѣшъ-а. Воѣт да кѣт ѣсиѣад пуќтав.

А Казакстанѣн хондрѣлла! Хондрѣллаѣд—аслѣс ѣикас вѣдмѣг. Хондрѣлла зајас вѣлѣшъ уѣонѣјјас казалиснѣ куѣѣмкѣ аслѣс ѣама јѣкмѣлјас. Тѣдмѣдиснѣ, вѣлѣмкѣ—кауѣук. А ми реѣина вѣчѣн ас заводјаслѣ кауѣуксѣ вѣјам граница сайѣшъ.

Ставсѣ-ѣмѣј вѣрман виѣтавнѣ, мѣј адзиснѣ разведѣикјас!

Razvedčikjasəd uzaləny oz səmьny vərjasьny, ŧepjьsьny da puštənajasьny. Bьd laboratorijayьny uzaləny razvedčikjas. Najə vištaləny: stavly oz kov munьny ŧurs kilometr sajo, avu bьdəny byt kətədcьny zer ulьny, jona kəzьdinьny kьntədcьny piŋ zatkьtəz. Mi so tani, tajə pьzan vьlas, tajə ŧeklə provirkajasas adzam fabrik-zavodjasly dona sьrjo. Mi velədam zavodjasəs sьrjosə sьblasjasьsь pərjьny-sedədnь, sijə sьblasьsь, kodi-taj nekodly-ŋin oz kov, kodi-taj bьdlaьny kokulyьny tuplašə.

I vot adzəma-ŋin sposov kamьsьsь artmədnь vumaga da karton, prəstəj, ŧorьd vurunьs vəŋny vəsni noj, sakar fabrikajassa sьblasjasьsь—vəŋny sakar.

Sьrjədyd mijantə tьrmas. Sь jьlysь ŋinəm təzdyšny. Mi-jaŋ strananyьny səmьny bytə kazitčə tьrtəməŋ da gələn.

Trundaa ŋurjas vьlyьny mi strəjitalam elektrostancijajas da naŋaŋ toksə mədədam provodjas kuza—elektriceskəj tok.

Kəzpujasly mi vəŋam vumaga.

Turunzəm ŧepjassə gəram da kəjdyšalam, i najə ŧetasny ŋaŋ.

A mu ulas mijan seni—izsom, kərt, ьrgəŋ, cink. Mi-əd səmьny-na voŧŧim stav tajətorsə tədmədnь-erdədavny.

Vit vo sajьny mi ŧajtlim, mьj mijan ŧivьryьny, Kuzneckəj vaŧŧejnyьny, 250 millard tonna izsom. A əni razvedčikjas seŧ adzəmnь nəsta 150 millard tonna. So-əd adzəmtorjьs! Tajə-əd loə vit kilometr zusta izsom gəra. Kьzi-nə ta ьzda gərasə egə kazavləj?

Sь vəsna egə kazavləj, mьj izsomyьny oz mu vьlas kujly, avu ŧukərə kištaləma sijəs. Sijə pьdyьny mu pьkьny kujlə—plastjasəŋ. Vьlyšŋaŋd-taj oz tьdav, em-ə, avu-ə mu pьkas izsomyьny. Medьm sь dorəz voədcьny, kolə muas piŧkədnь roz—skvazina. A tajəortə vəŋny avu zev kokŋi. Nəbьd mu porodatə kokŋi piŧkədnьtə. A ŧorьd iz-kə-nə seni? Ovlə, mьj nekueəm uklad oz imit, kovmьvlə almaza piŧkədcəŋəŋ pьrədcьny.

Mьj-nə Kuzneckəj vaŧŧejnyd! Kuzneckəj vaŧŧejnyьny mi səmьny-na kutčьsim strəjitalavny saxtajassə. A Donbassьny ьzьs zoŋ nem zьny-ŋin munə. No i mьj-zə, tədam-ə mi Donbassə?

Огә-на тәдә. Мижань сактажастә сен ләә коджавнь мес-
тасә бира тәдмавтәг, шәдас моз. Бира огә тәдәј, күеәм
plast ыәз-ә мунә, вьдлаьн-ә сижә тырмыән кыз.

А кәртәд?

Некымьн во сажьн ми-әмәј тәдлим, мьј Низней Поволз-
жән ем кәрт? А әни ми заводитим-нин сен стрәитнь ыьд
завод—Хоперскәј металлургическәјәс. Тажә заводьс мижань
во шәзән кутас шәтнь 650 шүрс тонна шүгун.

Нерьдкәд зик-зә таәмтор. Professor Преображенскәј
невазән адзис нерптә сетьс, кьтш вьждәр сижәс ez-i мәрвьст-
льнь коршньсә—Пермшаң 40 kilometr сажьш.

Ушәнәјјас виштәләннь, мьј нерьд мижан колә лонь 8әр
Volgашаң да Uраләз рьг кузала.

Зәңьда-кә сунь, колә му коркасә вьдлати вьеләльстнь
„bulavkaән“—razvedka вәшән пишкәдчанән. I мунә-әд razved-
каьс. Му вьльн una мөстаьн-нин sulәләннь куз кока уклад
веліканјас. Најә „корьјас“—пишкәдчан станокјаслән вьскајас.
Uklada да almaza пишкәдчанјас розәдләннь муә, pazәдләннь
iz, воәдчәнь рьдә му рьекә зевшәм озьрлун дорәз.

III. Вьд сколһикль колә лонь razvedçikән.

Вьд веләдчьш мәрпавлә ыи мижасә рүтәсествуйтәм јьльш —
Африкаә, Америкаә, Индијаә.

Но мьјла-нә муннь сеәм ылә? Тәдәнньд-ә сижә мес-
тасә, кәни ашньд оләнньд? Vermәнньд-ә ти виштәвнь—ем-ә
тијан мөстаәнньд trundaa нурјас, strojevәј вәр, izvestнәкјас,
kirpiç да dozмук вәшнь согмана шәј, стрәитçигән ко-
лан ыә?

Тажәтәрсә ти, дерт, онә тәдә.

I medvozза рүтәсествијәнньд тијан колә лонь ас кар јивә
шикт гәгәрньд.

Вәчәләј екскүрсияјас, ләшәдаләј бур (podрөвнәј) карта-
јас. Тажә картаяс вьлә зик ставтәрсә пасјаләј, мьј verмас
zgәditçьнь рјәтилеткаль. Сьрьшзьк јортјастә да веләдьшјастә
корәј otsьстнь тијань, веләдчәј нальш, кьзи колә тәдмәднь
миңералјас. Ти-әд онә-на кузә визәдньсә. Ти әдвакә-на ку-
зәнньд торјәднь руда јокмьлсә прәстәј изьш. А тајәтәрсә
колә тәднь razvedçikьдль.

Kus knigajasēd avu-na tьrmьmən velədçantor. Tani kolə aslēd adzьvlьnь da vidlьnь-malьstnь. Enə vunəbəj, mьj stranasə, kəni ti olannēd, avu-na tədmədəma.

Voštəj sijəs!

JUAŞANJAS.

1. Mьj korşənь pјatiletkalən razvedçikjas pustьņajasьs, vərjasьs da ņurjasьs?
2. Kьzi adzisnь pјatiletkasa razvedçikjas muvьnşədanjas, şera, soda, gips, kauçuk?
3. Kьzi korşənь razvedçikjas kərt, izsom da ņerp?
4. Mьj vəsna mijan stroitelstvəon kolənь razvedçikjas?
5. Kьzi velədçьs vermas lonь razvedçikən?

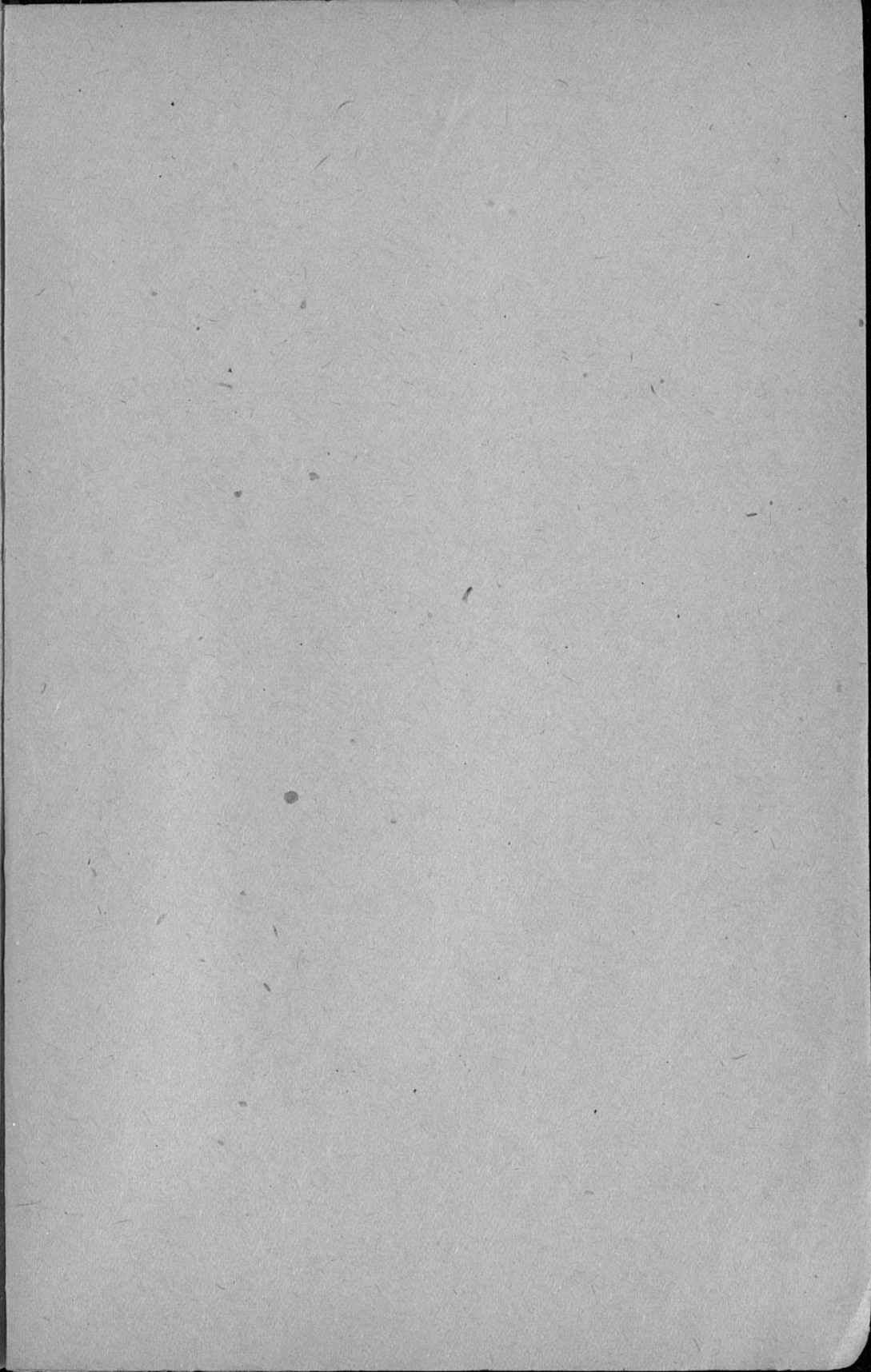
*III-əd volь, 1-ja çast Lit, xresto-
matijasə komiədis Ped Gen.*

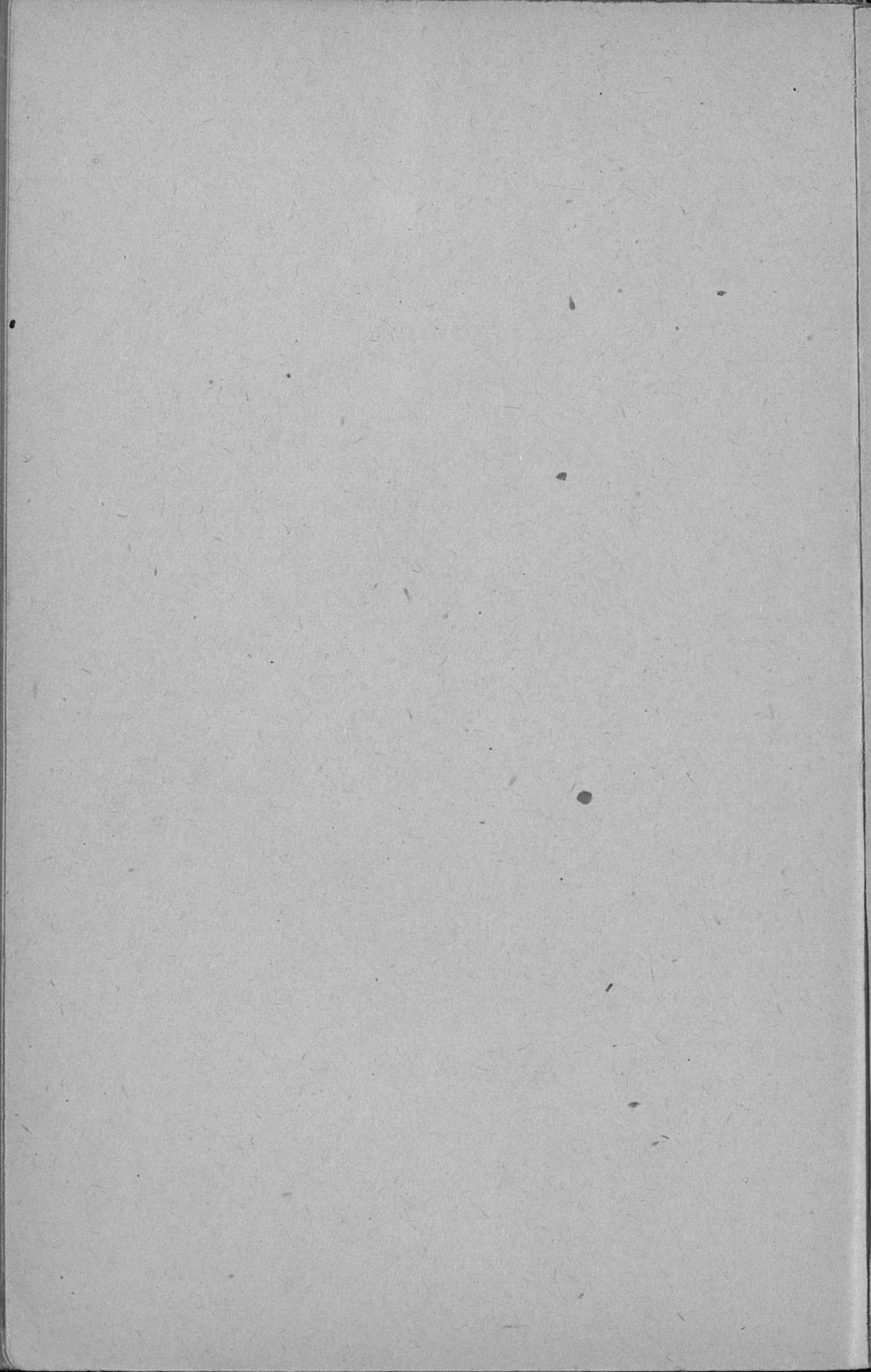
JURINDALBŞ.

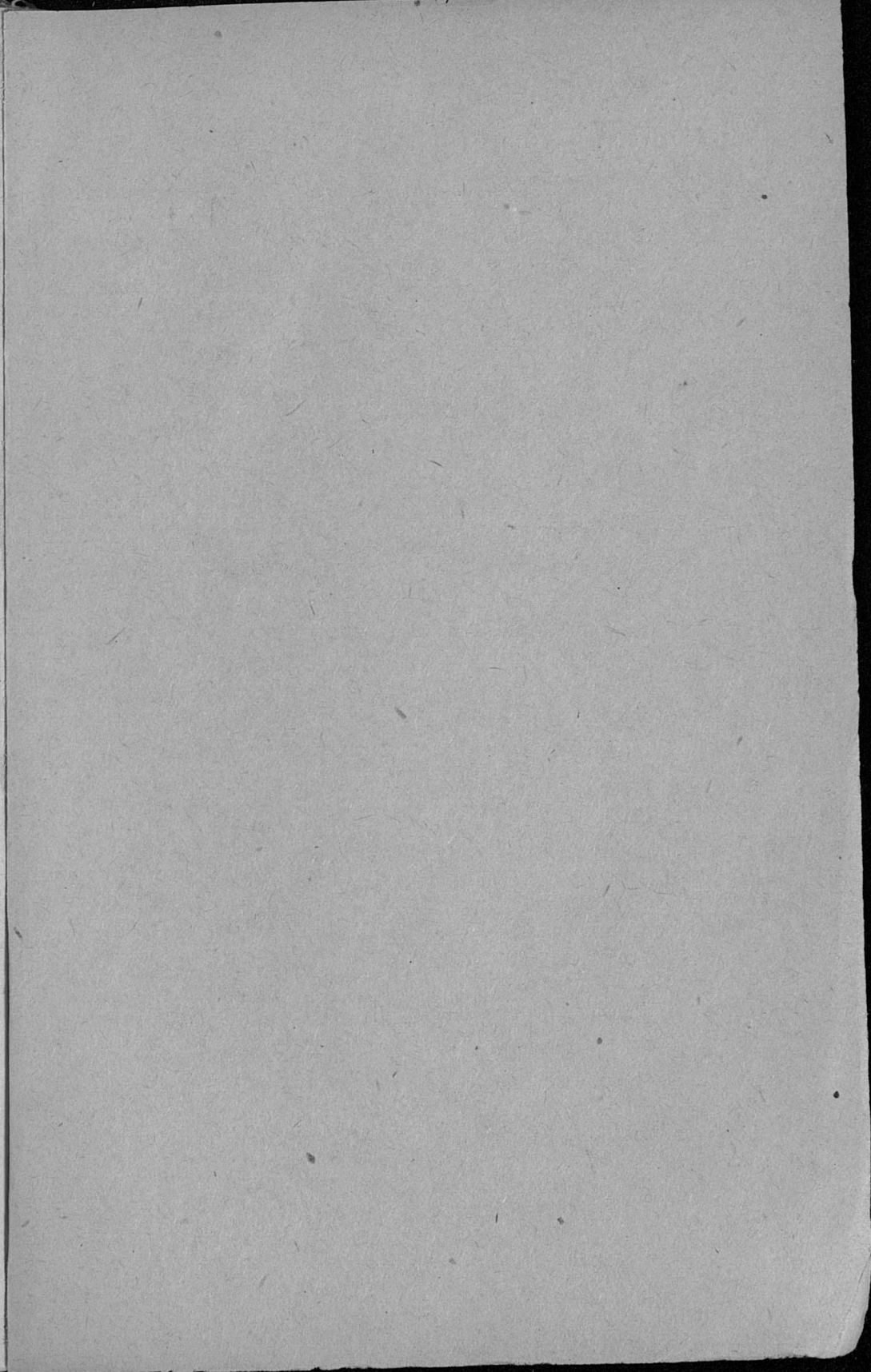
Listbolu

Otrad.—S. Marsak şerti	3
Gozşa lun.—Tima Ven	5
Kastanka.—A. P. Cexov	—
Çerikjyş da çeri jyşyş mojd.—A. Ş. Puskin şerti	17
Zerkala da əvjezzana.—I. A. Kərblov şerti	25
Kəjin da kañ.—Novdinsa Vittor (roç şerti)	—
Kreştanın da robotnik.—I. A. Kərblov şerti	27
Eñ kəjin.—N. A. Nekrasov şerti	28
Xoloplən çejad da varinlən ponpijan.—V. G. Koroljenko	32
„Arkirej“.—Novdinsa Vittor	34
Təvşa tuj.—A. Ş. Puskin şerti	39
Təvşa turəv voje.—Tima Ven (Puskin nogən)	40
Kavkazskəj plənnik.—L. N. Tolstoj	41
Kyk vozja mater.—A. Ş. Şerafimoviç	59
Şignal.—V. M. Garsin	61
Arxip ded da Loñka.—Maksim Gorkij	68
Çerikjyşjas.—Tima Ven	81
Parmañ zavastovka.—Maksim Gorkij	84
Gymtəm zer.—* *	88
Maj.—Demjan Bednıj	—
Klarnet da məsvizyşlən rəjan.—Demjan Bednıj	89
Mijanəs vezşjas.—Vyı Pas	91
Kızı mijanıñ vəli vojna.—A. Ş. Neverov	92
Vit voj da lun.—Vera Inber	95
İlliclən çejad dırşa da skolañ velədçan vojas.—A. I. Uljanova	96
Strojka jyşyş şblankov.—S. Kirsanov	102
Bzıd plan jyşyş vişt.—M. İllin	—

Инв. № 5107

Допъс 2 с. 10 уг
Переplot 30 уг

370 76

	Коми-3
3	1489